

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Π.Μ.Σ. «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Το έγκλημα της Γενοκτονίας σε Γιουγκοσλαβία και Ρουάντα: Τα νέα δεδομένα από τη νομολογία των Διεθνών Δικαιοδοτικών Οργάνων»

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Επικ. Καθηγήτρια Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα

Τριμελής Επιτροπή - Υπεύθυνοι Καθηγητές:
Ομοτ. Καθηγητής Στέλιος Περράκης
Επικ. Καθηγήτρια Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα
Επικ. Καθηγήτρια Όλγα Τσόλκα

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΒΕΛΑΡΗΣ
ΑΜ: 1215Μ007
2015-2016

**«Δήλωση
μη Λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης»**

Ο κάτωθι υπογράφων, Γεώργιος Καβελάρης του Παναγιώτη, με ΑΜ:1215Μ007, δηλώνω υπεύθυνα ότι η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων, χωρίς αναφορές. Επίσης, με αυτή τη δήλωση αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής.

Υπογραφή

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	4
Πρόλογος.....	5
Εισαγωγή.....	6
Η έννοια του εγκλήματος της γενοκτονίας.....	6
Η εξέλιξη της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης.....	9
Α' Μέρος.....	12
Χαρακτηριστικά του εγκλήματος της γενοκτονίας	12
Αντικειμενική Υπόσταση (Actus Reus) του εγκλήματος	12
Υποκειμενική Υπόσταση (Mens Rea) του εγκλήματος.....	15
Σχέση γενοκτονίας με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας	16
Το «στοιχείο context» της γενοκτονίας	17
Η σεξουαλική βία, ο βιασμός και η σχέση τους με τη γενοκτονία	18
Β' Μέρος.....	20
Οι σφαγές στην πρώην Γιουγκοσλαβία.....	20
Η δίκη του Radovan Karadžić.....	21
Κοινή Εγκληματική Επιχείρηση.....	22
Το σκεπτικό του Δικαστηρίου για την ευθύνη Karadžić στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη: Η μη στοιχειοθέτηση γενοκτονίας	23
Η σφαγή στη Σρεμπρένιτσα: η καταδίκη για γενοκτονία	27
Κριτική στην γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα.....	31
Γ' Μέρος	35
Η γενοκτονία στη Ρουάντα.....	35
Πρόσφατη νομολογία: η γενοκτονία στην περιφέρεια Butare.....	37
Η πρώτη καταδίκη γυναίκας για γενοκτονία.....	37
Ο σχηματισμός του MICT (United Nations Mechanism for International Criminal Tribunals)	44
Πρόσφατη νομολογία.....	45
Η ρητορική μίσους και η δημόσια προτροπή σε γενοκτονία	47
Η στοιχειοθέτηση εγκλημάτων με βάση την εκτεταμένη μορφή της ΚΕΕ	51
Δ' Μέρος.....	54
Πρόληψη και ποινική καταστολή της γενοκτονίας.....	54
Ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών στην πρόληψη και καταστολή της γενοκτονίας.....	56

Ασκώντας δίωξη στην άρνηση της γενοκτονίας	58
Επίλογος – Συμπεράσματα	59
Παραρτήματα.....	61
Βιβλιογραφία.....	65

Συντομογραφίες

αρθ.	άρθρο
ΓΓ/ΗΕ	Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών
ΓΣ/ΗΕ	Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών
ΔΑΔ	Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο
ΔΠΔΓ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία
ΔΠΔΡ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Ρουάντα
ΔΠΔ	Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο
ΔΔ	Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης
ΕΔΔ	Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου
ΕυρΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
EJIL	European Journal of International Law
Ed	editor, edited by
επ	επόμενα
οπ. παρ.	όπως παραπάνω
ICJ	International Court of Justice
ICTY	International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
JCE	Joint Criminal Enterprise
Κατ.	Καταστατικό
Καν.	Κανονισμός
ΚΕΕ	Κοινή Εγκληματική Επιχείρηση
MICT	United Nations Mechanism for International Criminal Tribunals
No	Number
παρ.	παράγραφος
Res.	Resolution
ΣΑ/ΗΕ	Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών
ΣΓ'49	Συμβάσεις της Γενεύης του 1949
Σύμβαση	Σύμβαση για την Πρόληψη και την Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας (Νέα Υόρκη, 1948)
υποσ.	υποσημείωση
UN	United Nations
UNAMIR	United Nations Assistance Mission for Rwanda
UNGA	United Nations General Assembly

Πρόλογος

Όπως είχε αναφέρει ο Joseph Conrad, το έγκλημα της γενοκτονίας αποτελεί την «καρδιά του σκότους» και άπτεται άμεσα ζητημάτων όπως η ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η κοινωνική δικαιοσύνη. Επιπλέον, το να μελετάμε τη γενοκτονία είναι σαν να μελετάμε την ιστορική μας κληρονομιά, χωρίς να παραβλέπουμε ποιοι πραγματικά είμαστε.

Η πρόσφατη καταδίκη του Radovan Karadžić, σε α' βαθμό, για τη γενοκτονία στη Σρεμπρένιτσα και τα νέα δεδομένα από τις αποφάσεις του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στη Ρουάντα, αλλάζουν το αφήγημα των γεγονότων στις δύο χώρες και την ερμηνεία της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος.

Αρχικά θα ξεκινήσω με βάση την έννοια του διεθνούς εγκλήματος της γενοκτονίας βασιζόμενος στα Καταστατικά του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΚατΔΠΔ) και των *ad hoc* Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων.

Επιπροσθέτως, για την εξεύρεση νέων στοιχείων της γενοκτονίας, θα αναλύσω τη νομολογία από τις χαρακτηριστικές πρόσφατες υποθέσεις, στις οποίες υπήρξε καταδίκη για το έγκλημα της γενοκτονίας στα Διεθνή Δικαιοδοτικά Όργανα. Θα δοθεί έμφαση στην επίκαιρη καταδίκη Karadžić από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Γιουγκοσλαβία (ΔΠΔΓ) και στη γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα καθώς και στα νέα δεδομένα που μας παρέχει η νομολογία της, στην επέκταση των εννοιών.

Θα αντιπαραβάλλω τις υποθέσεις της Ρουάντα, στις οποίες έχουμε καταδικαστικές αποφάσεις στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα (ΔΠΔΡ) και η νομολογία των οποίων μας προσέφερε σημαντικές αλλαγές, στην ερμηνεία της ρητορικής μίσους και της δημόσιας προτροπής σε γενοκτονία.

Καταλήγοντας, θα αναφερθώ στις μεθόδους και τα μέσα πρόληψης, αποτροπής και καταστολής του εγκλήματος της γενοκτονίας, σε συνάρτηση με τα Διεθνή Δικαιοδοτικά Όργανα, λαμβάνοντας υπόψη τις νέες προκλήσεις.

Εισαγωγή

Η έννοια του εγκλήματος της γενοκτονίας

Το έγκλημα της γενοκτονίας αποτελεί ειδική περίπτωση εγκλήματος κατά της ανθρωπότητας, έχει δε χαρακτηριστεί ως το «έγκλημα των εγκλημάτων»¹. Μέχρι το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το φαινόμενο της γενοκτονίας ήταν ένα έγκλημα χωρίς όνομα, κατά τα λεγόμενα του Βρετανού πρωθυπουργού Winston Churchill. Ο άνθρωπος που ονομάτισε το έγκλημα, του έδωσε παγκόσμιο ιστορικό περιεχόμενο και απαίτησε την παρέμβαση και την άμεση και ριζική δράση για την αντιμετώπισή του, ήταν ο Raphael Lemkin, νομικός, Εβραίος Πολωνικής καταγωγής και πρόσφυγας από την κατοχή της Ναζιστικής Γερμανίας στην Ευρώπη. Η νέα αυτή λέξη, που εισήχθη στη νομική ορολογία το 1944, βασίστηκε στη σύνθεση της ελληνικής λέξης «γένος» (οικογένεια ή φυλή) και της λατινικής «cidium» (κτείνω-σκοτώνω). Ο Lemkin για να υποστηρίξει την άποψή του, ότι πρόκειται για ένα νέο είδος εξόντωσης που οργανώνουν οι εξουσίες κατά ανεπιθύμητων πληθυσμών, αρχικά το περιέγραψε ως «Έγκλημα της Βαρβαρότητας».

Σχεδόν ένα χρόνο αφότου ο Lemkin εισήγαγε τον όρο, ο τελευταίος συμπεριλήφθηκε στο κατηγορητήριο των Ναζί εγκληματιών πολέμου, κατά τη δίκη της Νυρεμβέργης. Η δυσaráσκεια του Lemkin ήταν μεγάλη όταν ο όρος δεν αναφέρθηκε στις δικαστικές αποφάσεις. Ο Χάρτης της Νυρεμβέργης του 1945, δεν προέβλεπε ρητά τη γενοκτονία ως έγκλημα, αλλά η έννοιά της περιλήφθηκε στις πράξεις που στοιχειοθετούν εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Η γενοκτονία αυτονομήθηκε ως ιδιαίτερη κατηγορία διεθνούς εγκλήματος, όταν η ΓΣ/ΗΕ ολοκλήρωσε τις διεργασίες της με την υιοθέτηση το έτος 1948, της Σύμβασης για την Πρόληψη και Καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας², όπου ο όρος απέκτησε ένα λεπτομερή και ιδιαιτέρως τεχνικό ορισμό, ως έγκλημα. Παραθέτουμε το σχετικό άρθρο:

Άρθρον Ι.-Τα Συμβαλλόμενα Μέρη επιβεβαιούν ότι η γενοκτονία, συντελουμένη είτε εν καιρώ ειρήνης είτε εν καιρώ πολέμου, τυγχάνει έγκλημα διεθνούς δικαίου και αναλαμβάνουν την υποχρέωσιν να προλαμβάνουν και να τιμωρούν αυτό.

Άρθρον ΙΙ.- Εις την παρούσαν Σύμβασιν ως γενοκτονία νοείται οιαδήποτε εκ των κατωτέρω πράξεων, ενεργουμένη με την πρόθεσιν ολικής ή μερικής καταστροφής ομάδος, εθνικής, εθνολογικής, φυλετικής ή θρησκευτικής, ως τοιαύτης :

α) Φόνος των μελών της ομάδος.

¹ Prosecutor vs Akayesu, ICTR-96-4-T, Απόφαση 2/9/1998.

² Σύμβαση για την Πρόληψη και Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας: Εγκρίθηκε και παρέμεινε ανοιχτή για υπογραφή, επικύρωση ή προσχώρηση με την από 9 Δεκεμβρίου 1948 Νο. 260 Α (III) απόφαση της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Έναρξη ισχύος : 12 Ιανουαρίου 1951 σύμφωνα με το άρθρο XIII
Κείμενο: Ηνωμένα Έθνη, Συλλογή Συμβάσεων Νο. 1021, Τόμος 78, Σελ. 177

β) Σοβαρά βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητας των μελών της ομάδας.

γ) Εκ προθέσεως υποβολή της ομάδας εις συνθήκας διαβίωσης δυναμένης να επιφέρωσιν την πλήρη ή την μερικήν σωματικήν καταστροφήν αυτής.

δ) Μέτρα αποβλέποντα εις την παρεμπόδισιν των γεννήσεως εις τους κόλπους ωρισμένης ομάδας.

ε) Αναγκαστική μεταφορά παιδων μιας ομάδος εις ετέραν ομάδα.

Το άρθρο ΙΙΙ της Συμβάσεως του 1948, απαριθμεί τις πράξεις οι οποίες τιμωρούνται:

Άρθρον ΙΙΙ.- Θα τιμωρούνται αι ακόλουθοι πράξεις:

α) Η γενοκτονία.

β) Η συνεννόησις προς διενέργειαν γενοκτονίας.

γ) Η άμεσος και δημοσία προτροπή προς διενέργειαν γενοκτονίας.

δ) Η απόπειρα γενοκτονίας.

*ε) Η συνεργία εις την γενοκτονίαν.*³

Ο κατάλογος αυτός αποτελεί τμήμα του ορισμού του εγκλήματος και στα Καταστατικά των ΔΠΔ της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα, ενώ στο ΚατΔΠΔ προβλέπεται σε ξεχωριστή διάταξη (άρθρο 25 παρ 3) που εφαρμόζεται στο σύνολο των εγκλημάτων που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου.

Η πεποίθηση του Lemkin ότι η γενοκτονία ήταν αναγκαία να αντιμετωπιστεί, ανεξαρτήτως περιεχομένου, υιοθετήθηκε από τη διακήρυξη της Συμβάσεως με την αναφορά «συντελούμενη είτε εν καιρώ ειρήνης είτε εν καιρώ πολέμου». Η αναφορά αυτή, υπερπήδησε το εμπόδιο που παρουσιάστηκε στις δίκες της Νυρεμβέργης, όπου θεωρούνταν εγκλήματα μόνο όσα οι Ναζί είχαν διαπράξει μετά την εισβολή της Πολωνίας την 1^η Σεπτεμβρίου 1939.

Οι ουσιαστικές διατάξεις της Συμβάσεως θεωρούνται ότι αποτελούν τμήμα του διεθνούς εθιμικού δικαίου, ενώ η απαγόρευση της γενοκτονίας θεωρείται ως κανόνας *jus cogens*.⁴ Ο εθιμικός χαρακτήρας των διατάξεων της Σύμβασης επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι ο ορισμός επαναλαμβάνεται αυτούσιος στα Καταστατικά των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, πράγμα που έχει επιβεβαιωθεί από τη νομολογία των ΔΠΔ της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντα.⁵

Η έμφαση που έδωσε ο Lemkin στις εθνικές και εθνοτικές ομάδες (σε βάρος των πολιτικών και κοινωνικών ομάδων) βοήθησε στο να επιβιώσει ο όρος από τη διαδικασία της άσκησης παρασκηνιακής πολιτικής πίεσης. Σε ποικίλες γενοκτονιακές στρατηγικές ωστόσο βλέπουμε αποκρυσταλλωμένες τις πεποιθήσεις του Lemkin για τη γενοκτονία ως ένα «συντονισμένο πλάνο διαφορετικών δράσεων που στοχεύουν την καταστροφή βασικών δομών της

³ <http://www.un.org/preventgenocide/adviser/index.shtml>

⁴ Prosecutor v Goran Jelasic, IT-95-10, Απόφαση 14/12/1999

⁵ Άρθρο 4 ΚατΔΠΔΓ, άρθρο 2 ΚατΔΠΔΡ και άρθρο 6 ΚατΔΠΔ.

ζωής των εθνικών ομάδων, με στόχο την εξόντωση των ομάδων αυτών καθεαυτών». Ωστόσο, σε κανένα στάδιο οι νομοθέτες της Σύμβασης δεν προσδιόρισαν τους όρους εθνική, εθνοτική, φυλετική, ή θρησκευτική ομάδα και το γεγονός αυτό έχει γίνει αντικείμενο σημαντικής επακόλουθης ερμηνείας. Η θέση που υιοθέτησε το ΔΠΔΡ, ότι «οποιαδήποτε σταθερή και μόνιμη ομάδα δικαιούται προστασίας κατά τη Σύμβαση, είναι το πιο πιθανό να αποτελέσει τον κανόνα σε μελλοντικές δικαστικές αποφάσεις⁶.

Όσον αφορά τις στρατηγικές της γενοκτονίας, αξιοσημείωτη είναι η ποικιλομορφία των δράσεων που πληρούν τις προϋποθέσεις τέλεσης του εγκλήματος κατά το άρθρο 2 της Σύμβασης, σε αντίθεση με την κοινή κατανόηση του όρου γενοκτονία. Δεν χρειάζεται κάποιος να εξολοθρεύσει μια ομάδα μέχρι και το τελευταίο της μέλος. Στην πραγματικότητα δεν απαιτείται να αφαιρεθεί καμία ζωή για να στοιχειοθετηθεί το έγκλημα της γενοκτονίας.

«Σοβαρά βλάβη της σωματικής ή διανοητικής ακεραιότητας των μελών της ομάδος», παρεμπόδιση γεννήσεων ή μετακίνηση παιδιών μεταξύ ομάδων, αποτελεί γενοκτονία. Δίκαιο είναι να πούμε όμως ότι από νομικής απόψεως γενοκτονία που δεν συνοδεύεται από μαζικές εκτελέσεις είναι σπάνια και λίγες είναι οι πιθανότητες να οδηγηθούμε σε δίκη. Στην πράξη το εν λόγω άρθρο της Συμβάσεως έχει ερμηνευθεί σε δικαστική απόφαση Ισραηλινού δικαστηρίου, στην Υπόθεση κατά του Adolf Eichmann το 1961, το οποίο τον καταδίκασε για «υποδούλωση, λοιμό, απέλαση και δίωξη Εβραίων, τον περιορισμό σε γκέτο, στρατόπεδα διέλευσης και συγκέντρωσης σε συνθήκες που είχαν σχεδιαστεί για να προκαλέσουν την υποβάθμιση τους, την αποστέρηση των δικαιωμάτων τους ως ανθρώπινα όντα και να τους προκαλέσουν απάνθρωπο πόνο και βασανιστήρια». Το Δικαστήριο της Ρουάντα, ΔΠΔΡ, προσθέτει στο ανωτέρω μια ερμηνεία που συμπεριλαμβάνει «σωματικό ή νοητικό βασανιστήριο, απάνθρωπη μεταχείριση και διωγμό, καθώς επίσης και βιασμούς και ακρωτηριασμούς». Επιπροσθέτως, αρκετές πηγές ορθώς υιοθετούν το γεγονός ότι οι μαζικοί διωγμοί υπό απάνθρωπες συνθήκες είναι δυνατόν να στοιχειοθετήσουν την γενοκτονία αν συνοδεύονται από τον απαιτούμενο σκοπό.

Ιστορικά είναι ενδιαφέρον να σημειώσουμε πόσα θέματα σχετικά με τον ορισμό και την ερμηνεία της γενοκτονίας έχουν τις ρίζες τους σε οπτικές αυτοσχεδιασμού κατά τη διαδικασία της παραγωγής τους. Το αρχικό σχέδιο προερχόμενο από τον ΓΓ/ΗΕ όριζε τους στόχους της γενοκτονίας ως «μια ομάδα ανθρώπων», γεγονός το οποίο θα δημιουργούσε πολλά ερωτηματικά σε επερχόμενες συζητήσεις σχετικά με το ποιες ομάδες πληρούσαν την περιγραφή. Την ευθύνη για την εξαίρεση των πολιτικών ομάδων από τον ορισμό φέρει η Σοβιετική Ένωση και οι σύμμαχοί της οι οποίοι παρουσίασαν μια νευρική κατάσταση σε ενδεχόμενη πιθανή εφαρμογή της Σύμβασης στα σοβιετικά εγκλήματα.

⁶ Jones Adam, *Genocide: a comprehensive introduction*, Routledge 2006, σελ 12 επ

Στο εναρκτήριο άρθρο η Σύμβαση διακηρύσσει ότι τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προλαμβάνουν και να τιμωρούν το έγκλημα της γενοκτονίας. Το άρθρο VIII⁷ της Σύμβασης συμπληρώνει ότι με την βοήθεια των αρμοδίων οργάνων των Ηνωμένων Εθνών, τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να λάβουν μέτρα για την πρόληψη και την καταστολή των προβλεπόμενων δράσεων, αφήνοντας όμως το εύρος των υποχρεώσεων αυτών, προδήλως ασαφές και δυσδιάκριτο.⁸

Στις 28 Μαΐου 1951 έλαβε χώρα η Γνωμοδότηση από το ΔΔ για την Υπόθεση των επιφυλάξεων της Σύμβασης για την Πρόληψη και καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας, στην οποία χαρακτηριστικά αναφέρεται: «...Η πρώτη συνέπεια που προκύπτει, είναι ότι οι αρχές που διέπουν τις αρχές της Σύμβασης, αναγνωρίζονται από πολιτισμένα έθνη ως δεσμευτικές για τα κράτη, ακόμη και χωρίς καμία συμβατική υποχρέωση. Μια δεύτερη συνέπεια είναι ο καθολικός χαρακτήρας τόσο της καταδίκης της γενοκτονίας, όσο και της συνεργασίας που απαιτείται προκειμένου να ελευθερωθεί η ανθρωπότητα από μια τέτοια απεχθή μάστιγα.»⁹

Παρόμοιες αναφορές έχουμε και στην Υπόθεση Barcelona Traction, Light and Power Co¹⁰, στην Υπόθεση για την Εφαρμογή της Σύμβασης για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας (Βοσνία-Ερζεγοβίνη κατά Γιουγκοσλαβίας¹¹ και στην Υπόθεση «*Armed Activities on the Territory of the Congo*».¹²

Η εξέλιξη της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης

Οι ακρότητες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου κινητοποίησαν τη διεθνή κοινότητα στην κατεύθυνση της σύστασης ενός διεθνούς ποινικού δικαιοδοτικού οργάνου για τη δίωξη και τιμωρία των υπευθύνων, για σοβαρές

⁷ Άρθρον VIII της Σύμβασης για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας: «Έκαστον Συμβαλλόμενον Μέρος δύναται να ζητήσει από τα αρμόδια έγγραφα των Ηνωμένων Εθνών όπως ταύτα, συμφώνως προς τον Χάρτην των Ηνωμένων Εθνών, λάβουν οία κρίνουν σκόπιμα μέτρα δια την πρόληψιν και την καταστολήν των πράξεων γενοκτονίας ή οιασδήποτε εκ των άλλων πράξεων των απαριθμουμένων εις το άρθρον 3^{ον}».

⁸ Jones Adam, *Genocide: a comprehensive introduction*, Routledge 2006, σελ 15 επ

⁹ Case of the Reservations to the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Advisory Opinion of 28 May 1951, in ICJ Reports 1951, a p. 23.

¹⁰ Barcelona Traction, Light and Power Co. Case (II phase), Judgment of 5 February 1970, in ICJ Reports 1970, § 34: «The outlawing of genocide is an obligation erga omnes that is an obligation of a State towards the international community as a whole».

¹¹ Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia), Preliminary Objections, 11 July 1996, ICJ Reports 1996 (II), § 31: «the rights and obligations enshrined by the Convention are rights and obligations erga omnes. The Court notes that the obligation each State thus has to prevent and to punish the crime of genocide is not territorially limited by the Convention».

¹² ICJ, *Armed Activities on the Territory of the Congo (New Application:2002) (DRC v. Rwanda)*, Jurisdiction of the Court and Admissibility of the Application, Judgment, 3 February 2006, § 64:«Prohibition of genocide is a peremptory norm of general international law (jus cogens)»

παραβιάσεις διεθνούς δικαίου. Αποτέλεσμα ήταν η σύσταση του δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, στις 8 Αυγούστου 1945, με τη διεθνή συμφωνία του Λονδίνου. Το καταστατικό του, θεωρείται ουσιαστικά η πράξη γεννήσεως του σύγχρονου διεθνούς ποινικού δικαίου. Την ίδρυση του δικαστηρίου της Νυρεμβέργης ακολούθησε η δημιουργία του δικαστηρίου του Τόκυο, το οποίο ακολούθησε το πρότυπο της Νυρεμβέργης. Τα δύο δικαστήρια υπήρξαν τα πρώτα διεθνή δικαιοδοτικά ποινικά όργανα, αν και θεωρήθηκαν αμιγώς διασυμμαχικά δικαστήρια, πολυεθνικού χαρακτήρα, παρά διεθνή όργανα. Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένα από τα δύο Δικαστήρια δεν καταδίκασαν για το έγκλημα της γενοκτονίας, ενώ η εξόντωση Εβραίων ή άλλων ομάδων, αντιμετωπίστηκε κυρίως ως δίωξη στο πλαίσιο των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και πάντα σε σύνδεση με την ένοπλη σύρραξη.¹³

Για περίπου μισό αιώνα, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η διεθνής κοινότητα δεν κατάφερε να ενσωματώσει το θεσμό ενός μονίμου διεθνούς ποινικού δικαστηρίου, που θα λειτουργούσε με βάση ένα κώδικα εγκλημάτων. Μόνο μετά τα δραματικά γεγονότα στην πρώην Γιουγκοσλαβία και στη Ρουάντα, έγινε δυνατή η σύσταση δύο «επί τούτοις» διεθνών ποινικών δικαστηρίων, επιφορτισμένων με την αρμοδιότητα να δικάσουν εγκλήματα που διαπράχθηκαν στις περιοχές δράσης τους, βάσει των καταστατικών τους, ως ανεξάρτητα δικαιοδοτικά όργανα. Έτσι ανατρέποντας τα δεδομένα της εποχής, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από τη Νυρεμβέργη και το Τόκυο, τα εθνικά δικαστήρια να είναι τα αρμόδια όργανα αντιμετώπισης συμπεριφορών ορισμένων ατόμων κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης, το ΣΑ με βάση το Κεφάλαιο VII του Χάρτη του ΟΗΕ, προχώρησε στη δημιουργία των δύο Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων στην πρώην Γιουγκοσλαβία και την Ρουάντα. Τα δικαστήρια αυτά ανέπτυξαν πλούσια νομολογία που βοήθησαν στη σύνταξη του ΚατΔΠΔ, αλλά και στην εξέλιξη του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου γενικότερα¹⁴.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των δύο ad hoc ΔΠΔ είναι πρώτον, ότι λειτουργούν ανεξάρτητα, δηλαδή χωρίς να υπόκεινται στον έλεγχο του ΣΑ/ΗΕ (του Οργάνου που τα συνέστησε), ούτε και στις εκάστοτε εθνικές έννομες τάξεις και δεύτερον, έχουν χαρακτήρα προσωρινό και στοχευμένο, αφού ιδρύθηκαν προκειμένου να δικάσουν συγκεκριμένα εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε ορισμένο γεωγραφικό και χρονικό πλαίσιο και θα παύσουν να λειτουργούν κατόπιν απόφασης του ΣΑ/ΗΕ, με τον ίδιο τρόπο που ιδρύθηκαν.

Το 1989 η ΓΣ/ΗΕ ζήτησε από την ΕΔΔ να αναλάβει να εξετάσει τις συνθήκες κάτω από τις οποίες θα ήταν δυνατή η σύσταση ενός ΔΠΔ καθώς και η

¹³ Όπως σημείωσε το ΔΠΔΡ «...the crimes prosecuted by the Nuremberg Tribunal, namely the holocaust of Jews or the Final Solution, were very much constitutive of genocide, but they could not be defined as such because the crime of genocide was not defined until later», Prosecutor v Jean Kambanda, ICTR-97-23-S, Απόφαση 4/7/1998.

¹⁴ Μαρούδα Μ.-ΝΤ., Η Διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου τελούμενες σε ένοπλες συρράξεις. Η κρατική και η ατομική ποινική ευθύνη σε κίνηση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006, σελ 314 επ.

λειτουργία, μετά από πρόταση του Trinidad-Tobago, με αφορμή ζητήματα παράνομης εμπορίας ναρκωτικών και άλλων διασυννοριακών εγκλημάτων. Η ΕΔΔ ολοκλήρωσε τις εργασίες της και παρέδωσε ένα σχέδιο καταστατικού το 1994, το οποίο και προώθησε για συζήτηση στη ΓΣ/ΗΕ. Τότε είναι που ξεκινά και η διαδικασία προτάσεων και διαπραγματεύσεων για την κατάρτιση του ΚατΔΠΔ. Η Διπλωματική Διάσκεψη των ΗΕ που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη 15 Ιουνίου- 17 Ιουλίου 1998 είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή του ΚατΔΠΔ τη 18^η Ιουλίου το οποίο υπεγράφη αρχικά από 27 κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα και αργότερα από 138 κράτη.

Στη δικαιοδοσία *ratione materiae* του ΔΠΔ, βάσει του καταστατικού του, εμπίπτει και η γενοκτονία, ως ένα από τα σοβαρότερα εγκλήματα που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα. Το άρθρο 6 του ΚατΔΠΔ¹⁵, στην ουσία επαναλαμβάνει την ορολογία της Σύμβασης για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας του 1948 και , μεταξύ άλλων, επιλαμβάνεται πράξεων που έγιναν με πρόθεση την μερική ή ολική καταστροφή μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, αναφερόμενο περιοριστικά στις πράξεις αυτές.

¹⁵ Article 6: Genocide

For the purpose of this Statute, "genocide" means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- (a) Killing members of the group;
- (b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- (c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- (d) Imposing measures intended to prevent births within the group;
- (e) Forcibly transferring children of the group to another group

Α' Μέρος

Χαρακτηριστικά του εγκλήματος της γενοκτονίας

Όσον αφορά τη δομή του εγκλήματος και με βάση τα όσα προτείνονται από σχετικές υποθέσεις εκδίκασης εγκλημάτων γενοκτονίας, η γενοκτονία χαρακτηρίζεται από 2 δομικά στοιχεία:

- α. Την Αντικειμενική Υπόσταση (Actus Reus) του εγκλήματος, την οποία αποτελούν μία ή περισσότερες πράξεις, όπως αυτές αναφέρονται στο άρθρο 6παρ2 του ΚατΔΠΔ, αλλά και στα άρθρα 4 Κατ ΔΠΔΓ, 2 Κατ ΔΠΔΡ.
- β. Την Υποκειμενική Υπόσταση (Mens Rea) του εγκλήματος, όπως αυτή περιγράφεται στο άρθρο 30 του ΚατΔΠΔ.

Αντικειμενική Υπόσταση (Actus Reus) του εγκλήματος

Κύριο χαρακτηριστικό του εγκλήματος της γενοκτονίας είναι ότι τα θύματα έχουν επιλεγεί επειδή ανήκουν σε μία συγκεκριμένη εθνική, εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα. Δεδομένου του ότι δεν υπάρχει συγκεκριμένος ορισμός των χαρακτηριστικών αυτών στη Σύμβαση ή αλλού, έπρεπε να οριστούν υποχρεωτικά από τη νομολογία. Στην Υπόθεση Krstić η καταχώρηση των προστατευόμενων ομάδων έγινε από τους συντάκτες της Σύμβασης «περισσότερο για να περιγράψει ένα φαινόμενο... παρά για να αναφερθεί σε πολλά διαφορετικά πρωτότυπα ανθρωπίνων ομάδων»¹⁶, λόγω του ότι οι ομάδες αυτές δεν είναι πάντα εύκολο να διαχωριστούν η μία από την άλλη και πολύ συχνά επισκιάζονται. Σύμφωνα με πάγια νομολογία των ΔΠΔ μια εθνική ομάδα ορίζεται ως ένα σύνολο ανθρώπων που μοιράζονται ένα νομικό δεσμό με βάση την εθνικότητα (υπηκοότητα)¹⁷, ενώ τα μέλη μιας εθνοτικής ομάδας μοιράζονται κοινή γλώσσα και κουλτούρα¹⁸. Μια φυλετική ομάδα ενώνεται από κοινά κληρονομικά σωματικά χαρακτηριστικά τα οποία συχνά απαντώνται σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή¹⁹. Τέλος, μια θρησκευτική ομάδα είναι εκείνη της οποίας τα μέλη μοιράζονται την ίδια θρησκεία, δόγμα ή τρόπο λατρείας²⁰.

Η απαρίθμηση των προστατευόμενων ομάδων είναι εξαντλητική, γεγονός που την καθιστά αντικείμενο συνεχούς κριτικής. Στην Υπόθεση Akayesu το ΔΠΔΡ αναφέρθηκε σε «σταθερές ομάδες» οι οποίες έχουν συσταθεί κατά μόνιμο τρόπο θεωρώντας ότι οι Hutu και οι Tutsi αποτελούν διακριτές ομάδες με χαρακτηριστικά μονιμότητας και σταθερότητας αν και δεν αποτελούν διαφορετικές εθνότητες. Επιχειρεί ουσιαστικά να διευρύνει την έννοια της ομάδας καλύπτοντας ομάδες που συγκεντρώνουν τα αντικειμενικά

¹⁶ IT-98-33-T παρ 556

¹⁷ Akayesu ICTR-96-4-Tπαρ 512

¹⁸ Akayesu ICTR-96-4-Tπαρ 513

¹⁹ Akayesu ICTR-96-4-Tπαρ 514

²⁰ Akayesu ICTR-96-4-Tπαρ 515

μονιμότητας και σταθερότητας, ερμηνεία η οποία δεν συνάδει απόλυτα με τη Σύμβαση περί γενοκτονίας και την περιοριστική της πρόβλεψη.

Στη μετέπειτα νομολογία του ΔΠΔΡ παρατηρούμε μια πιο υποκειμενική θεώρηση της έννοιας της ομάδας. Στην Υπόθεση Kayishema και Ruzindana, «μια εθνοτική ομάδα αποτελεί μια ομάδα της οποίας τα μέλη μοιράζονται κοινή γλώσσα και πολιτισμό, ή μία ομάδα που προσδιορίζεται ως τέτοια (αυτοπροσδιορισμός), ή μια ομάδα που προσδιορίζεται από άλλους ως τέτοια. Στην παράλληλη απόφαση Rutaganda το ΔΠΔΡ αναγνώρισε ότι παρόλο που η ιδιότητα μέλους είναι υποκειμενική, μια υποκειμενική ερμηνεία δεν αρκεί.²¹

Στην Υπόθεση Jelisić επίσης για πρώτη φορά εισάγεται μια υποκειμενική προσέγγιση, με τη νομολογία του ΔΠΔΓ να είναι σαφής θεωρώντας ότι η ομάδα είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, τα χαρακτηριστικά του οποίου καθορίζονται κυρίως από την αντίληψη του περίγυρου, ιδίως δε του δράστη, ότι ένα σύνολο ατόμων αποτελεί μια ξεχωριστή εθνική, εθνοτική, φυλετική ή θρησκευτική ομάδα²², ενώ και στην απόφαση Krstić το υποκειμενικό κριτήριο κυριάρχησε διακρίνοντας μια ομάδα με βάση το στιγματισμό της από τους δράστες.²³

Πολιτικές, οικονομικές και πολιτιστικές ομάδες δεν προστατεύονται από τη Σύμβαση ή τις προβλέψεις των Καταστατικών των ΔΠΔ, όπως εκφράστηκε στην υποθέσεις Rutaganda (επειδή θεωρήθηκε ότι αποτελούν κινητές ομάδες) και Jelisić²⁴ (τα άτομα ανήκουν σε ομάδες ανεξαρτήτως των προσωπικών τους επιθυμιών άρα αποκλείοντας τις πολιτικές ομάδες). Το νομικό κενό καλύπτεται από το έγκλημα της δίωξης, το οποίο ήδη χρησιμοποιήθηκε για να τιμωρήσει την εξόντωση των Εβραίων και άλλων εθνικών ή θρησκευτικών ομάδων από τους Ναζί.

Οι επιμέρους πράξεις που στοιχειοθετούν το έγκλημα της γενοκτονίας και απαριθμούνται εξαντλητικά τόσο στη Σύμβαση περί γενοκτονίας όσο και τα Καταστατικά των ΔΠΔ, έχουν αποτελέσει αντικείμενο ευρείας νομολογιακής επεξεργασίας, ενώ αναλύονται περαιτέρω και στα Στοιχεία των Εγκλημάτων του Κατ ΔΠΔ.

Καινοτομία αποτελεί η αναγνώριση από το ΔΠΔΡ ότι ο βιασμός και άλλες μορφές σεξουαλικής βίας μπορούν να στοιχειοθετήσουν το έγκλημα της γενοκτονίας στο μέτρο που επιφέρουν σοβαρή σωματική και διανοητική βλάβη. Η απόφαση Akayesu αποτελεί την πρώτη περίπτωση αναγνώρισης των πράξεων αυτών ως πράξεων γενοκτονίας. Στον κατάλογο των πράξεων δεν συμπεριλαμβάνεται η εθνοκάθαρση, δηλαδή η βίαιη έξωση αμάχων που ανήκουν σε μία συγκεκριμένη ομάδα από μία περιοχή²⁵. Η έκφραση εθνοκάθαρση είναι σχετικά καινούρια και περιλαμβάνει ανθρωποκτονίες,

²¹ Rutaganda ICTR-96-3-T παρ 55-56

²² Jelisić IT-95-10, Απόφαση 14-12-1999

²³ Krstić IT-98-33-T παρ. 557

²⁴ Jelisić IT-95-10-T παρ 69

²⁵ Cassese A., Genocide p 338 επ

βασανιστήρια, αυθαίρετες συλλήψεις και παράνομες κρατήσεις, εξωδικαστικές εκτελέσεις, σεξουαλικές επιθέσεις²⁶, περιορισμό του πληθυσμού σε περιοχές «γκέτο», αναγκαστική απομάκρυνση, μεταφορά και απέλαση πληθυσμού, εσκεμμένες στρατιωτικές επιθέσεις ή απειλές επίθεσης σε πολίτες και αστικές περιοχές και ηθελημένη καταστροφή περιουσίας.²⁷ Η εθνοκάθαρση επιδιώκει διαφορετικούς σκοπούς από εκείνους της γενοκτονίας: δεν αποσκοπεί στην καταστροφή μιας ομάδας. Επομένως είναι προφανές ότι η εθνοκάθαρση από μόνη της δεν στοιχειοθετεί γενοκτονία εκτός κι αν ο δράστης έχει σκοπό και πρόθεση να καταστρέψει μια προστατευόμενη ομάδα για να καταστήσει την περιοχή εθνικά ομογενοποιημένη. Εννοείται πως, ακόμα και χωρίς τον ειδικό δόλο γενοκτονίας, η εθνοκάθαρση παραμένει τιμωρητέα ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας και ως έγκλημα πολέμου βάσει του ΚατΔΠΔ.

Ωστόσο το ΔΠΔΓ έχει διερευνήσει το κατά πόσο η πολιτική της εθνοκάθαρσης μπορεί να στοιχειοθετήσει πράξη γενοκτονίας. Στην υπόθεση Karadžić και Mladić το ΔΠΔΓ παρατήρησε ότι οι πράξεις που αναφέρονται στο κατηγορητήριο δηλώνουν τη συμπεριφορά μιας πολιτικής εθνοκάθαρσης η οποία θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει γενοκτονική πρόθεση. Αντιθέτως στην Υπόθεση Jelisić υποχώρησε από τη προηγούμενη νομολογία.

Οι πιο σημαντικές υποθέσεις που ήρθαν ενώπιον του Δικαστηρίου ήταν εκείνες των Σέρβο-Βοσνίων αρχηγών Radovan Karadžić, στον οποίο θα αναφερθούμε εκτενέστερα στο Β' μέρος, και Ratko Mladić. Εξοργισμένη από την αποτυχία των δυνάμεων του ΝΑΤΟ να συλλάβουν τους προαναφερθέντες, οι οποίοι συνέχιζαν να διάγουν δημόσιο βίο τόσο στην Σερβική Δημοκρατία όσο και στη Γιουγκοσλαβία, η Γενική Εισαγγελία άρχισε τη διαδικασία της ακρόασης προκειμένου να επιβεβαιώσει την κατηγορία, κατά το άρθρο 61 του Κανονισμού του ΔΠΔΓ για τη Διαδικασία και την Απόδειξη. Η ακρόαση ex parte έλαβε χώρα σε περίοδο 2 εβδομάδων τον Ιούνιο και τον Ιούλιο του 1996. Η Γενική Εισαγγελία πρότεινε στο δικαστήριο ότι είναι «ασύλληπτο να προτείνει κάποιος ότι οι κατηγορούμενοι δεν είχαν δώσει τη συγκατάθεσή τους στη μαζική εγκληματική πολιτική της εθνοκάθαρσης, πολύ συχνά γενοκτονιακού χαρακτήρα, η οποία συντελούνταν από τους υφιστάμενούς τους, και η οποία διήρκεσε περίπου τριετήμιση χρόνια»²⁸.

Από την άλλη μεριά, στην πρώτη του ετυμηγορία σε μια εκ των υποθέσεων που αφορούσαν τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, το Δικαστήριο απέρριψε την κατηγορία την γενοκτονίας πριν ακόμη η υπεράσπιση προβάλλει τους ισχυρισμούς της. Ο Goran Jelisić αρχικώς κατηγορήθηκε για εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονία. Δήλωσε ένοχος για τις δύο πρώτες κατηγορίες, αλλά αρνήθηκε να παραδεχτεί την ενοχή του για την κατηγορία της γενοκτονίας. Τα ευρήματα του εισαγγελέα έδειχναν ότι

²⁶ Gideon Boas, William A. Schabas, International Criminal Law developments in the case law of the ICTY, 2003 Martinus Nijhoff Publishers, page 171

²⁷ Commission of Experts Report, 10/02/1993

²⁸ Prosecutor v. Karadžić and Mladić, IT 95-18-R61, παρ 17

για περίοδο 2 εβδομάδων περίπου ο Jelisić ήταν ο κύριος εκτελεστής στο στρατόπεδο Luka. Όλα δείχνουν πως συστηματικά σκότωνε Μουσουλμάνους κρατούμενους καθώς και Κροάτες. Τα θύματα ήταν κυρίως αρχηγοί της μουσουλμανικής κοινότητας. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η Γενική Εισαγγελία δεν απέδειξε την ύπαρξη κάποιου γενικού ή έστω τοπικού σχεδίου εξόντωσης ολικής ή μερικής καταστροφής Βοσνίων μουσουλμάνων, με άλλα λόγια τη σαφή του πρόθεση, ότι ο Jelisić σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να είναι συμμετέχων σε γενοκτονία και ότι η Γενική Εισαγγελία δεν κατάφερε να αποδείξει την ύπαρξη ειδικού δόλου (*dolus specialis*) γενοκτονίας στην Βοσνία. Πάντως το ΔΠΔΓ έχει κρίνει ότι μπορεί να ληφθούν υπόψη πράξεις που δεν εμπίπτουν στον ορισμό του εγκλήματος της γενοκτονίας, ως απόδειξη γενοκτονιακής προθέσεως²⁹.

Υποκειμενική Υπόσταση (*Mens Rea*) του εγκλήματος

Το έγκλημα της γενοκτονίας διαφέρει από το έγκλημα κατά της ανθρωπότητας στο ότι για να στοιχειοθετηθεί απαιτείται να υπάρχει ειδική πρόθεση, *dolus specialis*, κατά την τέλεση της πράξης. Η ειδική πρόθεση διαφοροποιεί το έγκλημα από τα άλλα εγκλήματα και στην περίπτωση που δεν αποδειχθεί επαρκώς ή πέραν πάσης αμφιβολίας, τότε το έγκλημα ενδεχομένως να θεωρηθεί ΕΚΑ, όπως συνέβη στην Υπόθεση Jelisić³⁰. Η απόδειξη του ειδικού δόλου, όπως έχει αναφέρει και το ΔΠΔΡ στην υπόθεση Akayesu, αποτελεί στοιχείο που είναι δύσκολο να προσδιορισθεί, μιας και μπορεί να συναχθεί από τις πραγματικές περιστάσεις. Παράδειγμα αποτελεί το γενικό πλαίσιο τέλεσης των πράξεων, η συστηματική στόχευση μιας συγκεκριμένης ομάδας, ανεξαρτήτως αν οι πράξεις αυτές τελούνται από ένα δράστη ή περισσότερους, η κλίμακα και ο γενικευμένος χαρακτήρας των παραβιάσεων.³¹ Ο ορισμός της γενοκτονίας δεν εμπεριέχει ως προϋπόθεση τη διάπραξη των απαριθμούμενων πράξεων, ως κομμάτι μιας ευρείας ή συστηματικής επίθεσης, ή ως μέρος ενός γενικευμένου σχεδίου εξόντωσης της ομάδας. Στην υπόθεση Jelisić το εφετείο έκρινε ότι « η ύπαρξη σχεδίου ή πολιτικής δεν αποτελεί νομικό συστατικό του εγκλήματος. Μπορεί όμως σε πολλές περιπτώσεις να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στην απόδειξη της ειδικής προθέσεως»³².

Η πρόθεση «μερικής ή ολικής» καταστροφής εισάγει ένα ποσοτικό κριτήριο. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, η πρόθεση καταστροφής ή εξόντωσης μπορεί να περιορίζεται σε συγκεκριμένη περιοχή, ακόμα και σε συγκεκριμένα πρόσωπα, χωρίς να αφορά ολόκληρο τον πληθυσμό μιας ομάδας.³³ Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η συνέπεια που μπορεί να έχει η

²⁹ Βλ. κυρίως Υπόθεση Krstić (Απόφαση 2/8/2001), παρ 580

³⁰ Το Εφετείο ενώπιον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε έφεση κατά της πρωτόδικης απόφασης έκρινε ότι το πρωτοβάθμιο τμήμα ορθά ερμήνευσε τη *mens rea*.

³¹ Prosecutor v. Akayesu, παρ 523

³² Απόφαση 5-7-2001, παρ 48

³³ Jelisić, απόφαση 14-12-1999, παρ 82

εξόντωση στην επιβίωση της ομάδας ως συνόλου ακόμη και ενός τμήματος μιας ομάδας. Έτσι και στην υπόθεση Krstić το ΔΠΔΓ έκρινε ως προς τις σφαγές στη Σρεμπρένιτσα, όπου θανατώθηκαν Βόσνιοι μουσουλμάνοι στρατεύσιμης ηλικίας, ότι οι Σερβο--βόσνιοι δεν μπορούσαν να μη γνωρίζουν ότι η επιλεκτική εξόντωση του τμήματος της ομάδας θα είχε μακροχρόνιες συνέπειες στην επιβίωσή της.³⁴

Σχέση γενοκτονίας με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας

Η γενοκτονία έχει προφανείς ομοιότητες με τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι στους κατηγορούμενους της Νυρεμβέργης αποδόθηκαν κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου και ΕΚΑ, για γεγονότα που σήμερα θα διώκονταν ως γενοκτονία. Η Σύμβαση καθιστά σαφές στο άρθρο Ι ότι, η γενοκτονία μπορεί να διαπραχθεί τόσο σε καιρούς ειρήνης όσο και σε καιρούς πολέμου, και με την απουσία του συνδέσμου μεταξύ ΕΚΑ και συρράξεων, γίνεται ακόμα πιο σαφές ότι η γενοκτονία διαχωρίζεται από τα ΕΚΑ.

Η κύρια διαφορά μεταξύ των δύο κατηγοριών εγκλημάτων είναι η πρόθεση καταστροφής εν όλω ή εν μέρει μιας ομάδας, που είναι το απαραίτητο συστατικό της γενοκτονίας. Η νομική προστασία κατά της γενοκτονίας είναι πιο «στενή» σε σχέση με εκείνη των ΕΚΑ. Στην πρώτη, ο νόμος προστατεύει τα δικαιώματα συγκεκριμένων ομάδων στην επιβίωση και άρα στην ανθρωπίνη ποικιλομορφία³⁵, αλλά το παρόμοιας φύσεως ΕΚΑ, ο διωγμός, κατά οποιασδήποτε ταυτοποιήσιμης ομάδας ή συνόλου πολιτικού, φυλετικού, εθνικού, εθνοτικού, πολιτιστικού, θρησκευτικού γένους, ή γένους σε οποιαδήποτε άλλη βάση που διεθνώς αναγνωρίζεται ως ανεπίτρεπτη υπό το καθεστώς του Διεθνούς Δικαίου... , προστατεύει ομάδες από τη διάκριση παρά από την εξόντωση. Επομένως όταν ο διωγμός κλιμακώνεται στην ακραία μορφή ηθελημένων και εσκεμμένων πράξεων σχεδιασμένων να καταστρέψουν μια ομάδα ή μέρος μιας ομάδας, μπορεί να υποστηριχθεί ότι αυτού του είδους ο διωγμός αντιστοιχεί σε γενοκτονία.³⁶

Σε αντίθεση με τα ΕΚΑ, η γενοκτονία δεν περιλαμβάνει αντικειμενική προϋπόθεση όσον αφορά την ένταση και την κλίμακα. Το όριο ενός ΕΚΑ είναι η σύνδεσή του με μία ευρεία και συστηματική επίθεση κατά πολιτών και για τα εγκλήματα πολέμου, η διάπραξη κατά τη διάρκεια μιας ένοπλης σύρραξης. Τα απαραίτητα στοιχεία για τα δύο τελευταία εγκλήματα, επομένως συμπεριλαμβάνουν μια αντικειμενικά υπάρχουσα κατάσταση κλιμάκωσης και σοβαρότητας στην οποία πολίτες βρίσκονται σε κίνδυνο. Αντίθετα η σοβαρότητα της γενοκτονίας πρωτίστως διαφαίνεται όχι από κάποιο αντικειμενικό, περιστασιακό στοιχείο αλλά από το υποκειμενικό *mens rea*, την

³⁴ Απόφαση 2-8-2001. Παρ 595

³⁵ Krstić ΔΠΔΓ Απόφαση 19/04/2004, παρ 36

³⁶ Kupreskic ΔΠΔΓ Απόφαση 14/01/2000, παρ 636

πρόθεση καταστροφής εθνικού, εθνοτικού, φυλετικού και θρησκευτικού συνόλου.³⁷

Το «στοιχείο context» της γενοκτονίας

Στα Στοιχεία των Εγκλημάτων³⁸ του ΔΠΔ υπάρχει και ένα επιπρόσθετο στοιχείο, το οποίο εισήχθη για να αποφευχθεί το πρόβλημα, τα μεμονωμένα εγκλήματα μίσους (hate crimes) να υπόκεινται στη Σύμβαση, μειώνοντας τη σοβαρότητα της γενοκτονίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι στο τέλος κάθε ορισμού των μορφών της γενοκτονίας, όπως αναγράφεται σε κάθε υποπαράγραφο του άρθρου 6 των Στοιχείων αναφέρεται το εξής:

«The conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct directed against that group or was conduct that could itself effect such destruction».

Ενώ η απαίτηση αυτή είναι παρούσα στις περισσότερες υποθέσεις, δεν είναι νομικά απαιτητή. Έτσι, τα ad hoc Δικαστήρια έχουν επανειλημμένως επιβεβαιώσει ότι η ύπαρξη ενός σχεδίου ή μιας πολιτικής δεν είναι νομικό συστατικό του εγκλήματος της γενοκτονίας· μπορεί απλώς να αποτελεί σημαντικό παράγοντα απόδειξης του ειδικού σκοπού³⁹. Το στοιχείο «context» δεν προκύπτει απευθείας από τη δικαστηριακή νομολογία. Βασίστηκε ασαφώς σε δύο εδάφια της Απόφασης Akayesu⁴⁰. Το πρωτόδικο Δικαστήριο στην υπόθεση Krstić υιοθέτησε το στοιχείο, αλλά το Εφετείο είχε άλλη άποψη⁴¹.

«The Trial Chamber relied on the definition of genocide in the Elements of Crimes adopted by the ICC. This definition stated the Trial Chamber ‘indicates clearly that genocide requires that “the conduct took place in the context of a manifest pattern of similar conduct.” The Trial Chamber’s reliance on the definition of genocide given in the ICC’s Elements of Crimes is inapposite . . . the requirement that the prohibited conduct be part of a widespread or systematic attack does not appear in the Genocide Convention and was not mandated by customary international law. Because the definition adopted by the Elements of Crimes did not reflect customary law as it existed at the time Krstić committed his crimes, it cannot be used to support the Trial Chamber’s conclusion».

Μετά τον Krstić τα Δικαστήρια δεν δέχονταν το στοιχείο στη νομολογία τους.

³⁷ Cryer, Friman, Robinson, Wilmshurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, 2010 Cambridge, σελ 206 επ

³⁸ Elements of Crimes of the ICC, 2011: The structure of the elements of the crimes of genocide, crimes against humanity and war crimes follows the structure of the corresponding provisions of articles 6, 7 and 8 of the Rome Statute. Some paragraphs of those articles of the Rome Statute list multiple crimes. In those instances, the elements of crimes appear in separate paragraphs which correspond to each of those crimes to facilitate the identification of the respective elements.

³⁹ Cases Kayishema and Ruzindana, Krstić, Jelisić

⁴⁰ Απόφαση ΔΠΔΡ Akayesu 12/9/1998, παρ 520, 523

⁴¹ ΔΠΔΓ Krstić 19/04/2004, παρ 224

Η ίδια άποψη έχει υιοθετηθεί και από το ΔΔ. Από την άποψη αυτή, τα Στοιχεία των Εγκλημάτων εναντιώνονται στο λεκτικό του άρθρου 6 του ΚατΔΠΔ και έτσι θα έπρεπε να ακυρωθούν. Μια τεολογική, όμως, ερμηνεία θα μπορούσε να περιλαμβάνει το στοιχείο «context» αφού η διάπραξη των εγκλημάτων με πρόθεση γενοκτονίας φτάνει στην απαιτούμενη σοβαρότητα μόνο όταν διεξάγεται με ένα οργανωμένο και συστηματικό τρόπο. Το νομικό κενό μπορεί να επιλυθεί εντάσσοντας το στοιχείο «context» ως μέρος του υποκειμενικού ορισμού του εγκλήματος.

Στο ΔΠΔ από την άλλη μεριά επικρατεί η άποψη ότι η πρόβλεψη των Στοιχείων δεν είναι ασύμβατη με το ΚατΔΠΔ και έτσι το εφαρμόζει. Έτσι εάν η γενοκτονία πρόκειται να αντιμετωπίζεται ως ιδιαίτερος ειδικός έγκλημα, το όριο της αντικειμενικής κλιμάκωσης και σοβαρότητας πρέπει να διατηρηθεί και η πρόβλεψη των Στοιχείων των Εγκλημάτων προσφέρει μια μορφή που τυγχάνει ευρείας αποδοχής και συναίνεσης από τη διεθνή κοινότητα⁴².

Η σεξουαλική βία, ο βιασμός και η σχέση τους με τη γενοκτονία

Στην υπόθεση Furundija, το ΔΠΔΓ όρισε την πράξη του βιασμού βασιζόμενο τόσο στο εθνικό όσο και στο Διεθνές Δίκαιο⁴³. Ενώ τα εγκλήματα που βασίζονται στο φύλο, αγνοήθηκαν ευρέως κατά τη διάρκεια των δικών της Νυρεμβέργης και του Τόκυο, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, τα εγκλήματα σεξουαλικής βίας δίδονται στα ΔΠΔΡ και ΔΠΔΓ, ως παραβιάσεις του νόμου ή των εθίμων του πολέμου, ως γενοκτονία, ως ΕΚΑ, ως σοβαρές παραβιάσεις της ΣΓ'49 και των Πρόσθετων Πρωτοκόλλων. Το γεγονός αυτό αποτελεί σημαντική εξέλιξη του έως τότε ανεπαρκούς διεθνούς νόμου στα εγκλήματα φύλου.

Στην υπόθεση Akayesu, το πρωτόδικο Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι ο βιασμός και άλλα εγκλήματα σεξουαλικής βίας εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 2β της Σύμβασης περί γενοκτονίας. Δύνανται να στοιχειοθετήσουν γενοκτονία και αποτελούν πρόκληση σοβαρής σωματικής και διανοητικής βλάβης στα θύματα και μάλιστα, από τις χειρότερες, λόγω της διπλής φύσεως της βλάβης που προκαλούν συγχρόνως. Οι βιασμοί αποσκοπούσαν στη σωματική και ψυχολογική καταστροφή των γυναικών Tutsi, των οικογενειών τους και των κοινοτήτων. Η σεξουαλική βία ήταν ένα σημαντικό μέρος της διαδικασίας καταστροφής με απώτερο σκοπό τον αφανισμό των Tutsi ως ολότητα. Οι βιασμοί ήταν συστηματικοί και στόχευαν όλες τις γυναίκες κατά αποκλειστικότητα. Η απόφαση αυτή αποτελεί μια

⁴² Al Bashir arrest warrant case

⁴³ (i) the sexual penetration, however slight:

(a) of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or any other object used by the perpetrator, or

(b) of the mouth of the victim by the penis of the perpetrator;

(ii) by coercion or force or threat of force against the victim or third person.

(Furundija, Dec. 10, 1998, παρ. 185)

σημαντική συνεισφορά στην εξελικτική διαδικασία του νομικού πλαισίου της γενοκτονίας. Η αναγνώριση ότι η σεξουαλική βία αποτελεί σοβαρή σωματική και διανοητική βλάβη ίσως δεν είναι επαναστατική, ωστόσο ο ιστορικός ευτελισμός τέτοιων εγκλημάτων κατευθυνόμενων κυρίως κατά των γυναικών, έχει μεγάλη σημασία στη δίωξη της γενοκτονίας όσο και στα εγκλήματα πολέμου και στα ΕΚΑ. Η Εισαγγελία δεν είχε συμπεριλάβει εγκλήματα βασισμένα στο φύλο στο αρχικό κατηγορητήριο του Akayesu. Μόνο κατά τη διάρκεια της δίκης και υπό την πίεση ΜΚΟ, το κατηγορητήριο τροποποιήθηκε. Ενώ η σεξουαλική βία και οι βιασμοί συνεισφέρουν στην καταστροφή μιας ομάδας, δεν είναι αυτό που η παράγραφος 2β της Σύμβασης απαιτεί. Η Εισαγγελία δεν χρειάζεται να αποδείξει μια σχέση αιτίου αποτελέσματος μεταξύ των πράξεων βίας και της καταστροφής της ομάδας. Αυτό που πρέπει να αποδειχθεί είναι ότι ένα ή περισσότερα θύματα στην πραγματικότητα υπέστησαν σωματική ή διανοητική βλάβη. Εάν η πράξη αυτή έχει διαπραχθεί με το απαιτούμενο νοητικό στοιχείο, τότε το έγκλημα έχει διαπραχθεί.

Σύμφωνα με την άποψη του Cherif Bassiouni⁴⁴, ο βιασμός και η σεξουαλική επίθεση μπορούν να χρησιμοποιηθούν σκοπίμως για να δημιουργήσουν συνθήκες ζωής υπολογισμένες να αποφέρουν την καταστροφή μιας ομάδας (κατά το άρθρο 2γ της Σύμβασης), φέροντας ως παράδειγμα τον Ισλαμικό νόμο, κατά τον οποίο γυναίκες που έχουν σεξουαλικές σχέσεις εκτός γάμου, δεν είναι κατάλληλες για γάμο. Έτσι η στοχοποίηση Βοσνίων μουσουλμάνων γυναικών για βιασμό και σεξουαλική επίθεση, δημιουργεί συνθήκες ζωής που με μαθηματική ακρίβεια οδηγούν στον αφανισμό της ομάδας.

Στα πλαίσια της ερμηνείας της παραγράφου 2δ της Συμβάσεως, στην υπόθεση Akayesu υποστηρίχτηκε ότι τα μέτρα που λαμβάνονται για την παρεμπόδιση των γεννήσεων θα έπρεπε να λογίζονται ως σεξουαλικός ακρωτηριασμός, στείρωση, βίαιος έλεγχος γεννήσεων, διαχωρισμός των φύλων και απαγόρευση των γάμων. Στις πατριαρχικές κοινωνίες όπου το αν είσαι μέλος μιας ομάδας καθορίζεται από την ταυτότητα του πατέρα, ένα παράδειγμα μέτρου παρεμπόδισης γεννήσεων είναι μια γυναίκα να καθίσταται έγκυος εσκεμμένα με βιασμό από άνδρα άλλης ομάδας, με την πρόθεση να γεννήσει ένα παιδί το οποίο συνεκδοχικά δεν θα ανήκει στην ομάδα της μητέρας του. Στην ίδια περίπτωση διαπίστωση κατέληξε και το Δικαστήριο στην υπόθεση Karadžić and Mladić, όπου κατέληξε στο ότι ο συστηματικός βιασμός γυναικών... σε μερικές περιπτώσεις έχει την πρόθεση να μεταδώσει μια νέα εθνική ταυτότητα στο παιδί.⁴⁵

Παρόλα αυτά θεωρείται μη ρεαλιστικό μια ομάδα να καταστραφεί εν όλω ή εν μέρει από βιασμό και παρόμοια εγκλήματα. Σε αντίθεση με την παράγραφο 2γ, η παράγραφος 2δ δεν απαιτεί τα μέτρα παρεμπόδισης γεννήσεων να είναι υπολογισμένα να επιφέρουν την καταστροφή της ομάδας και τέτοια μέτρα μπορούν απλά να είναι επικουρικά ενός σχεδίου γενοκτονίας.

⁴⁴ Bassiouni and Manikas, International Criminal Tribunal, σελ 587 επ

⁴⁵ Karadžić and Mladić IT -95-18 R 61

Β' Μέρος

Οι σφαγές στην πρώην Γιουγκοσλαβία

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 επανέφερε τη γενοκτονία στην Ευρώπη σχεδόν μισό αιώνα μετά. Τα χρόνια εκείνα, ο κόσμος παρακολουθούσε σοκαρισμένος αλλά αμέτοχος, καθώς το πολυεθνικό κράτος της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης επιδιόταν σε έναν γενοκτονιακό πόλεμο. Οι πιο ακραίες και συστηματικές θηριωδίες διαπράχθηκαν από τους Σέρβους κατά των Μουσουλμάνων, αλλά συγκρούσεις μεταξύ Κροατών και Σέρβων και μεταξύ Μουσουλμάνων και Κροατών, στοίχισαν τη ζωή σε χιλιάδες. Από την άλλη μεριά το Κόσσοβο, με την Αλβανική μειονότητα, πυροδότησε ένα άλλο κύμα μαζικής βίας, το οποίο ξέσπασε την άνοιξη του 1999.

Για τη Γιουγκοσλαβία, η κρίση επήλθε κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η ομοσπονδία, βρισκόταν σε παραλήρημα από την εισβολή των Ναζί αφενός και την ενδοκοινοτική γενοκτονιακή σύγκρουση από την άλλη. Υπό το καθεστώς γερμανικής κατοχής στη Σερβία και τη φασιστική κυβέρνηση των Ustashe, εγκατεστημένη από τους Ναζί στην Κροατία, ο μεγαλύτερος πληθυσμός των Εβραίων της Γιουγκοσλαβίας εξοντώθηκε.

Μετά τη δεκαετία του 1990, η Κροατία προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατά της Σερβίας-Μαυροβουνίου με αίτημα να διαπιστωθεί η παραβίαση από τους Σέρβους της Συμβάσεως του 1948 για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας. Το Διεθνές Δικαστήριο⁴⁶ απέφυγε να χαρακτηρίσει, αρχικά, την κατάσταση και εν συνεχεία να αναζητήσει τους δράστες, λόγω ελλείψεως αρμοδιότητας, συνιστώντας στους διαδίκους να λάβουν μέτρα ώστε να αποφευχθεί η παραβίαση της Συμβάσεως.

Οι εξελίξεις, ραγδαίες, οδήγησαν στην απάντηση της διεθνούς κοινότητας, στα τεκταινόμενα της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας, με την Απόφαση 827 του ΣΑ/ΗΕ για τη σύσταση του ad hoc Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.⁴⁷

Τα περισσότερα κατηγορητήρια που συντάχθηκαν από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Πρώην Γιουγκοσλαβίας εστιάζουν σε εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης που διοικούσαν από τους Σέρβους- Omarska, Luka, Keraterm-, και στα οποία Μουσουλμάνοι και Κροάτες παρέμεναν φυλακισμένοι κατά τη διάρκεια του πολέμου. Η Γενική Εισαγγελία επίσης κίνησε ποινική δίωξη για το έγκλημα της γενοκτονίας και για τη μαζική σφαγή Μουσουλμάνων στη Srebrenica. Η προσοχή του εισαγγελέα στο έγκλημα της γενοκτονίας, έγινε ορατή από την πρώτη κιόλας δίκη. Μετά τη σύλληψη του Dusko Tadić στη Γερμανία, τα εθνικά δικαστήρια

⁴⁶ 348 ICJ Reports 1993, 3

⁴⁷ Απόφαση του ΣΑ/ΗΕ 827/25-05-1993. Με την απόφαση αυτή το ΣΑ/ΗΕ υιοθέτησε τη σχετική Έκθεση του ΓΓ/ΗΕ και το Σχέδιο του ΚατΔΠΔΓ.

κινήθηκαν εναντίον του με τις κατηγορίες της συμμετοχής σε γενοκτονία, καθώς επίσης και βασανιστηρίων, ανθρωποκτονιών και πρόκλησης βαρύτατης σωματικής βλάβης. Αν και ο Tadić ήταν μόνο ένα πολύ μικρό πiónι στα εγκλήματα πολέμου των Βοσνίων, το νεοσύστατο Διεθνές Δικαστήριο, άδραξε την ευκαιρία να προλάβει τα γερμανικά δικαστήρια. Αλλά η Γενική Εισαγγελία κατέληξε στο κατηγορητήριο με τις κατηγορίες των εγκλημάτων πολέμου και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, αφήνοντας εκτός την κατηγορία της γενοκτονίας⁴⁸. Σε μια άλλη υπόθεση, επίσης από τις πρώτες, εκείνη του Νικολιό, οι ίδιοι οι δικαστές κάλεσαν την εισαγγελία να προσθέσει στο κατηγορητήριο την κατηγορία της γενοκτονίας, όταν έλαβαν γνώση μαρτυριών που αποτελούσαν απόδειξη ότι είχε συντελεστεί εθνοκάθαρση, κατά τη διαδικασία του άρθρου 61 του Κανονισμού, πρόταση που ποτέ δεν ευοδώθηκε⁴⁹. Ούτε το κατηγορητήριο κατά του Προέδρου Slobodan Milosević το 1999 περιλάμβανε την κατηγορία της γενοκτονίας, προς έκπληξη πολλών που υπέθεταν, με βάση τις δηλώσεις πολιτικών και δημοσιογράφων, πως κάτι τέτοιο ήταν δεδομένο⁵⁰.

Η αρμοδιότητα του δικαστηρίου, όπως αυτή καθορίζεται στο Καταστατικό του, περιλαμβάνει τη δίωξη προσώπων που είναι υπεύθυνα για τη διάπραξη σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, από την 1 Ιανουαρίου 1991. Προβλέπει τη δίωξη σε περιπτώσεις παραβιάσεως των διατάξεων της Σύμβασης της Γενεύης, παραβιάσεως των νόμων και των εθίμων πολέμου, γενοκτονίας και εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

Το άρθρο 4 Κατ. ΔΠΔΓ αναπαράγει στην ουσία το άρθρο II της Συμβάσεως για την Πρόληψη και την Καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας. Στην Τρίτη παράγραφο, ορίζει ότι οι ακόλουθες πράξεις τιμωρούνται:

- α) γενοκτονία
- β) συνεννόηση προς διενέργεια γενοκτονίας
- γ) άμεση και δημόσια προτροπή προς διενέργεια γενοκτονίας
- δ) απόπειρα γενοκτονίας
- ε) συνέργεια στην γενοκτονία.

Η δίκη του Radovan Karadžić

Ο Radovan Karadžić παραπέμφθηκε ενώπιον του ΔΠΔΓ⁵¹, σε μία χρονοβόρα και ενδελεχή διαδικασία η οποία διήρκησε 499 ημέρες δίκης⁵². Ο

⁴⁸ Schabas W.A., *Genocide in International Law*, Cambridge University Press, 2009, σελ 378

ΕΠ.

⁴⁹ Prosecutor v. Nikolic, case No IT-95-2-R61, παρ 34

⁵⁰ Prosecutor v. Milosevic et al., case No IT-99-37-I, 22-5-1999

⁵¹ Στις 27 Οκτωβρίου 2009 και τις 2 Νοεμβρίου 2009 έλαβε χώρα η εναρκτήρια ομιλία της Γενικής Εισαγγελέως και στις 13 Απριλίου 2010, η πρώτη εξέταση μάρτυρα.

⁵² Τα τελευταία επιχειρήματα και οι δευτερολογίες έλαβαν χώρα 30 Σεπτεμβρίου και 7 Οκτωβρίου 2014. Εξετάστηκαν 434 μάρτυρες προφορικά, 152 μάρτυρες με γραπτή αναφορά,

Karadžić ήταν ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος του κόμματος Serbian Democratic Party (SDS) την περίοδο 1990-1996. Ο ίδιος κατείχε τη θέση του προέδρου του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και το 1992 εξελέγη Πρόεδρος αυτής. Από τις 17 Δεκεμβρίου 1992 διατέλεσε πρόεδρος της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας και Ανώτατος Διοικητής των Ενόπλων δυνάμεων. Ο κατηγορούμενος δικάστηκε για 11 κατηγορίες, εκ των οποίων: 2 κατηγορίες για το έγκλημα της γενοκτονίας, 5 κατηγορίες για ΕΚΑ (διωγμός, φόνος, εξόντωση, απέλαση και βίαιη μετατόπιση), 4 κατηγορίες για παραβιάσεις εθίμων του πολέμου (φόνος, πράξεις βίας με πρωταρχικό σκοπό την τρομοκράτηση του πληθυσμού, παράνομες επιθέσεις σε αμάχους και κράτηση ομήρων).

Κοινή Εγκληματική Επιχείρηση

Αν και το άρθρο 6(1) του ΚατΔΠΔΡ δεν αναφέρεται ρητά σε ΚΕΕ (Κοινές Εγκληματικές Επιχειρήσεις) - JCE (Joint Criminal Enterprises), η νομολογία έχει διευκρινίσει ότι αποτελεί μια μορφή ευθύνης και διάπραξης που ενυπάρχει στο εθιμικό Διεθνές Δίκαιο. Η ΚΕΕ, διαθέτει τρεις μορφές: τη βασική, τη συστηματική και την εκτεταμένη. Το *actus reus* για κάθε μορφή ΚΕΕ περιλαμβάνει τρία στοιχεία: Πρώτον, απαιτείται ένα πλήθος προσώπων, τα οποία δεν χρειάζεται να είναι οργανωμένα σε μια στρατιωτική, πολιτική ή διοικητική δομή. Δεύτερον, απαιτείται η ύπαρξη ενός κοινού σκοπού, που ισοδυναμεί ή προϋποθέτει τη διάπραξη ενός εγκλήματος σύμφωνα με το Καταστατικό. Ο κοινός σκοπός δεν χρειάζεται να είναι ρητός και μπορεί να συναχθεί από τα γεγονότα. Συνεπώς, μπορεί να προκύψει αυτοσχεδίως. Τρίτον, ο κατηγορούμενος πρέπει να συμβάλει στον κοινό σκοπό. Η συνεισφορά αυτή δεν χρειάζεται να περιλαμβάνει τη διάπραξη ενός συγκεκριμένου εγκλήματος με βάση το καταστατικό, αλλά μπορεί να πάρει τη μορφή οποιασδήποτε συνεισφοράς στην εκτέλεση του κοινού ποινικού σκοπού. Η συνεισφορά αυτή δεν χρειάζεται να είναι απαραίτητη για τη διάπραξη του εγκλήματος, αλλά πρέπει να αποτελεί ένα κρίκο στην αλυσίδα της αιτιώδους συνάφειας και μια σημαντική συμβολή στα εγκλήματα για τα οποία ο κατηγορούμενος πιθανώς να θεωρηθεί υπεύθυνος. Η απαιτούμενη *mens rea* για κάθε μορφή ΚΕΕ ποικίλλει. Η βασική μορφή προϋποθέτει ότι όλα τα μέλη της ΚΕΕ μοιράζονται την πρόθεση να διαπράξουν ένα συγκεκριμένο έγκλημα. Σε περίπτωση που το έγκλημα απαιτεί μια συγκεκριμένη πρόθεση, ο κατηγορούμενος, ως μέλος της ΚΕΕ, πρέπει να μοιράζεται το συγκεκριμένο σκοπό. Η εκτεταμένη μορφή ΚΕΕ προϋποθέτει ότι ο κατηγορούμενος είχε την απαιτούμενη πρόθεση να συμμετάσχει και να

11,469 εκθέματα και αποδεικτικά στοιχεία και συνολικά 330.000 σελίδες πρακτικών της διαδικασίας της δίκης. Δικαστές της IT-95-5/18-T ήταν οι εξής:

Judge O-Gon Kwon, Presiding Judge

Judge Howard Morrison

Judge Melville Baird

Judge Flavia Lattanzi, Reserve Judge

συνεισφέρει σημαντικά στην ΚΕΕ. Επιπλέον, θα πρέπει να υπάρχει η πρόβλεψη ότι το έγκλημα μπορεί να διαπραχθεί από ένα ή περισσότερα μέλη της ΚΕΕ και ότι ο κατηγορούμενος πρόθυμα ανέλαβε αυτόν τον κίνδυνο. Με άλλα λόγια, ο κατηγορούμενος, με υποκειμενική επίγνωση ότι ένα τέτοιο έγκλημα θα ήταν μια πιθανή συνέπεια της δράσης της εν λόγω επιχείρησης, αποφάσισε να συμμετάσχει στην επιχείρηση⁵³. Η εκτεταμένη μορφή εγκλήματος πρέπει να διαπράττεται κατά την εκτέλεση του κοινού σκοπού⁵⁴. Το Δικαστήριο χωρίζει τη δράση του κατηγορουμένου σε 4 ΚΕΕ:

α. Η πρώτη αφορά την περίοδο από τον Οκτώβριο 1991 μέχρι το Νοέμβριο 1995, κατά την οποία σκοπός της ήταν η μόνιμη αποχώρηση των Βόσνιων Μουσουλμάνων και Βοσνίων Κροατών από την περιοχή της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, που ήλεγχαν οι Σερβο-Βόσνιοι («Κυρίαρχο ΚΕΕ»).

β. Η δεύτερη ΚΕΕ αφορά την χρονική περίοδο από τον Απρίλιο 1992 μέχρι τον Νοέμβριο 1995, σύμφωνα με την οποία ο κατηγορούμενος συμμετείχε στη ΚΕΕ που αποσκοπούσε σε μια εκστρατεία ανθρωποκτονιών από ελεύθερους σκοπευτές και βολές από βλήματα όλμων και οβίδων κατά άμαχου πληθυσμού στο Sarajevo, με κύριο στόχο να σκορπίσουν τον τρόμο ανάμεσα στον πληθυσμό («Sarajevo ΚΕΕ»).

γ. Η τρίτη ΚΕΕ αναφέρεται στη χρονική περίοδο μεταξύ 26 Μαΐου και 19 Ιουνίου 1995, κατά την οποία ο κατηγορούμενος συμμετείχε στην κράτηση ομήρων, 200 ατόμων της ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ και στρατιωτικούς παρατηρητές, με σκοπό να αναγκάσει το ΝΑΤΟ να απέχει από τις επιδρομές αέρος, εναντίον Σερβο-βοσνιακών στρατιωτικών στόχων.

δ. Η τέταρτη ΚΕΕ αφορά την περίοδο από 11 Ιουλίου 1995 και εν συνεχεία μέχρι την 1 Νοεμβρίου 1995, κατά την οποία ο κατηγορούμενος συμμετείχε στην επιχείρηση εξόντωσης Βόσνιων μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα, σκοτώνοντας άνδρες και νεαρά αγόρια, και στη βίαιη απομάκρυνση των γυναικών, των νηπίων και ορισμένων ηλικιωμένων («Srebrenica ΚΕΕ»). Επιπροσθέτως, η Γενική Εισαγγελέας πρότεινε ότι ο κατηγορούμενος είχε σχεδιάσει, διατάξει, υποκινήσει και ήταν συνεργός σε όλα τα ανωτέρω εγκλήματα καθώς και ότι έφερε την ευθύνη ανωτέρου, σύμφωνα με το άρθρο 7(3) του ΚατΔΠΔΓ.

Το σκεπτικό του Δικαστηρίου για την ευθύνη Karadžić στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη: Η μη στοιχειοθέτηση γενοκτονίας

Όσον αφορά την πρώτη ΚΕΕ, για την οποία στον κατηγορούμενο έχει αποδοθεί, μεταξύ άλλων, και η κατηγορία της γενοκτονίας, η Γενική Εισαγγελία υποστήριξε ότι σε επτά περιοχές, τις Bratunac, Foča, Ključ, Prijedor, Sanski Most, Vlasenica και Zvornik, η φερόμενη ως εκστρατεία

⁵³ Prosecutor v. Karadžić, Trial Chamber Case IT-95-5/18-T, παρ. 560 επ.

⁵⁴ Prosecutor v. Augustin Ntirabatware, Trial Chamber II Case No. ICTR-99-54-T, παρ 1300 επ.

διωγμού, περιέλαβε ή κλιμακώθηκε για να συμπεριλάβει και ανάλογη συμπεριφορά και πρόθεση που συνιστά γενοκτονία.

Οι σερβικές δυνάμεις ανέλαβαν τον έλεγχο στις προαναφερθείσες περιοχές τον Μάρτιο του 1992, όπου και έλαβε χώρα ένα οργανωμένο και συστηματικό μοτίβο εγκληματικών πράξεων, ενάντια σε ομάδες Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι σε αυτούς τους δήμους, μέλη των προστατευόμενων ομάδων, δηλαδή, Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, σκοτώθηκαν και υποβλήθηκαν σε σοβαρές σωματικές ή ψυχικές βλάβες, και ως εκ τούτου, ότι οι απαιτήσεις για την αντικειμενική υπόσταση των άρθρων 4(2)(α) και 4(2)(β) του ΚατΔΠΔΓ έχουν ικανοποιηθεί. Πιο συγκεκριμένα, σε σχέση με πρώτη κατηγορία (γενοκτονία στους επτά δήμους), η Γενική Εισαγγελία αναφέρεται σε τρεις τύπους πράξεων σύμφωνα με το άρθρο 4(2) του ΚατΔΠΔΓ, τους οποίους αναλύει το Δικαστήριο ως εξής: Πρώτον, η θανάτωση των Βόσνιων μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, συμπεριλαμβανομένων των ηγετικών στελεχών τους, μετά την κατάληψη των περιοχών αυτών από τις Σερβικές δυνάμεις. Δεύτερον, η πρόκληση σοβαρής σωματικής ή διανοητικής βλάβης σε χιλιάδες Βόσνιους Μουσουλμάνους και Κροάτες της Βοσνίας, κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού σε εγκαταστάσεις κράτησης. Πολλοί έγκλειστοι έφεραν σοβαρά τραύματα, ορατές πληγές, ήταν ανίκανοι να περπατήσουν ή να μιλήσουν για μέρες και υπέφεραν από μακροπρόθεσμες ψυχολογικές και σωματικές επιπτώσεις. Στις περιοχές Foča, Prijedor, Vlasenica και Zvornik, γυναίκες, άνδρες και παιδιά, έπεσαν θύματα βιασμού και άλλων πράξεων σεξουαλικής βίας. Τρίτον, η κράτηση χιλιάδων Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, στις εγκαταστάσεις κράτησης, υπό συνθήκες σχεδιασμένες να επιφέρουν τη σωματική καταστροφή τους. Όταν λαμβάνουν χώρα ίδιες πράξεις που προβλέπονται από τα άρθρα 4(2)(β) και 4(2)(γ), το Δικαστήριο θα αποφασίσει εάν οι πράξεις είναι σχεδιασμένες να επιφέρουν τη σωματική καταστροφή ή αποτελούν πρόκληση βαριάς σωματικής ή νοητικής βλάβης. Έτσι θα περιορίσει την αξιολόγηση στις πράξεις που δεν συμπεριλαμβάνονται στην τελευταία κατηγορία. Σε αυτές ανήκει η επιβολή απάνθρωπων συνθηκών διαβίωσης, η εξαναγκασμένη εργασία και η μη παροχή επαρκούς στέγασης, σίτισης, ιατρικής φροντίδας, εγκαταστάσεων υγιεινής. Συγκεκριμένα, οι διωκόμενες ομάδες αντιμετώπισαν συνωστισμό, ανυπόφορη ζέστη, έλλειψη εξαερισμού με αποτέλεσμα άνθρωποι να πεθάνουν. Στις ανωτέρω εγκαταστάσεις, η ιατρική φροντίδα δεν υπήρχε ή ήταν ανεπαρκής. Περιορισμένη πρόσβαση σε τροφή και νερό οδήγησε σε πείνα, ενώ η έλλειψη συνθηκών υγιεινής αύξησε κατακόρυφα τις ασθένειες. Στις περιοχές Foča, Ključ, και Vlasenica, μέρος των Βόσνιων Μουσουλμάνων και Κροατών εξαναγκάστηκαν σε εργασία στο μέτωπο των μαχών, σε επικίνδυνες καταστάσεις με φόβο για τη ζωή τους σε περίπτωση άρνησης⁵⁵. Παρόλο που το Δικαστήριο αναφέρεται σε «αργό θάνατο» που προκαλείται από τις παραπάνω συνθήκες, δεν ικανοποιείται ως

⁵⁵ Prosecutor v. Karadžić, Trial Chamber Case IT-95-5/18-T, παρ. 2571 επ.

προς την εσκεμμένη πρόκληση των όσων προβλέπει η εφαρμογή του άρθρου 4(2)(γ) του ΚατΔΠΔΓ. Όσον αφορά, δηλαδή, τις πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο 4(2)(γ) του ΚατΔΠΔΓ, ενώ το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι και οι Κροάτες της Βοσνίας κρατήθηκαν σε άθλιες συνθήκες, δεν είναι πεπεισμένο ότι τα αποδεικτικά στοιχεία πιστοποιούν ότι οι συνθήκες αυτές, είχαν σχεδιαστεί να επιφέρουν την φυσική καταστροφή των Βόσνιων Μουσουλμάνων ή Βόσνιων Κροατών σε αυτούς τους δήμους.

Στην ανάλυση της υποκειμενικής υπόστασης, το Δικαστήριο δέχτηκε πρότερη απόφαση του Εφετείου, βάσει της οποίας το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος διώκεται για τη συμμετοχή του στην πρώτη μορφή της ΚΕΕ, αποφασιστικό στοιχείο αποτελεί η πρόθεση γενοκτονίας του Karadžić και άλλων φερόμενων μελών ΚΕΕ, και όχι οι φυσικοί δράστες των ισχυριζόμενων γενοκτονιακών πράξεων⁵⁶. Ωστόσο, το Δικαστήριο εξετάζει την ευθύνη του κατηγορούμενου σε σχέση με όλες τις μορφές ευθύνης, με βάση τα άρθρα 7(1) και 7(3) του ΚατΔΠΔΓ και επομένως εξετάζει την ύπαρξη της γενοκτονιακής πρόθεσης σε όλα τα επίπεδα από τους φυσικούς δράστες των εγκλημάτων που δεν κατονομάζονται ως μέλη της «Κυρίαρχης ΚΕΕ», έως τα μέλη της ΚΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του κατηγορούμενου, και μάλιστα, πρόθεσης η οποία αποτελεί το μοναδικό λογικό συμπέρασμα που προκύπτει από τα αποδεικτικά στοιχεία. Το ξεκάθαρο μοτίβο του εκτεταμένου εκφοβισμού, της βίας, των δολοφονιών και των βίαιων διωγμών, με στόχο τους Βόσνιους μουσουλμάνους και τους Βόσνιους Κροάτες και η συστηματικότητα των επιθέσεων αποδεικνύει την ύπαρξη μιας συντονισμένης εκστρατείας βίας κατά τη διάρκεια των καταλήψεων και στις εγκαταστάσεις κράτησης. Η κλίμακα και η έκταση των διωγμών και η μετακίνηση των πληθυσμών από τις ως άνω περιοχές, είχε ως αποτέλεσμα την μετατόπιση ενός μεγάλου αριθμού Βόσνιων μουσουλμάνων και Βόσνιων Κροατών και τις δραστηκές αλλαγές στην εθνική σύνθεση των πόλεων, σχεδόν με την πλήρη απουσία των ομάδων αυτών. Η γενοκτονιακή πρόθεση, όμως, δεν είναι το λογικό αποτέλεσμα που συμπεραίνουμε από την πρακτική αυτή. Το Δικαστήριο αποφαινεται ότι το μοτίβο αυτό, καθώς και η παράλληλη άσκηση εξουσίας στις περιοχές αυτές, δείχνουν ότι η πρόθεση πίσω από τα εγκλήματα είναι η απομάκρυνση των ομάδων αυτών από τις περιοχές αυτές. Ο σκοπός της Σερβο-βοσνιακής ηγεσίας, συμπεριλαμβανομένου του κατηγορουμένου, είναι να δημιουργήσει ένα εθνικά ομογενές κράτος με όμορες σερβικές περιοχές, γεγονός που απαιτεί μια ανακατανομή παρά μια καταστροφή του πληθυσμού. Οι Σερβο-βόσνιοι διακήρυξαν ότι δεν θα μπορούσαν να ζήσουν με κανέναν άλλο και άρα η Βοσνία Ερζεγοβίνη έπρεπε να διαιρεθεί σε αντίστοιχες εθνικές περιοχές. Τα όσα διενεργήθηκαν ήταν σύμφωνα με το σκοπό αυτό και παράδειγμα του μοτίβου αυτού αποτελεί η πρόθεση της Σερβο-βοσνιακής ηγεσίας να δημιουργήσει εθνικά ομογενείς

⁵⁶ Prosecutor v. Karadžić, Trial Chamber Case IT-95-5/18-T, παρ. 2590 επτ

περιοχές, με την απομάκρυνση Βοσνίων μουσουλμάνων και Βοσνίων Κροατών, παρά να καταστρέψει τις ομάδες αυτές.

Έτσι, το Δικαστήριο δεν ικανοποιήθηκε ότι οι πράξεις που εμπίπτουν στο άρθρο 4(2)(α) και 4(2)(β) του Καταστατικού έγιναν με πρόθεση γενοκτονίας, δηλαδή, με πρόθεση να καταστραφεί εν όλω ή εν μέρει ο Βόσνιος Μουσουλμανικός πληθυσμός ή η ομάδα των Βοσνίων Κροατών ως τέτοια. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο δεν ήταν σε θέση να εντοπίσει ή να συμπεράνει πρόθεση γενοκτονίας εκ μέρους του κατηγορουμένου, των φερόμενων ως μελών της ΚΕΕ, των φυσικών δραστών αυτών των πράξεων, ή από το μοτίβο των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν σε αυτούς τους δήμους. Αφού ανέλυσε το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων για το θέμα αυτό, το Δικαστήριο δεν έχει πεισθεί ότι το μόνο λογικό συμπέρασμα ήταν ότι υπήρχε πρόθεση να καταστραφεί μέρος των Βόσνιων Μουσουλμάνων ή/ και της ομάδας των Βοσνίων Κροατών, σε αυτούς τους δήμους ως τέτοια. Το Δικαστήριο, ως εκ τούτου, δεν διαθέτει επαρκή στοιχεία για να συμπεράνει πέρα από κάθε λογική αμφιβολία ότι διεπράχθη γενοκτονία σε αυτούς τους δήμους.

Σε πολλές περιπτώσεις τα θύματα εξαναγκάστηκαν να αποχωρήσουν από τις οικίες τους, ύστερα από επιθέσεις των σερβικών δυνάμεων. Άλλα θύματα συνελήφθησαν μαζικά και αρχικά, κρατήθηκαν ενώ στη συνέχεια μεταφέρθηκαν εκτός. Η υπερασπιστική γραμμή του κατηγορούμενου πρότεινε ότι οι μετακινήσεις των πληθυσμών δεν ήταν προϊόν μιας ΚΕΕ, αλλά ήταν εθελοντικές, ελέγχονταν από τις δικές τους εθνικές ομάδες, αποτελούσαν μια φυσική επίπτωση του πολέμου και ήταν προϊόν μίσους ή εκδίκησης, ενώ δεν υπήρχε ουδεμία πρόθεση αποβολής. Οι απελάσεις όμως αυτές είχαν ως συνέπεια την αλλοίωση της εθνικής σύνθεσης στις περιοχές αυτές. Επιπροσθέτως, ο κατηγορούμενος ισχυρίστηκε ότι τα εγκλήματα που αναφέρονται, ήταν μεμονωμένες περιπτώσεις που έλαβαν χώρα από ατομικές ενέργειες παραστρατιωτικών που ενεργούσαν αυτοβούλως. Το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι ο κατηγορούμενος έκανε βήματα προς την κατεύθυνση του ελέγχου των παραστρατιωτικών, αλλά μόνο όταν αυτές άρχισαν να στρέφονται εναντίον των σερβικών δυνάμεων⁵⁷.

Σύμφωνα με τα ευρήματα του Δικαστηρίου, μέλη των Βοσνίων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, καθαιρέθηκαν από θέσεις εξουσίας και απολύθηκαν από τις δουλειές τους, ενώ οι περιουσίες τους κατελήφθησαν από Σερβο-βόσνιους. Συντελέστηκε καταστροφή σε πληθώρα τόπων λατρείας και μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς, χωρίς αυτό να έχει αποδοθεί στη δράση των σερβικών δυνάμεων. Κατά τη διάρκεια της κράτησης των Βοσνίων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, οι συλληφθέντες υπέστησαν βασανιστήρια, ξυλοδαρμούς και εν γένει σωματική και ψυχολογική βία από τις σερβικές δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων βιασμών και κάθε είδους σεξουαλικής βίας, σε άνδρες και γυναίκες. Οι δράστες επέλεξαν τα θύματα με κριτήριο την ταυτότητά τους και άρα με αποδεδειγμένη πρόθεση

⁵⁷ Ibid παρ 2571 επ.

διάκρισης, προέβαιναν σε μαζικές εκτελέσεις, στις εγκαταστάσεις κράτησης ή αφού πρώτα απομακρύνονταν από αυτές. Σε άλλες περιπτώσεις, τα θύματα πέθαιναν από ξυλοδαρμό ή από την έκθεσή τους σε απάνθρωπες συνθήκες.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι σε αυτές τις περιοχές, τα μέλη των προστατευόμενων ομάδων, δηλαδή, των Βοσνίων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, σκοτώθηκαν και υπέστησαν σοβαρή σωματική ή ψυχική βλάβη, και ως εκ τούτου, ότι οι προβλέψεις για την αντικειμενική υπόσταση των άρθρων 4(2)(α) και 4(2)(β) του ΚατΔΠΔΓ έχουν ικανοποιηθεί. Ωστόσο, όσον αφορά τις πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο 4(2)(γ) του καταστατικού, ενώ το Δικαστήριο θεωρεί ότι οι ως άνω κρατήθηκαν υπό άθλιες συνθήκες, δεν είναι πεπεισμένο ότι τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν ενώπιόν του, αποδεικνύουν ότι οι ανωτέρω συνθήκες εδύναντο να επιφέρουν την σωματική καταστροφή των μουσουλμάνων της Βοσνίας ή των Βόσνιων Κροατών σε αυτές τις περιοχές. Περαιτέρω, το Δικαστήριο δεν πείσθηκε ότι οι πράξεις που εμπίπτουν στο άρθρο 4(2)(α) και 4(2)(β) του Καταστατικού, έγιναν με πρόθεση γενοκτονίας, δηλαδή, με πρόθεση να καταστραφούν εν μέρει οι ως άνω ομάδες. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο δεν ήταν σε θέση να εντοπίσει ή να συμπεράνει πρόθεση γενοκτονίας εκ μέρους του κατηγορουμένου, από το μοτίβο των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν σε αυτές τις περιοχές, αν και ο ίδιος όφειλε να γνωρίζει για την κατάσταση και το «κλίμα ατιμωρησίας» που επικρατούσε. Αφού ανέλυσε το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων για το θέμα αυτό, το Δικαστήριο δεν κατέληξε ότι το μόνο λογικό συμπέρασμα ήταν η πρόθεση καταστροφής μέρους των Βόσνιων Μουσουλμάνων ή/και της ομάδας Βοσνίων Κροατών, και άρα δεν αποδείχθηκε πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας ότι στις συγκεκριμένες περιοχές έλαβε χώρα το έγκλημα της γενοκτονίας. Ο κατηγορούμενος όμως φέρει ατομική ποινική ευθύνη, σύμφωνα με το άρθρο 7(1) του ΚατΔΠΔΓ για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και παραβιάσεις των νόμων και εθίμων του πολέμου⁵⁸.

Η σφαγή στη Σρεμπρένιτσα: η καταδίκη για γενοκτονία

Όπως το Δικαστήριο διαπίστωσε, ήδη από τον Οκτώβριο του 1991, υπήρξε κοινό σχέδιο μόνιμης απομάκρυνσης των Βοσνίων Μουσουλμάνων και Κροατών της Βοσνίας, από εδάφη που ήλεγχαν οι Σερβο-βόσνιοι. Στις αρχές του 1993, πληθώρα επιθέσεων από Σερβο-βόσνιους, οδήγησε τον Βοσνιο-μουσουλμανικό πληθυσμό σε φυγή στη Σρεμπρένιτσα, η οποία θεωρούνταν ασφαλής περιοχή.

Το Μάρτιο όμως του 1995, ο κατηγορούμενος εξέδωσε την Οδηγία 7, διατάσσοντας το σώμα Drina Corps, να «δημιουργήσει μια ανυπόφορη κατάσταση, πλήρους ανασφάλειας, χωρίς ελπίδα για περαιτέρω επιβίωση για

⁵⁸ Ibid παρ 5648 επ.

τους κατοίκους της Σρεμπρένιτσα»⁵⁹. Ακολουθώντας αυτή την οδηγία, έλαβαν χώρα περιορισμοί στην ανθρωπιστική βοήθεια και στο ρεύμα ανεφοδιασμού από τη UNPROFOR, έχοντας ως άμεση συνέπεια καταστροφικές συνθήκες στο θύλακα της Σρεμπρένιτσα. Στις 11 Ιουλίου του ίδιου έτους, η Σρεμπρένιτσα κατελήφθη από τις σερβικές δυνάμεις, με σχετικές δηλώσεις του Mladić⁶⁰.

Οι γυναίκες, τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι κινήθηκαν βόρεια προς το Potocari, όπου υπήρχε στρατόπεδο των ΗΕ, ενώ οι άνδρες μάχιμης ηλικίας κινήθηκαν προς την Tuzla, και στην πορεία δέχθηκαν επίθεση από βλήματα όλμων. Στο Potocari οι συνθήκες ήταν εφιαλτικές, αφού επικρατούσε αίσθημα πανικού λόγω των επιθέσεων και της σεξουαλικής βίας από τις σερβικές δυνάμεις. Την ημέρα εκείνη, ο Mladić κάλεσε μέλη της UNPROFOR και αντιπροσώπους των Βοσνίων-μουσουλμάνων του Potocari, σε μια σειρά συναντήσεων στο ξενοδοχείο Fontana, στο Bratunac.⁶¹

Από τα ευρήματα, στο Δικαστήριο απεδείχθη ότι κατά τη διάρκεια της επίθεσης στη Σρεμπρένιτσα, το μακροπρόθεσμο σχέδιο της απομάκρυνσης των Βοσνίων μουσουλμάνων, μεταλλάχτηκε σταδιακά σε ένα σταθερό κοινό σχέδιο εξόντωσης. Οι συναντήσεις του Mladić δεν ήταν παρά ένα «θέατρο», μιας και το σχέδιο εξόντωσης είχε ήδη ξεκινήσει.

Συνεπώς, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι οι Mladić, Krstić και Poronić συμμερίζονταν τον κοινό στόχο-πρόθεση εξόντωσης, με τη βίαιη απομάκρυνση γυναικών, παιδιών και ηλικιωμένων. Πιο συγκεκριμένα, έλαβαν χώρα πολυάριθμες μαζικές εκτελέσεις στις περιοχές Zvornik (ο μεγαλύτερος αριθμός μαρτυριών), Potocari, κοιλάδα του Sandici, Tisca, Jadar(ποταμός), Bratunac, Snagono, Bisina και Trnovo. Το Δικαστήριο, όμως, δεν κατάφερε να αποδείξει πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας ότι, στις παραπάνω περιοχές, υπήρχε οργανωμένο σχέδιο. Αντιθέτως, το Δικαστήριο είναι πεπεισμένο ότι, μέχρι την τρίτη συνάντηση στο ξενοδοχείο Fontana, το σχέδιο εξόντωσης όλων των σωματικά ικανών ανδρών και αγοριών των Βόσνιων μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα, χωρίς τη διάκριση μεταξύ μαχητών και αμάχων, είχε ήδη εδραιωθεί, με σημείο αναφοράς τις δολοφονίες στην Αποθήκη Kravica στις 13 Ιουλίου.

Η ύπουλη και ειδικής επιχείρηση πραγματοποιήθηκε με τη συνδρομή βαθμοφόρων, όλης της κλίμακας της ιεραρχίας. Επ' αυτού, το Δικαστήριο σημειώνει ιδιαίτερα τις δράσεις των αξιωματικών ασφαλείας Beara και Poronić και Drago Nikolić και προσθέτει ότι χωρίς τις κατευθύνσεις και τις εντολές του Mladić, δεν θα ήταν δυνατή μια τόσο «περίπλοκη επιχείρηση». Συγκεντρωτικά, το Δικαστήριο κρίνει ότι η πρόθεση εξόντωσης όλων των

⁵⁹ Directive 7 to Drina Corps: "... create an unbearable situation of total insecurity with no hope of further survival or life for the inhabitants of Srebrenica."

⁶⁰ Με την κατάληψη της Σρεμπρένιτσα ο Mladić δήλωσε: "Finally(...) the time has come to take revenge on the Turks in this region".

⁶¹ Κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης ο Mladić απευθύνθηκε στον αντιπρόσωπο των βοσνίων-μουσουλμάνων: "whether you want to survive(...) stay or vanish(...)The future of your people is in your hands, not only in this territory".

σωματικά ικανών ανδρών και αγοριών των Βόσνιων μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα, ισοδυναμεί με την πρόθεση καταστροφής όλων των Βόσνιων μουσουλμάνων στη Σρεμπρένιτσα.

Όσον αφορά το έγκλημα της γενοκτονίας, το Δικαστήριο καταλήγει ότι για να είναι ο κατηγορούμενος ποινικά υπεύθυνος, πρέπει να αποδειχθεί η πρόθεση καταστροφής της προστατευόμενης ομάδας εν όλω ή εν μέρει.⁶² Αναφερόμενο σε προηγούμενη νομολογία υποδεικνύει ότι η πρόθεση είναι σπανίως φανερή⁶³ και έτσι συνήθως αποδεικνύεται από την ολότητα των στοιχείων, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη το μέγεθος της κτηνωδίας καθώς και τη συστηματική στοχοποίηση των θυμάτων ακριβώς επειδή είναι μέλη μιας ομάδας.

Όσον αφορά την αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της γενοκτονίας, τόσο η σωματική όσο και η νοητική βλάβη προκάλεσαν μακροπρόθεσμες επιδράσεις στους επιζώντες των βίαιων επιθέσεων και το Δικαστήριο δέχεται την εφαρμογή του άρθρου 4(2)(β) του ΚατΔΠΔΓ, καθώς χιλιάδες Βόσνιοι μουσουλμάνοι της Σρεμπρένιτσα, οι οποίοι υπέφεραν από τις πράξεις των Σερβο-βοσνιακών δυνάμεων, υπέστησαν σοβαρής φύσεως βλάβες, οι οποίες συνεισφέρουν στην καταστροφή μέρους της ομάδας.

Για την πρόθεση καταστροφής των προστατευόμενων ομάδων, το Δικαστήριο βρήκε ότι οι Σερβο-βοσνιακές δυνάμεις σκότωσαν τουλάχιστον 5115 άρρενες Βόσνιους μουσουλμάνους και ότι οι συνθήκες στις οποίες έγιναν τα γεγονότα δείχνουν ξεκάθαρο συντονισμό μεταξύ πολλαπλών κλάδων των δυνάμεων αυτών. Η μετακίνηση έγκλειστων από τις εγκαταστάσεις κράτησης σε δευτερεύοντες χώρους και εν τέλει σε τοποθεσίες εκτέλεσης, αποδεικνύει την εσκεμμένη φύση της επιχείρησης. Η ευρεία κλίμακα των εκτελέσεων και ο τρόπος με τον οποίο διεζάγονταν δείχνει την περιφρόνηση της ανθρωπίνης φύσης των Βοσνίων μουσουλμάνων της Σρεμπρένιτσα. Η στυγνή δολοφονία όλων των άρτιων σωματικά αρρένων Βοσνίων μουσουλμάνων, ανεξαρτήτως του εάν αυτοί ήταν μαχητές ή απλοί πολίτες-άμαχοι και ανεξαρτήτως του εάν είχαν αυτοί συλληφθεί ή παραδοθεί, οδήγησε με σχετική ασφάλεια το Δικαστήριο στο να συμπεράνει τη γενοκτονιακή πρόθεση του κατηγορούμενου, πόσο μάλλον αφού εκείνος γνώριζε τα γεγονότα και δεν επενέβη για να σταματήσει ή να εμποδίσει το δολοφονικό σχέδιο εξόντωσης. Αντίθετα, διέταξε οι κρατούμενοι να μεταφερθούν στο Zvornik όπου και θανατώθηκαν. Η συστηματική και άρτια οργανωμένη φύση των δολοφονιών, με πρόθεση να σκοτωθούν όλοι οι σωματικά άρτιοι άρρενες Βόσνιοι μουσουλμάνοι, με επακόλουθες σοβαρές αναπαραγωγικές επιπτώσεις που μπορούν οδηγήσουν στην εξαφάνιση της ομάδας, αποδεικνύει τη γενοκτονιακή πρόθεση των δυνάμεων. Για τη στοιχειοθέτηση βέβαια του εγκλήματος, απαιτείται το μέρος της προστατευόμενης ομάδας που στοχοποιείται, να είναι σημαντικό. Στην

⁶² Υπόθεση Νο. IT-95-5/18-T Απόφαση 24/03/2016 παρ. 5825

⁶³ Απόφαση Tolimir παρ 745 και Kayishema and Ruzindana Appeal Judgment, παραρ. 159

περίπτωση των Βοσνίων μουσουλμάνων της Σρεμπρένιτσα, παρόλο που το ποσοστό ήταν μικρό σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού, η κατάληψη του θύλακα της Σρεμπρένιτσα ήταν στρατηγικής σημασίας, λόγω της γεωγραφικής εγγύτητας με τη Σερβία, του συμβολικού εκτοπίσματος του ως καταφύγιο Βοσνίων μουσουλμάνων, και το γεγονός ότι η εξόντωσή του παρά τον χαρακτηρισμό του ως ασφαλή περιοχή δείχνει το μέλλον όλων των Βόσνιων μουσουλμάνων. Έτσι, το Δικαστήριο δέχεται ότι οι Βόσνιοι μουσουλμάνοι της Σρεμπρένιτσα αποτελούν ουσιώδες μέρος του πληθυσμού⁶⁴.

Η Γενική Εισαγγελία πρότεινε ότι ο κατηγορούμενος μοιραζόταν με άλλα μέλη της «Srebrenica ΚΕΕ» την πρόθεση να καταστρέψει τους Βόσνιους μουσουλμάνους της Σρεμπρένιτσα, η οποία έγινε σαφής μέσω των πράξεων και δηλώσεων του κατηγορούμενου, ιδιαίτερα αν λάβουμε υπόψη τη θέση ισχύος που κατείχε και το συστηματικό και συντονισμένο τρόπο με τον οποίο οι πράξεις γενοκτονίας συντελούνταν. Το δε Δικαστήριο ικανοποιήθηκε ότι τουλάχιστον μέχρι τη στιγμή που εξεδόθη η οδηγία 7, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ο κατηγορούμενος και ο Mladić είχαν καταστρώσει ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο, με στόχο τη βίαιη απομάκρυνση των Βοσνίων μουσουλμάνων της Σρεμπρένιτσα, μέσω της εσκεμμένης απαγόρευσης της ανθρωπιστικής βοήθειας και της στοχοποίησης του θύλακα από τις Σερβο-βοσνιακές δυνάμεις. Το εν λόγω σχέδιο σταδιακά μετατράπηκε σε σχέδιο εξόντωσης, με την εντολή του κατηγορούμενου για κατάληψη της Σρεμπρένιτσα, και τη δια βαρέως οπλισμού μετακίνηση των Βοσνίων μουσουλμάνων βόρεια στο Potocari.

Όσον αφορά τη συμμετοχή του κατηγορουμένου στη «Σρεμπρένιτσα ΚΕΕ», καθώς οι Σερβο-βοσνιακές δυνάμεις πλησίαζαν τη Σρεμπρένιτσα ο κατηγορούμενος, ως ανώτατος διοικητής του VRS, συνεχώς λάμβανε πληροφορίες για την κατάσταση που επικρατούσε, μέσω υψηλόβαθμων αξιωματικών που βρίσκονταν επί τόπου, καθώς και γραπτές αναφορές από τους κλάδους των δυνάμεων. Επομένως, βάσει των στοιχείων, ο κατηγορούμενος γνώριζε το σχέδιο εξόντωσης και συμμετείχε σε αυτό, συμφώνησε στην επέκτασή του, με τις δολοφονίες των αρτιμελών Βόσνιων μουσουλμάνων και αποδεικνύεται πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας ότι ο κατηγορούμενος μοιραζόταν τον κοινό σκοπό εξόντωσης με τα υπόλοιπα μέλη της ΚΕΕ. Ο κατηγορούμενος χρησιμοποίησε τις de jure αρμοδιότητές του για να εκδώσει οδηγίες και να δώσει διαταγές για τη μετακίνηση των κρατουμένων. Με πλήρη επίγνωση των διενεργούμενων επιχειρήσεων, κήρυξε την περιοχή Σρεμπρένιτσα–Skelani σε κατάσταση πολέμου και η εν γένει συμπεριφορά του, οδήγησε το Δικαστήριο στο να τεκμηριώσει τη συνεισφορά του στη «Σρεμπρένιτσα ΚΕΕ».

Η σημασία του να διαπιστωθεί το εάν ο κατηγορούμενος ήταν μέλος της «Σρεμπρένιτσα ΚΕΕ», είναι ζωτικής σημασίας και συνδέεται άμεσα με το εάν

⁶⁴ Απόφαση 24/03/2016 Υπόθεση No. IT-95-5/18-T παρ 5650 επ

γνώριζε το ότι θα σκοτώνονταν άνθρωποι, βάσει ενός σχεδίου εξόντωσης, παρά τις συστηματικές αρνήσεις του ότι ήταν μέλος ενός σχεδίου γενοκτονίας.

Ενώ το Δικαστήριο δέχεται ότι ο κατηγορούμενος συμμετείχε σε ένα σχέδιο, που σκοπό είχε να ξεφορτωθεί τους Βοσνίους μουσουλμάνους στη Σρεμπρένιτσα με τη βίαιη απομάκρυνση των γυναικών, παιδιών και ηλικιωμένων και την εξόντωση των ανδρών και αγοριών με πρόθεση διαχωρισμού, η τελευταία δεν ισοδυναμεί με την πρόθεση εξόντωσης, η οποία απαιτείται για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της γενοκτονίας. Η μόνη όμως λογική ερμηνεία των αποδεικτικών στοιχείων, που είχε στη διάθεσή του το Δικαστήριο είναι ότι ο κατηγορούμενος μοιραζόταν την πρόθεση καταστροφής των Βοσνίων μουσουλμάνων της Σρεμπρένιτσα και έτσι οδηγήθηκε στο να συμπεράνει την διάπραξη του εγκλήματος της γενοκτονίας.

Ο δε κατηγορούμενος ως ανώτατος διοικητής, είχε το καθήκον του ανωτέρου να τιμωρήσει τους δράστες των ανωτέρω εγκλημάτων με απαραίτητα και λογικά ή εφικτά μέτρα. Απαραίτητα είναι τα μέτρα που λαμβάνονται από τον κατέχοντα ανώτερη θέση για να απεκδυθεί την υποχρέωσή του, δείχνοντας ότι όντως προσπάθησε να τιμωρήσει και λογικά μέτρα είναι εκείνα που εμπίπτουν στην καθ'ύλην αρμοδιότητα του ανωτέρου.⁶⁵ Σύμφωνα με τα δεδομένα που παρέχουν τα αποδεικτικά στοιχεία, το Δικαστήριο διέκρινε ότι ο Karadžić απέτυχε να λάβει όλα τα μέτρα που είχε καθήκον να λάβει και εν προκειμένω να διεξάγει έρευνες για τις δολοφονίες που διεπράχθησαν. Μόνο 8 μήνες μετά, με οδηγία στις 23 Μαρτίου 1996 και αντίστοιχη, στις 1 Απριλίου του ίδιου έτους, διερεύνησε τους φόνους αυτούς, γεγονός που το Δικαστήριο έκρινε ως πλημμελή εκτέλεση των καθηκόντων του. Συμπερασματικά, ο κατηγορούμενος κρίθηκε ποινικά υπεύθυνος, σύμφωνα με το άρθρο 7(3) του ΚατΔΠΔΓ, διότι δεν έλαβε όλα τα λογικά και απαραίτητα μέτρα ώστε να τιμωρήσει την τέλεση των εγκλημάτων της γενοκτονίας, της εξόντωσης και του διωγμού.

Έχοντας επομένως κατά την άποψη του Δικαστηρίου στοιχειοθετηθεί τόσο η αντικειμενική όσο και η υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος της γενοκτονίας (κατηγορία 2), ο κατηγορούμενος κρίθηκε ένοχος.⁶⁶ Ο Radovan Karadžić καταδικάστηκε σε πρώτο βαθμό σε κάθειρξη 40 ετών, ως συνολική ποινή για τις κατηγορίες που του αποδόθηκαν.

Κριτική στην γενοκτονία της Σρεμπρένιτσα

Σε μια σύνοψη των εξελίξεων της καταδίκης Karadžić για γενοκτονία, σημαντικό είναι να αναφέρουμε ότι, όσον αφορά την έννοια «εν μέρει», οι παράγοντες που καθιστούν ένα μέρος της ομάδας «εμβληματικό» ποικίλλει ανάλογα με τις περιστάσεις. Ο θύλακας της Σρεμπρένιτσα λειτούργησε ως τελικό καταφύγιο των Βόσνιων μουσουλμάνων και αυτό αποδεικνύει τη

⁶⁵ Ibid παρ 5845 επ.

⁶⁶ Ibid παρ 5827-5830

σημασία που του προσέδωσε η διεθνής κοινότητα, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τις διαβεβαιώσεις περί ασφάλειας για τον θύλακα. Αυτοί οι παράγοντες σήμαιναν ότι η καταστροφή της Σρεμπρένιτσα θα «λειτουργήσει ως ένα ισχυρό παράδειγμα για όλους τους Βόσνιους Μουσουλμάνους, ως προς την τρωτότητα και την έλλειψη προστασίας προς αυτή την ομάδα.⁶⁷

Ωστόσο, ως ένα εννοιολογικό και νομολογιακό θέμα, η νομολογία του ΔΠΔΓ έχει καταστήσει σαφές ότι η πρόθεση στο ποινικό δίκαιο είναι ξεχωριστή από τα πολλά πιθανά κίνητρα ή τους στόχους που οδηγούν κάποιον να διαπράξει μια απαγορευμένη πράξη. Η πρόθεση περιλαμβάνει τα μέσα που σκόπιμα επιλέγονται, για να παραχθεί ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα που ικανοποιεί τα κίνητρα ή προωθεί αυτούς τους στόχους. Έτσι, σε υποθέσεις γενοκτονίας, ο λόγος για τον οποίο ο κατηγορούμενος προσπάθησε να καταστρέψει την ομάδα, δεν έχει καμία σχέση με την ενοχή. Η ύπαρξη ενός ή περισσότερων προσωπικών κινήτρων μίσους, η φιλοδοξία, η εκδίκηση, ακόμα και η επιθυμία συμμόρφωσης, «δεν αποκλείει το δράστη από την ειδική πρόθεση διάπραξης γενοκτονίας»⁶⁸.

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ της πρόθεσης και του κινήτρου, μπορεί να είναι δύσκολο να διακριθεί σε ορισμένες περιπτώσεις. Είναι δύσκολο να αναλυθούν τα παραδείγματα από τις υποθέσεις του ΔΠΔΓ, με τη νομολογία από το Εφετείο, με βάση τα οποία ο λόγος για τον οποίο ένας κατηγορούμενος προσπάθησε να καταστρέψει μια ομάδα, δεν έχει καμία σχέση με την πρόθεση. Εμφανίζονται αντί αυτού να είναι παραδείγματα για την επιβολή προτύπου που περισσότερο μοιάζει με μια πτυχή του Ολοκαυτώματος, παρά με τις απαιτήσεις της Σύμβασης.

Η εφετειακή απόφαση του Karadžić για το άρθρο 98bis αντανakλά ομοίως την επιμονή για την αξιολόγηση όλων των εξατομικευμένων παραγόντων που αποτελούν την πρόθεση, και ως εκ τούτου την αναγνώριση συμπερασμάτων πέρα από αυτών που μπορούν να συναχθούν από τη φύση και την κλίμακα των καταστροφικών πράξεων. Έτσι το πρωτόδικο δικαστήριο, απέρριψε την Κατηγορία 1 του κατηγορητηρίου εναντίον του Karadžić, που στηρίζεται στην γενοκτονία σε καθορισμένους δήμους της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης, το 1992. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υπήρχαν αποδεικτικά στοιχεία, από τα οποία να συμπεράνουμε πρόθεση γενοκτονίας. Το Δικαστήριο ξεκίνησε με την εξέταση των γενικών χαρακτηριστικών των εγκλημάτων που διαπράχθηκαν και εξέτασε αν, κρινόμενες μεμονωμένα, οι εκδηλώσεις αυτές θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «γενοκτονία». Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η φύση, η κλίμακα και το πλαίσιο των εν λόγω ποινικών πράξεων, σε όλους τους δήμους που καλύπτονται από το κατηγορητήριο ή στους επτά δήμους στους οποίους ειδικά υπάρχει η κατηγορία της γενοκτονίας, δεν φθάνουν στο συμπέρασμα από ένα λογικό γεγονός ότι διαπράχθηκαν με πρόθεση γενοκτονίας. Αν και το

⁶⁷ Tieger Alan and Jarvis Michelle, Applying the Genocide Convention at the ICTY, The Influence of Paradigms Past, 2016, σελ 861 επ, <http://jicj.oxfordjournals.org/>

⁶⁸ Judgment, Jelisić (IT-95-10-A), Appeals Chamber, 5 July 2001

δικαστήριο αναφέρεται στη συνέχεια, περνώντας σε «αποδεικτικά στοιχεία των δηλώσεων και ομιλιών του Karadžić και άλλων μελών της Σερβοβοσνιακής ηγεσίας», το συμπέρασμα είναι τελικά ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις από τις οποίες να συμπεράνουμε πρόθεση γενοκτονίας.

Στη συνέχεια, ανατρέποντας την απόφαση αυτή, το Εφετείο διαπίστωσε ότι το πρωτόδικο δικαστήριο έσφαλε παραλείποντας να εξετάσει δεόντως τις ατομικές δηλώσεις του Karadžić, που θα μπορούσαν να συνάγουν αν ενήργησε με πρόθεση γενοκτονίας. Αντίθετα, το Εφετείο εξέτασε τις δηλώσεις αυτές, σε συνδυασμό με στοιχεία για την «κλίμακα και τη φύση των προβαλλομένων γενοκτονιακών και άλλων αξιόποινων πράξεων», διαπιστώνοντας ότι ο κανόνας 98bis είχε εφαρμοστεί. Κατά συνέπεια, το Εφετείο επανέφερε την Κατηγορία 1 και η δίκη συνέχισε με τους ισχυρισμούς της γενοκτονίας στους δήμους της Βοσνίας και Ερζεγοβίνης ως μέρος της υπόθεσης.

Το ΔΠΔΓ υπογραμμίζει ότι, από μεθοδολογική άποψη, μπορεί να είναι λανθασμένη προσέγγιση να στηριχτεί η γενοκτονία αυστηρά, μέσα από το πρίσμα των αντικειμενικών χαρακτηριστικών των εγκλημάτων. Το ερώτημα δεν είναι αν ένα σύνολο εγκλημάτων μπορεί να χαρακτηριστεί ως «γενοκτονία», αλλά αν ένα άτομο είναι υπεύθυνο για πράξεις γενοκτονίας που διαπράχθηκαν με πρόθεση γενοκτονίας.

Παρά το γεγονός ότι οι περιπτώσεις της Σρεμπρένιτσα δεν έχουν καταφέρει να αποφύγουν αυτή την εννοιολογική παγίδα, οι συνέπειές της έχουν περιοριστεί λόγω του ότι η Σρεμπρένιτσα έχει θεωρηθεί ως «γενοκτονία», ακόμη και όταν αξιολογείται μόνο με αναφορά στα αντικειμενικά στοιχεία του εγκλήματος. Το πρόβλημα προκύπτει μόνο εάν δεν μπορεί να συναχθεί πρόθεση γενοκτονίας από αντικειμενικά κριτήρια και στη συνέχεια να περικόπτεται η εξέταση χωρίς επαρκή αξιολόγηση από τα αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την υποκειμενική πρόθεση του κατηγορουμένου, όπως συνέβη τόσο στην Jelisić όσο και στις περιπτώσεις Karadžić.

Η παρανόηση του όρου «αντικειμενική γενοκτονία» είναι μια εύκολη παγίδα να περιπέσουμε. Αποτελεί τυποποιημένη μεθοδολογία επιβολής του νόμου ο καθορισμός πρώτα του ότι συνέβη ένα έγκλημα και στη συνέχεια να εξεταστούν τα αποδεικτικά στοιχεία που αποκαλύπτουν ποιος είναι υπεύθυνος. Αυτό είναι κατά μείζονα λόγο όταν, εφαρμόζονται θεωρίες συναυτουργίας όπως η ΚΕΕ. Ωστόσο, η αδυναμία να συμπεράνουμε πρόθεση γενοκτονίας από τα αντικειμενικά γεγονότα δεν μπορεί να καταργήσει την ανάγκη να συναχθούν σωστά συμπεράσματα από το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων, σχετικά με την πρόθεση γενοκτονίας κατηγορουμένου προσώπου. Ομοίως, η υπερβολική έμφαση σχετικά με το εάν πράξεις γενοκτονίας έλαβαν χώρα σε μεγάλη κλίμακα, είναι ένα εύκολο λάθος που συντελείται⁶⁹.

⁶⁹ Tieger Alan and Jarvis Michelle, Applying the Genocide Convention at the ICTY, The Influence of Paradigms Past, 2016, σελ 868 επ.

Ωστόσο, σύμφωνα με τη νομολογία του ΔΠΔΓ, είναι λάθος να δημιουργήσουμε μια τεχνητή διχοτόμηση, με την οποία η απέλαση των μελών μιας ομάδας σε μεγάλη κλίμακα, αυτόματα θεωρείται ως ασυμβίβαστη με την πρόθεση γενοκτονίας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ η απέλαση αυτή καθαυτή δεν ισούται με την πρόθεση για καταστροφή για σκοπούς γενοκτονίας, προηγούμενες αποφάσεις για τη Σρεμπρένιτσα του ΔΠΔΓ, επιβεβαιώνουν ότι η πρόθεση για καταστροφή δεν συνάγεται, επειδή εκδιώχθηκε μέρος ή ακόμη και ένας σημαντικός αριθμός της ομάδας. Οι περιπτώσεις της Σρεμπρένιτσα υπογραμμίζουν το γεγονός ότι ο συνδυασμός φυσικών ή/και βιολογικών καταστροφικών πράξεων και η απέλαση, μπορεί να αποδείξει την απαιτούμενη πρόθεση που απαιτείται για να επιφέρει τη διάλυση μιας κοινότητας.

Ενώ η απέλαση αυτή καθαυτή δεν είναι γενοκτονία, αποφάσεις του ΔΠΔΓ επιβεβαιώνουν έντονα ότι δεν υπάρχει απέλαση *per se*. Αντ' αυτού, μια εκστρατεία απέλασης σχεδόν πάντοτε συνοδεύεται από μια σειρά καταστροφικών πράξεων κατά της στοχευμένης ομάδας, που δημιουργούν ένα καταναγκαστικό περιβάλλον, για να τους εξαναγκάσουν να φύγουν, και μπορεί κάλλιστα να περιλαμβάνονται καταστροφικές πράξεις που αποσκοπούν στην πρόληψη της επιστροφής ή της ανασύστασης της κοινότητας. Έτσι, όταν το κίνητρο είναι η επιθυμία να απαλλαγεί μια περιοχή από ένα στοχευμένο πληθυσμό, το πραγματικό ερώτημα είναι αν ο σκοπός αυτός θα επιδιωχθεί μέσω μιας ποικιλίας μέσων που αντανakλούν την πρόθεση να καταστραφεί αυτή η ομάδα.

Μετά από δεκαετίες σχετικού λήθαργου, η Σρεμπρένιτσα και άλλες περιπτώσεις γενοκτονίας που εξέτασε το ΔΠΔΓ, αποτελούν ορόσημα στην ερμηνεία της Σύμβασης για τη Γενοκτονία. Ίσως εν μέρει, λόγω της μικρής νομολογιακής ανάπτυξης στον τομέα της ερμηνείας, οι δικαστικές αποφάσεις μερικές φορές αντανakλούν την κατανόηση του όρου της γενοκτονίας που σε σύγκριση με τα ιστορικά παραδείγματα γενοκτονίας, αποκρυσταλλώνονται σε μια στενή ερμηνεία των όρων της Σύμβασης.⁷⁰

⁷⁰ Tieger Alan and Jarvis Michelle, Applying the Genocide Convention at the ICTY, The Influence of Paradigms Past, 2016, σελ 881 επ, <http://jicj.oxfordjournals.org/>

Γ' Μέρος

Η γενοκτονία στη Ρουάντα

Η γενοκτονία που έλαβε χώρα στο μικρό κρατίδιο της κεντρικής Αφρικής, από τον Απρίλιο έως τον Ιούλιο του 1994, ήταν σε κάποιες εμφάνσεις της, δίχως προηγούμενο. Σε μόλις 12 εβδομάδες, τουλάχιστον 1.000.000 άνθρωποι- κυρίως Tutsis, αλλά και δεκάδες χιλιάδες Hutus που αντιτίθεντο στη γενοκτονιακή κυβέρνηση, δολοφονήθηκαν, με μαχαίρες, ρόπαλα και μικρά όπλα. Σχεδόν το 80% των θυμάτων πέθανε «σε έναν κυκεώνα θανάτου μεταξύ της δεύτερης εβδομάδας του Απριλίου και της τρίτης εβδομάδας του Μαΐου», όπως αναφέρει ο Gerard Prunier. Επομένως, αν αναλογιστούμε ότι συντελούνταν περίπου 800.000 σφαγές ανθρώπων σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα, καταλαβαίνει κάποιος ότι ο ρυθμός εξόντωσης ήταν τουλάχιστον 5 φορές μεγαλύτερος από εκείνον στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης⁷¹.

Για πρώτη φορά, στη μοντέρνα ιστορία, στη Ρουάντα, ο πληθυσμός των Hutu, άντρες, γυναίκες, ακόμη και παιδιά, συμμετείχε ενεργά, στρατολογήθηκε και αποτέλεσε τον κύριο όγκο των «génocidaires⁷²». Η κυβέρνηση είχε επιτύχει να μετατρέψει τη μάζα του πληθυσμού σε δολοφόνους.

Παρά τις παγκόσμιες διακηρύξεις, που ακολούθησαν το Εβραϊκό ολοκαύτωμα, η διεθνής κοινότητα παρέμεινε σιωπηλή, ενώ σχεδόν 1.000.000 ανυπεράσπιστα θύματα σκοτώνονταν στη Ρουάντα. Πληθώρα προειδοποιήσεων της επικείμενης γενοκτονίας είχαν προηγηθεί, και μια ένοπλη «βοηθητική αποστολή» των Ηνωμένων Εθνών (UNAMIR, United Nations Assistance Mission for Rwanda) τοποθετήθηκε στην πρωτεύουσα, το Kigali, από τον Οκτώβριο του 1993. Σε αυτό που ένας αξιωματικός της (UNAMIR), ανέφερε ως πράξη ολοκληρωτικής δειλίας, ένοπλες ξένες δυνάμεις επιχείρησαν με το ξέσπασμα της γενοκτονίας, μόνο για να απομακρύνουν τους «λευκούς». Εκατοντάδες τρομαγμένοι Tutsi εκλιπαρούσαν τις ξένες δυνάμεις για προστασία, ενώ στρατιώτες φέρεται να φώναζαν στο πλήθος: «Λύστε μόνοι σας τα προβλήματα σας!». Οι Tutsi σφαγιάστηκαν μέσα σε λίγες ώρες από την άφιξη των στρατευμάτων.

Με την ασφαλή απομάκρυνση των «λευκών», το ΣΑ/ΗΕ αποφάσισε να απομακρύνει τις δυνάμεις της UNAMIR. Ένα υπόμνημα του Αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, χρονολογημένο την 14 Απριλίου 1994, δίνει οδηγίες στην αμερικανική αποστολή των ΗΕ να «δώσουν ύψιστη προτεραιότητα στην πλήρη απόσυρση ολόκληρου του προσωπικού της UNAMIR, το συντομότερο δυνατό». Στις 21 Απριλίου, το ΣΑ ψήφισε την απόσυρση ολόκληρης της δύναμης, πλην 270 από τους 2.500. Με μια προδήλως παράνομη κίνηση, οι στρατηγοί Dallaire και Anyidoho, ο τελευταίος διηύθυνε την ομάδα της Γκάνας στη δύναμη των ΗΕ, κατάφεραν να αψηφήσουν την απόφαση του ΣΑ/ΗΕ και

⁷¹ Prunier Gerard, *The Rwanda Crisis: History of a genocide*, New York, Columbia University Press, 1997, page 261

⁷² Génocidaires, χαρακτηρισμός που αποδίδεται στους δράστες των μαζικών σφαγών της γενοκτονίας στη Ρουάντα, το 1994.

κράτησαν 470 μέλη της ειρηνευτικής δύναμης. Ακόμα και εκείνοι στάθηκαν αρκετοί, για να σώσουν τις ζωές χιλιάδων ανθρώπων.

Μεταγενέστερες αποφάσεις του ΣΑ/ΗΕ και της αμερικανικής κυβέρνησης, περί την αποστολή στρατευμάτων, αν και αποφασίστηκαν εγκαίρως, συντελέστηκαν μόνο όταν η γενοκτονία είχε ολοκληρωθεί. Παρά τη μεγαλόπνοη ρητορική του παγκόσμιου ανθρωπιστικού δικαίου, φάνηκε ότι η Ρουάντα ήταν απλά πολύ μακρινή, πολύ φτωχή, πολύ μικρή και μάλλον πολύ «μαύρη» για να αξίζει, κατά την αξιολόγηση της ερευνήτριας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Alison Des Forges⁷³.

Τον Μάρτιο του 2004, ο ΓΓ/ΗΕ Kofi Annan, ζήτησε συγγνώμη για την απροθυμία των κρατών μελών να αντιμετωπίσουν την καταστροφή στη Ρουάντα. Η αναζήτηση για τη δικαιοσύνη έλαβε τόσο εθνική, όσο και διεθνή όψη. Τον Νοέμβριο του 1994, τα ΗΕ συνέστησαν το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα, στην Arusha της Τανζανίας. Παρά τον εντυπωσιακό προϋπολογισμό των 1.8 δις \$, το Δικαστήριο προχωρούσε με ιδιαίτερα αργούς ρυθμούς. Μία από τις καταδίκες, αυτή του Jean Paul Akayesu, αποτέλεσε σταθμό στα ποινικά χρονικά, με την ιστορική απόφαση ότι ο συστηματικός βιασμός αποτελεί έγκλημα κατά της ανθρωπότητας και ότι η σεξουαλική βία συνιστά γενοκτονία κατά τον ίδιο τρόπο, όπως κάθε άλλη πράξη γενοκτονίας. Σε άλλη υπόθεση, δυο πρώην στελέχη ενημέρωσης της Ρουάντα, καταδικάστηκαν για το λόγο ότι χρησιμοποίησαν τα μέσα ενημέρωσης ως όργανα γενοκτονίας. 120.000 génocidaires πέθαναν υπό άθλιες συνθήκες στη φυλακή, αναμένοντας να δικαστούν. Τελικώς το 2003, αναγνωρίστηκε ότι οι τυπικές διαδικασίες του συστήματος δεν ήταν δυνατό να εφαρμοστούν στον μαζικό αριθμό των κατηγορουμένων. Πάνω από 20.000 φυλακισμένοι, αφέθηκαν ελεύθεροι και σε άλλους υποσχέθηκαν μείωση της ποινής σε αντάλλαγμα για την ομολογία τους⁷⁴.

Το ΣΑ/ΗΕ με την Απόφαση 955, ίδρυσε το ad hoc ΔΠΔΡ για την εκδίκαση των υπευθύνων για παραβιάσεις του ΔΑΔ στη Ρουάντα, κατά το έτος 1994.⁷⁵ Η αρμοδιότητα του ΔΠΔΡ περιορίζεται σε πράξεις που έχουν διαπραχθεί κατά τη διάρκεια μη διεθνούς ένοπλης σύρραξης. Κατά το άρθρο 4 του ΚατΔΠΔΡ, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο για τις σημαντικές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης, καθώς και του 2^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1977, περί προστασίας θυμάτων των μη διεθνών ενόπλων συρράξεων. Πρόκειται επομένως για την πρώτη διεθνή διάταξη που ποινικοποιεί πράξεις που διαπράττονται σε μη διεθνείς ένοπλες συρράξεις.

Σε αντίθεση με την εισαγγελική πολιτική ενώπιον του ICTY, η κατηγορία της γενοκτονίας καταλογιζόταν συστηματικά στα κατηγορητήρια που συντάσσονταν από το δικαστήριο της Ρουάντα. Στις 2 Σεπτεμβρίου 1998, το Δικαστήριο, ως προείπαμε, σημείωσε την πρώτη καταδίκη για γενοκτονία,

⁷³ Jones Adam, *Genocide: a comprehensive introduction*, Routledge 2006, σελ 232 επ.

⁷⁴ Ibid, σελ 245 επ.

⁷⁵ Απόφαση του ΣΑ/ΗΕ 955/8-11-1994.

στην υπόθεση Akayesu. Ένα μήνα μετά, τον καταδίκασε σε φυλάκιση εφ' όρου ζωής. Στις 4 Σεπτεμβρίου 1998, καταδίκασε των πρώην πρωθυπουργό της Ρουάντα, Jean Kambanda, με την ποινή της ισόβιας κάθειρξης για γενοκτονία, αφού δέχτηκε τη δήλωσή του περί ενοχής. Ένας τρίτος κατηγορούμενος, ο Omer Sarushago, δήλωσε ένοχος για το αδίκημα της γενοκτονίας και του επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης 15 ετών τον Φεβρουάριο του 1999. Δύο ακόμα κατηγορούμενοι, ο Clement Kayishema και ο Obed Ruzindana καταδικάστηκαν στις 21 Μαΐου 1999. Ο Georges Rutaganda κρίθηκε ένοχος για γενοκτονία στις 6 Δεκεμβρίου 1999 και καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη. Οι ανωτέρω καταδικασθέντες, όπως είναι φυσικό, άσκησαν έφεση στις καταδίκες τους, καθώς και στις ποινές τους, ενώ ακολούθησαν σημαντικές και ενδιαφέρουσες αποφάσεις του ΔΠΔΡ που καθοριστικά συντέλεσαν στην εξέλιξη της νομολογίας.

Πρόσφατη νομολογία: η γενοκτονία στην περιφέρεια Butare

Ενδιαφέροντα ευρήματα αντλούνται από την ανάλυση της πρόσφατης δικαστικής αποφάσεως του ad hoc ΔΠΔΡ, στην οποία συνεκδικάζονται έξι κατηγορούμενοι και καταδικάζονται μεταξύ άλλων για γενοκτονία, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου.

Η πρώτη καταδίκη γυναίκας για γενοκτονία

Πρόκειται για την **Pauline Nyiramasuhuko**, κυβερνητικό στέλεχος ήδη από το 1992 και η οποία, σύμφωνα με το πρωτόδικο Δικαστήριο, συμφώνησε με άλλα μέλη της Ενδιάμεσης Κυβέρνησης να εκδώσει οδηγίες προκειμένου να ενθαρρύνει τον πληθυσμό να κυνηγήσει και να σκοτώσει Tutsis στην περιοχή του Butare. Συμφώνησε στην απομάκρυνση του έπαρχου του Butare, Jean-Baptiste Habyalimana, ο οποίος αντιτίθετο στην δολοφονία των Tutsis, και στην αντικατάστασή του από τον Nsabimana. Η Nyiramasuhuko συμμετείχε μάλιστα και στην σχετική τελετή ανάληψης των καθηκόντων του τελευταίου, υποστηρίζοντας περαιτέρω την Ενδιάμεση Κυβέρνηση. Στο πρωτόδικο δικαστήριο απεδείχθη ότι με την παρουσία της και την αποτυχία της να αποστασιοποιηθεί από τους δημόσιους λόγους του πρωθυπουργού Jean Kambanda και του προέδρου Théodore Sindikubwabo, σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, αποτελούν παράγοντες που συμπίπτουν με την απαρχή των μαζικών δολοφονιών στην περιφέρεια αυτή. Επιπλέον, με οδηγία που η κατηγορούμενη εξέδωσε στις 27 Απριλίου 1994, ενθάρρυνε τον πληθυσμό να στήσει οδοφράγματα και να τα επανδρώσει με σκοπό την δολοφονία των Tutsis. Η ίδια συμμετείχε σε μια σειρά από συναντήσεις με την Ενδιάμεση Κυβέρνηση στις οποίες συζητούνταν η σφαγή των Tutsis και λαμβάνονταν σχετικές αποφάσεις⁷⁶.

⁷⁶ Case No. ICTR-98-42-A Appeal Judgment

Έχοντας σχηματίσει δικανική πεποίθηση και στηριζόμενο σε ευρήματα προερχόμενα από μαρτυρίες, βάσει των οποίων η κατηγορούμενη προέβη στη διανομή προφυλακτικών στην Interahamwe⁷⁷, με σκοπό να χρησιμοποιηθούν σε βιασμούς και δολοφονίες γυναικών Tutsi της περιοχής, γεγονός που αποδεικνύει την ειδική πρόθεση τέλεσης γενοκτονίας, το πρωτόδικο Δικαστήριο κατέληξε ότι η κατηγορούμενη είχε την πρόθεση να καταστρέψει εν όλω ή εν μέρει την εθνική ομάδα των Tutsis, και με βάση τα προσαχθέντα στοιχεία την καταδίκασε για το έγκλημα της συνεννόησης προς διενέργεια γενοκτονίας.

Το Εφετείο, αφού έλαβε υπόψη τους ισχυρισμούς της, οι οποίοι αφορούσαν ενδεικτικά, τη μεροληψία του πρωτόδικου δικαστηρίου στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων ανάμεσα σε εκείνη και τους συγκατηγορούμενους της, το ότι βασίστηκε στην μαρτυρία της για την καταδίκη της, το ότι βασίστηκε σε αποδεικτικά στοιχεία ειδικών, την αξιολόγηση της οδηγίας της 27 Απριλίου, την αξιολόγηση των λόγων του Kambanda και του Sindikubwabo και τελικώς, προβαίνοντας σε αντιφατικά και ασυνεπή ευρήματα, κατέληξε ότι η Nyiramasuhuko δεν κατάφερε να αποδείξει επαρκώς κανέναν από τους ως άνω λόγους εφέσεως, και ως εκ τούτου, ορθώς έκρινε το πρωτόδικο δικαστήριο, καταδικάζοντάς τη για το έγκλημα της συνεννόησης προς διενέργεια γενοκτονίας ομού με μέλη της Ενδιάμεσης Κυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα, επιβεβαιώνει τις καταδίκες Nyiramasuhuko για⁷⁸:

- συνεννόηση για διάπραξη γενοκτονίας, σύμφωνα με το άρθρο 6(1) του Καταστατικού, συνάπτοντας συμφωνία με τα μέλη της Ενδιάμεσης κυβέρνησης, την ή μετά την 9 Απριλίου του 1994, για τη δολοφονία Tutsis στην περιοχή Butare,

- γενοκτονία, εξόντωση ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, και άσκηση βίας στην υγεία και τη σωματική ή ψυχική ευεξία των ατόμων, ως σοβαρή παραβίαση του κοινού άρθρου 3 στις Συμβάσεις της Γενεύης και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II, σύμφωνα με το άρθρο 6(1) του Καταστατικού για την εντολή δολοφονίας των Tutsis που είχαν καταφύγει στο γραφείο της περιφέρειας Butare, τη «Νύχτα των Τριών Επιθέσεων».

- βιασμό ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας και προσβολές κατά της προσωπικής αξιοπρέπειας, ως σοβαρή παραβίαση του κοινού άρθρου 3 της Σύμβασης της Γενεύης και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου II με ευθύνη

⁷⁷ Η Interahamwe είναι μια παραστρατιωτική οργάνωση Hutu που απολάμβανε την υποστήριξη της κυβέρνησης των Hutu κατά τη διάρκεια της γενοκτονίας στη Ρουάντα. Μετά τη γενοκτονία, εκδιώχθηκαν από τη Ρουάντα, κυρίως στο Ζαΐρ (σημερινή Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό). Είναι κατά κύριο λόγο τρομοκρατική οργάνωση και θεωρείται ως τέτοια από τις περισσότερες δυτικές κυβερνήσεις, καθώς και από αρκετές χώρες της Αφρικής (συμπεριλαμβανομένης της Ρουάντα, Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό, κλπ).

⁷⁸ Case No. ICTR-98-42-A Appeal Judgment

Judge Fausto Pocar, Presiding

Judge Carmel Agius

Judge Liu Daqun

Judge Khalida Rachid Khan

Judge Bakhtiyar Tuzmukhamedov

ανωτέρου, σύμφωνα με το άρθρο 6 (3) του καταστατικού, για την αποτυχία της να αποτρέψει και να τιμωρήσει τους βιασμούς που διαπράττονταν από την Interahamwe, στην περιφέρεια Butare, κατά τη διάρκεια της «Νύχτας των Τριών Επιθέσεων» και τις επιθέσεις το πρώτο μισό του Ιουνίου.

Ο επόμενος κατηγορούμενος, ονόματι **Arsène Shalom Ntahobali**, υιός της πρώτης, ηγείτο της παραστρατιωτικής ομάδας Interahamwe. Τόσο η πρωτόδικη απόφαση όσο και η δευτεροβάθμια, διαχωρίζουν τη δράση του ανάλογα με τον τόπο τέλεσης ειδικών εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος. Έτσι, όσον αφορά τα τεκταινόμενα στο Ινστιτούτο Επιστημονικής και Τεχνικής Έρευνας (IRST), το Εφετείο όχι μόνο δέχεται την κρίση του πρωτόδικου δικαστηρίου, για τη συμμετοχή του κατά την απαγωγή 40 Tutsis στο οδόφραγμα Rugira και τη διαταγή του προς την Interahamwe να θανατώσουν αυτούς και άλλους Tutsis στο προαναφερθέν Ινστιτούτο, αλλά είναι πεπεισμένο πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας ότι είναι ένοχος για το θάνατο 200 προσφύγων στο IRST, την 21 Απριλίου 1994, όπως και του επιβλήθηκε ποινή για το έγκλημα της γενοκτονίας.

Στο ξενοδοχείο που διηύθυνε είχε στηθεί οδόφραγμα (Hotel Ihuliro Roadblock) το οποίο χρησιμοποιήθηκε για την απαγωγή και το θάνατο μελών του πληθυσμού των Tutsi. Για το γεγονός αυτό κατηγορήθηκε μεταξύ άλλων για το έγκλημα της γενοκτονίας. Στο Εφετείο, όμως, δεν απεδείχθη ξεκάθαρα η αυτοουργία του στην ανθρωποκτονία Tutsi στο οδόφραγμα του ξενοδοχείου, πλην του βιασμού και της θανάτωσης ενός συγκεκριμένου κοριτσιού, ενώ κρίθηκε ένοχος και για το φόνο του Runurajabo, επί του οδοφράγματος την 21 Απριλίου 1994. Επομένως κατερρίφθη εν μέρει η κατηγορία της γενοκτονίας, που του είχε επιβληθεί σε α' βαθμό, ενώ παρέμεινε και τελικώς καταδικάστηκε για το βιασμό και το θάνατο του νεαρού κοριτσιού, καθώς και για το φόνο του Runurajabo.

Για την κατηγορία της ανθρωποκτονίας της οικογένειας Rwamukwaya, που ανήκε στην ομάδα των Tutsi, το πρωτόδικο δικαστήριο αποφάσισε ότι η εξαπόλυση απειλών κατά της οικογένειας, η θέα των πτωμάτων τους και η θέαση του κατηγορούμενου σε όχημα που ήταν γνωστό ότι ανήκε στην οικογένεια αποδεικνύουν την ανάμειξη του στην ευθύνη των ανθρωποκτονιών. Η δε απειλές του συνέβαλαν ουσιωδώς στην τέλεση και ήταν απολύτως ενήμερος για τη γενοκτονιακή πρόθεση των δραστών. Επαναπροσδιορίζοντας δευτεροβαθμώς τα ευρήματα, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα παραπάνω δεν αποτελούν επαρκή βάση για να στηριχθεί το επιχείρημα ότι η συμπεριφορά του Ntahobali συντέλεσε στο θάνατο της οικογένειας, ενώ η μη εξακρίβωση των συνθηκών και η απουσία των δραστών, καθώς και σχετικών αποδεικτικών στοιχείων δεν είναι δυνατό να αποδείξουν τη συμμετοχή του τελευταίου στις ανθρωποκτονίες και επομένως καταρρίπτει τις καταδίκες περιλαμβανομένης και της γενοκτονίας⁷⁹.

⁷⁹ ICTR-98-42-A, Απόφαση Εφετείου ΔΠΔΡ 14 Δεκ 2015, παρ 3524 επ

Όσον αφορά τα γεγονότα στο Γραφείο της περιφέρειας Butare, το Εφετείο επιβεβαίωσε την καταδίκη⁸⁰ του κατηγορούμενου για γενοκτονία και το ότι είναι υπεύθυνος σύμφωνα με το άρθρο 6(1) του καταστατικού, διότι έδωσε εντολή να θανατωθεί μεγάλος αριθμός Tutsi, οι οποίοι προσέφυγαν στο Γραφείο της περιφέρειας προκειμένου να προστατευθούν κατά την επίθεση στα μέσα Μαΐου (Mid-May Attack). Αντίστοιχα, στη Σχολή Ευαγγελιστών της Ρουάντα (École Évangéliste du Rwanda, EER), την περίοδο μεταξύ του πρώτου μισού του Μαΐου και της αρχής του Ιουνίου 1994, έλαβε χώρα μαζική εκτέλεση Tutsi προσφύγων από την Interahamwe, οι οποίοι είχαν καταφύγει στη EER, για την οποία ο κατηγορούμενος φέρει ευθύνη και συγκεκριμένα ευθύνη ανωτέρου σύμφωνα με το άρθρο 6(3) του καταστατικού, μεταξύ άλλων και για το έγκλημα της γενοκτονίας.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στην περίπτωση του **Sylvain Nsabimana**, ο οποίος κατά τη διάρκεια της τελετής ορκωμοσίας του ως Έπαρχος του Butare, στις 19 Απριλίου 1994, υποστήριξε τα λεγόμενα του προέδρου Sindikubwabo και του πρωθυπουργού Kambanda, οι οποίοι ενθάρρυναν τον πληθυσμό να εξολοθρεύσει τους Tutsis παρακινώντας τους σε γενοκτονία. Το Εφετείο αναφέρθηκε εκτενέστατα στην υποκειμενική και αντικειμενική υπόσταση των εγκληματικών συμπεριφορών του Nsabimana.

Στο πρωτόδικο Δικαστήριο βρέθηκε ένοχος για συνέργεια δια παραλείψεως, διότι ως έπαρχος είχε το νομικό καθήκον να προστατέψει πολίτες που βρίσκονταν σε κίνδυνο διατηρώντας τη δημόσια τάξη ενάντια σε πράξεις ή απειλές βίας. Αντίθετα με την άρνησή του να λάβει δράση εν μέσω συνεχών επιθέσεων στο Γραφείο της περιφέρειας, συνέδραμε τους Nyiramasuhuko, Ntahobali και Interahamwe στις δολοφονίες των Tutsis, ενώ η αποτυχία του να δράσει επέδρασε ουσιωδώς στην πραγματοποίηση των εγκλημάτων των ως άνω.⁸¹ Μετά την προσπάθεια του κατηγορούμενου να αποδείξει τον ισχυρισμό ότι το πρωτόδικο δικαστήριο δεν απέδειξε το νομικό του καθήκον να δράσει, ισχυρίστηκε ότι η ποινική ευθύνη την εκπλήρωση μιας νομικής υποχρέωσης πρέπει να προέρχεται από ένα καθήκον που επιβάλλει το ποινικό δίκαιο και μάλιστα να αποδεικνύεται και ο αιτιώδης σύνδεσμος, όπως προβλέπεται στα νομοθετήματα. Το Εφετείο αποφάσισε ότι το ζήτημα του κατά πόσον η ποινική ευθύνη για τη μη εκπλήρωση νομικής υποχρέωσης πρέπει να προέρχεται από έναν κανόνα, συνεπάγεται ατομική ποινική ευθύνη, δεν έχει ποτέ εξεταστεί στη νομολογία του παρόντος Δικαστηρίου ούτε του ΔΠΔΓ.⁸² Ωστόσο, κρίνει ως δευτερεύον ζήτημα την εξακρίβωση του ζητήματος

⁸⁰ Ο Δικαστής Liu είχε διαφορετική άποψη

⁸¹ ICTR-98-42-A, Απόφαση Εφετείου ΔΠΔΡ 14 Δεκ 2015, παρ 2189 επ

⁸² Mrksic and Sljivancanin Appeal Judgment, παρ. 151 "The Appeals Chamber recalls that it has previously recognized that the breach of a duty to act imposed by the laws and customs of war gives rise to individual criminal responsibility. The Appeals Chamber further recalls that Šljivančanin's duty to protect the prisoners of war was imposed by the laws and customs of war. Thus, the Appeals Chamber considers that Šljivančanin's breach of such duty gives rise to his individual criminal responsibility. Therefore, it is not necessary for the Appeals Chamber

διότι η υποχρέωση του κατηγορούμενου να ενεργήσει πηγάζει απευθείας από το εθνικό ποινικό δίκαιο της Ρουάντα.⁸³

Για την υποκειμενική υπόσταση της συνέργειας στην δια παραλείψεως τέλεση της ανθρωποκτονίας των Tutsis που είχαν προσφύγει στο Γραφείο της περιφέρειας Butare για να προστατευθούν, αποδεικνύεται ότι ο Nsabimana γνώριζε για τις ολονύκτιες επιθέσεις και ότι όσοι είχαν προσφύγει εκεί απάγονταν, βιάζονταν και σκοτώνονταν ενώ είχε πλήρη επίγνωση της γενοκτονιακής πρόθεσης των δραστών και το γεγονός ότι η παράλειψη του να δράσει στην ουσία συνέδραμε στην τέλεση των εγκλημάτων.⁸⁴ Επομένως, επιβεβαιώθηκε εκ νέου η υποκειμενική και η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της συνέργειας σε γενοκτονία, δια παραλείψεως τελούμενης, για την οποία και καταδικάστηκε.

Ο **Alphonse Nteziryayo** κατηγορήθηκε για άμεση και δημοσία προτροπή προς διενέργεια γενοκτονίας εξαιτίας των δηλώσεων του στην τελετή ορκωμοσίας του Ndayambaje, ενδεικτικά αναφέροντας τις δηλώσεις του προς τον πληθυσμό να «συνεχίσουν τη δουλειά τους, ... » και δίνοντας οδηγίες ότι εκείνοι που έκρυβαν Tutsis έπρεπε να σκοτωθούν. Το πρόβλημα που εγείρεται με την έφεση του Nteziryayo είναι τα συνεχόμενα λάθη του κατηγορητηρίου όσον αφορά τις ακριβείς ημερομηνίες τέλεσης των γεγονότων που πληρούν την αντικειμενική υπόσταση για να στοιχειοθετηθεί το έγκλημα της άμεσης και δημόσιας προτροπής προς διενέργεια γενοκτονίας και ως εκ τούτου οδηγείται σε κακοδικία και μη απονομής δικαιοσύνης. Αντίστοιχα, σε συνάντηση στην κοινότητα Muyaga στα μέσα Ιουνίου 1994, ως νέος έπαρχος της περιφέρειας Butare, παρακίνησε το ακροατήριο να σκοτώσουν Tutsis⁸⁵, γεγονός στο οποίο στηρίχθηκε και η καταδίκη του, παρά τους ισχυρισμούς του κατηγορούμενου για λανθασμένη εκτίμηση των μαρτυριών και των ευρημάτων της Γενικής Εισαγγελίας και της υπεράσπισης, τα οποία φαίνεται να αφορούσαν δύο διαφορετικές συναντήσεις. Λίγες μέρες αργότερα σε παρόμοια συνάντηση, που έλαβε χώρα στην κοινότητα Kibayī, ο κατηγορούμενος φαίνεται να προέβη σε μια εξίσου επιθετική δήλωση μίσους⁸⁶, η οποία συνιστά άμεση και δημοσία προτροπή προς διενέργεια γενοκτονίας. Και σε αυτή την περίπτωση, το Εφετείο έχει να αντιμετωπίσει τους ως άνω λόγους εφέσεως, επικυρώνοντας όμως την πρωτόδικη απόφαση.

Ο **Joseph Kanyabashi** ως *bourgmestre*, κοινοτάρχης της κοινότητας Ngoma, αρχικά κατηγορήθηκε ως ανώτερος σύμφωνα με το άρθρο 6(3) του καταστατικού σε σχέση με τις ανθρωποκτονίες Tutsis που διαπράχθηκαν από κοινοτικούς αστυνομικούς στο λόφο Kabakobwa στις 22 Απριλίου 1994, με

to further address whether the duty to act, which forms part of the basis of aiding and abetting by omission, must stem from a rule of criminal law.”)

⁸³ ICTR-98-42-A, Απόφαση Εφετείου ΔΠΔΡ 14 Δεκ 2015, παρ 2194

⁸⁴ Ibidπαρ 2213

⁸⁵ Ibidπαρ 2391 ...“hunt down, flush out and kill Tutsis without any distinction”.

⁸⁶ Ibidπαρ 2428 ...“flush out and kill the remaining Tutsis survivors in the commune”

αφορμή τις οδηγίες που έδωσε σε μέλη της κοινοτικής αστυνομίας και στο γεγονός ότι γνώριζε για τις σφαγές και δεν έλαβε κανένα μέτρο να τις σταματήσει. Ωστόσο, η Γενική Εισαγγελία παρουσίασε στοιχεία τα οποία έδειχναν ότι ο Kanyabashi δρούσε περισσότερο ως ενεργό μέλος, ενώ η τελική απόφαση του πρωτόδικου δικαστηρίου στηρίχτηκε σε εντελώς διαφορετικά στοιχεία για την καταδίκη του (τη γνώση του περί της παρουσίας Tutsi στην περιοχή, τη συστηματική και μεγάλου μεγέθους φύση της επίθεσης κλπ), γεγονότα που οδήγησαν το Εφετείο να συμπεράνει την εκ διαμέτρου αντίθετη όψη των γεγονότων όπως αυτά παρουσιάστηκαν από την Γενική Εισαγγελία και όπως τελικώς αυτά λήφθηκαν υπόψη από το πρωτόδικο δικαστήριο για να οδηγηθεί στην καταδίκη του κατηγορούμενου, ακυρώνοντας τις καταδίκες του για μια σειρά εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας μεταξύ των οποίων και για γενοκτονία.

Για τα τεκταινόμενα στην κλινική Matyazo στα τέλη του Απριλίου 1994, όπου στον κατηγορούμενο πρωτόδικα επιβλήθηκε μεταξύ άλλων και η κατηγορία της γενοκτονίας, επειδή στρατιώτες στους οποίους ο Kanyabashi ασκούσε *de jure* εξουσία, λόγω της θέσης του, άνοιξαν πυρ σε Tutsis που είχαν βρει καταφύγιο στην κλινική αυτή, το Εφετείο είχε διαφορετική άποψη. Έκρινε ότι κανένα από τα προσαγόμενα στοιχεία δεν μπορεί να καταλήξει με ασφάλεια ότι μια μεμονωμένη διαταγή από μέλος της πολιτικής εξουσίας η οποία ακολουθήθηκε από στρατιώτες αποδεικνύει προϋπάρχουσα σχέση ανωτέρου-υφισταμένου, η οποία με τη σειρά της επιβάλλει καθήκον στον πρώτο να αποτρέψει τους στρατιώτες από τη διάπραξη εγκλημάτων ή να τους τιμωρήσει για τα διαπραχθέντα εγκλήματα. Ως εκ τούτου, ακυρώνει τις καταδίκες.

Διαφορετική ήταν η τύχη του κατηγορούμενου για άλλα δύο γεγονότα για τα οποία πρωτοδικώς είχε καταδικαστεί και για γενοκτονία, βάσει των οποίων ο Kanyabashi φέρεται πως οδηγώντας εντός της πόλης του Butare με ένα μεγάφωνο έδινε οδηγίες στον πληθυσμό να ψάξουν για τον εχθρό ανάμεσά τους, καθώς και να σκοτώσουν όσους εύρισκαν συμπεριλαμβανομένων παιδιών, ηλικιωμένων και γυναικών⁸⁷. Γεγονός είναι ότι οι ανακοινώσεις με μεγάφωνο από μετακινούμενο όχημα ήταν μέρος του *modus operandi* με το οποίο μηνύματα της κοινότητας ανακοινώνονταν στον πληθυσμό την περίοδο εκείνη. Το Εφετείο όμως έκρινε ότι οι πράξεις αυτές συνιστούν το έγκλημα της άμεσης και δημόσιας προτροπής προς διενέργεια γενοκτονίας και για αυτό τον καταδίκασε.

Ο τελευταίος κατηγορούμενος, **Élie Ndayambaje**, κοινοτάρχης της κοινότητας Muganza, καταδικάστηκε σε α' βαθμό για συνέργεια σε επιθέσεις εναντίον Tutsis που είχαν βρει καταφύγιο στο ναό Mugombwa, στις 20 και 21 Απριλίου 1994, με αποτέλεσμα το θάνατο χιλιάδων ανθρώπων. Η συνεισφορά του στη σφαγή αυτή αποδεικνύεται από την παρουσία του στον εν λόγω ναό εκείνες τις ημέρες των επιθέσεων και από την επιρροή του και

⁸⁷ Ibid 2543 «...to clear bushes along the road in order to remove potential hiding places for the Inkotanyi, to flush out people who were hiding in the bushes, and to kill those found there, including children, old men, and women»

την εξουσία του επί των επιτιθέμενων, με σαφή γενοκτονιακή πρόθεση. Το Εφετείο τον καταδίκασε για το έγκλημα της συνέργιας σε γενοκτονία, μεταξύ άλλων εγκλημάτων, ως σοβαρές παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης και του 2^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου σύμφωνα με το άρθρο 6(1) του Καταστατικού. Όσον αφορά το έγκλημα της άμεσης και δημόσιας προτροπής σε γενοκτονία, για τις δηλώσεις του στο ναό Mugombwa, ο κατηγορούμενος αθωώθηκε, λόγω ελλιπούς σύνταξης του κατηγορητηρίου.⁸⁸

Στην περίπτωση του Λόφου Kabuye και όσον αφορά την ευθύνη του κατηγορούμενου, βάσει του κατηγορητηρίου ο ίδιος παρείχε συνδρομή στους υφιστάμενούς του για την διεξαγωγή των σφαγών του πληθυσμού των Tutsi, και συγκεκριμένα από τις 22-24 Απριλίου 1994, συνοδευόμενος από την κοινοτική αστυνομία, στρατιώτες και ένοπλους πολίτες με παραδοσιακά όπλα και εργαλεία, τα οποία τους είχε διαθέσει και με την παρουσία του κατά τη διάρκεια των επιθέσεων ευθύνεται για το έγκλημα της συνέργιας σε γενοκτονία.

Επιπροσθέτως, στην τελετή ορκωμοσίας του, ως νέου κοινοτάρχη της κοινότητας Muganza, για τις δηλώσεις μίσους που εξαπέλυσε, καταδικάστηκε για άμεση και δημόσια προτροπή προς διενέργεια γενοκτονίας⁸⁹. Πιο συγκεκριμένα, το έγκλημα αυτό, λόγω της φύσης του ως ασαφές έγκλημα τιμωρείται ανεξάρτητα από το εάν η προτροπή συνεισέφερε ουσιαδώς στη διάπραξη των πράξεων της γενοκτονίας, επιχείρημα που προβλήθηκε ως λόγος έφεσης.

Όσον αφορά τα τεκταινόμενα στον τομέα Mugombwa, το πρωτόδικο Δικαστήριο έκρινε ότι μία ομάδα γυναικών και κοριτσιών Tutsi απήχθησαν αμέσως μετά την ορκωμοσία, από ανθρώπους που προέβησαν στην αναζήτησή τους εξαιτίας του γεγονότος ότι παρακολούθησαν την τελετή της ορκωμοσίας όπου και παρακινήθηκαν να το πράξουν. Μάλιστα ο κατηγορούμενος κατέστησε σαφές στους απαγωγείς ότι ήταν ελεύθεροι να πράξουν αυτοβούλως και έτσι, καταλήγοντας σε ένα εργοστάσιο στο Gasenyi, οι γυναίκες θανατώθηκαν. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρχε αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ των γεγονότων και άρα ο κατηγορούμενος παρακίνησε σε γενοκτονία. Ειδικά για το κορίτσι ονόματι Nambaje, και το θάνατο των υπολοίπων γυναικών, η Γενική Εισαγγελία υποστήριξε ότι δεν αποτελούν τα γεγονότα άσχετα μεταξύ τους περιστατικά, αλλά αποτελούν μέρος του ίδιου μοτίβου θανατώσεων, ως άμεσες επιπτώσεις των λόγων που δόθηκαν στην τελετή. Η δε ευθύνη του κατηγορούμενου σε σχέση με τους λόγους του, οδήγησε το Δικαστήριο να αποφασίσει ότι είχε στοιχειοθετηθεί το *actus reus* την παρακίνησης σε γενοκτονία και μάλιστα ο κατηγορούμενος γνώριζε ότι βοηθούσε στους θανάτους. Οι δε υπεύθυνοι για τους θανάτους, κατά το Εφετείο, είχαν πρόθεση γενοκτονίας με βάση τις ευρείας κλίμακας θανατώσεις

⁸⁸ Ibid παρ 2704-2717

⁸⁹ Για ανάλυση της ρητορικής μίσους και της δημόσιας προτροπής σε γενοκτονία, βλ. παρακάτω

των Tutsis σε ολόκληρη τη Ρουάντα, ενώ ο ίδιος ο κατηγορούμενος ενθάρρυνε με την παρουσία του τους επιτιθέμενους να διαπράξουν τα εγκλήματα, ενώ τα θύματα δεν στοχοποιούνταν ατομικά, αλλά με έναν συλλογικό σκοπό εξόντωσης των Tutsis. Με βάση τους λόγους του κατηγορούμενου στο άγαλμα της Παρθένου Μαρίας, βρέθηκε ένοχος μεταξύ άλλων για γενοκτονία (κατηγορία 2) ενώ αθώωθηκε για το θάνατο ενός συγκεκριμένου κοριτσιού ονόματι Nambaje⁹⁰, το οποίο είχε απαχθεί από τον τομέα Baziro. Για τους λόγους αυτούς, η ποινή της ισόβιας κάθειρξης που είχε επιβληθεί πρωτοδίκως στον κατηγορούμενο, το Εφετείο μείωσε την ποινή σε 47 έτη⁹¹.

Ο σχηματισμός του MICT (United Nations Mechanism for International Criminal Tribunals)

Ο MICT (United Nations Mechanism for International Criminal Tribunals- ή International Residual Mechanism for Criminal Tribunals-Μηχανισμός για τα Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια των ΗΕ) ιδρύθηκε από το ΣΑ/ΗΕ στις 22 Δεκεμβρίου 2010, για να υλοποιήσει μια σειρά από βασικές λειτουργίες του ΔΠΔΡ και του ΔΠΔΓ, μετά την ολοκλήρωση των αντίστοιχων εντολών τους. Η δημιουργία του Μηχανισμού ήταν ένα βασικό βήμα για την ολοκλήρωση των στρατηγικών των δύο Δικαστηρίων. Πρόκειται για ένα νέο, μικρό, προσωρινό και αποτελεσματικό σώμα, επιφορτισμένο με τη συνέχιση της δικαιοδοσίας, των δικαιωμάτων, των υποχρεώσεων και των βασικών λειτουργιών⁹² του ΔΠΔΡ και του ΔΠΔΓ και τη διατήρηση της κληρονομιάς των δύο θεσμικών οργάνων. Ο MICT περιλαμβάνει δύο κλάδους: Ένας κλάδος καλύπτει τις λειτουργίες που κληρονόμησε από το ΔΠΔΡ, βρίσκεται στην Arusha της Τανζανίας και άρχισε να λειτουργεί την 1η Ιουλίου 2012. Ο άλλος κλάδος βρίσκεται στη Χάγη και κληρονόμησε λειτουργίες από το ΔΠΔΓ, λειτουργώντας από την 1η Ιουλίου 2013. Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του, έλαβε χώρα και μια χρονική επικάλυψη με τα ad hoc ΔΠΔΓ και ΔΠΔΡ, καθώς σε αυτά, ορισμένες δίκες ή εφέσεις δεν είχαν ολοκληρωθεί μέχρι τις ημερομηνίες έναρξης των αντίστοιχων κλάδων του MICT.

Το Ψήφισμα 1966 του ΣΑ/ΗΕ προβλέπει για το MICT ότι, οι «λειτουργίες και το μέγεθος θα μειωθούν με την πάροδο του χρόνου, με ένα μικρό αριθμό προσωπικού ανάλογο με τις μειωμένες λειτουργίες του». Το ΣΑ/ΗΕ καθορίζει ότι ο Μηχανισμός θα συνεχίσει να λειτουργεί μέχρι να αποφασίσει διαφορετικά, αλλά υπό τον όρο ότι η πρόοδος των εργασιών του Μηχανισμού θα πρέπει να αναθεωρηθεί το 2016 και στη συνέχεια ανά διετία. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να εκτελέσει μια σειρά από βασικές λειτουργίες

⁹⁰ Ibid παρ 3310 επ

⁹¹ Ibid παρ 3536-3538

⁹² Ψήφισμα 1966 του ΣΑ/ΗΕ

των ΔΠΔΓ και ΔΠΔΡ, όπως η εξασφάλιση της σύλληψης, της μεταφοράς και της δίωξης των οκτώ υπολοίπων φυγόδικων, Fulgence Kayishema, Charles Sikubwabo, Aloys Ndimbati, Ryandikayo, Phénéas Munyarugarama, Bizimana Augustin, Mpiranya Protais και Kabuga Félicien, οι οποίοι εξακολουθούν να καταζητούνται από το ΔΠΔΡ, γεγονός που αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα για το Μηχανισμό.

Πρόσφατη νομολογία

Στο Εφετείο του MICT, εξετάσθηκε προσφάτως, η υπόθεση του Augustin Ndirabatware. Ο Ndirabatware γεννήθηκε στην κοινότητα Nyamyumba, της περιφέρειας Gisenyi της Ρουάντα. Κατά τη διάρκεια της περιόδου που εξετάσε το Εφετείο, το 1994, ο κατηγορούμενος υπηρέτησε ως Υπουργός Σχεδιασμού-Προγραμματισμού στην κυβέρνηση της Ρουάντα. Η απόφαση που εκδόθηκε είναι η πρώτη απόφαση έφεσης που εξέδωσε το MICT. Στις 20 Δεκεμβρίου 2012, πρωτοδίκως το ΔΠΔΡ καταδίκασε τον κατηγορούμενο για τη διάπραξη της άμεσης και δημόσιας προτροπής προς διενέργεια γενοκτονίας, βασιζόμενο σε ομιλία του σε ένα οδόφραγμα στο δρόμο Cyanika-Gisa, στην κοινότητα Nyamyumba, στις 22 Φεβρουαρίου 1994. Το δικαστήριο τον έκρινε επίσης ένοχο για υποκίνηση σε γενοκτονία και συνέργεια στο έγκλημα της γενοκτονίας, με βάση το ρόλο του στη διανομή των όπλων και τις δηλώσεις του σε δύο οδοφράγματα, Bruxelles και Gitsimbi/Cotagirwa, στην κοινότητα Nyamyumba στις 7 Απριλίου 1994. Ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε επιπλέον, για την εκτεταμένη μορφή της ΚΕΕ (κοινής εγκληματικής επιχείρησης), του βιασμού ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας με βάση το βιασμό μιας γυναίκας Tutsi από τα μέλη της Interahamwe. Το πρωτόδικο Δικαστήριο τον καταδίκασε σε 35 χρόνια φυλάκιση⁹³.

Ας αναλύσουμε όμως αρχικά, την απόφαση του πρωτόδικου Δικαστηρίου, στο ΔΠΔΡ και εν συνεχεία θα αντιπαραβάλλουμε την απόφαση του Εφετείου του MICT.

Στο πρωτόδικο Δικαστήριο, ΔΠΔΡ, εξετάσθηκε αναλυτικά η πάσης φύσεως συμμετοχή του κατηγορούμενου στο έγκλημα της γενοκτονίας. Στο νομικό μέρος, τονίστηκε ότι η γενοκτονιακή πρόθεση δύναται να αποδειχθεί με έμμεσες αποδείξεις. Τέτοια πρόθεση μπορεί να συναχθεί από μια σειρά γεγονότων και περιστάσεων, συμπεριλαμβανομένων προφανών δηλώσεων του κατηγορουμένου, το γενικό πλαίσιο, την συστηματική τέλεση άλλων ποινικά κολάσιμων πράξεων που στρέφονται κατά της ίδιας ομάδας, την

⁹³ MICT-12-29-A 18 December 2014
Judge Theodor Meron, Presiding
Judge Bakone Justice Moloto
Judge Christoph Ffigge
Judge Burton Hall
Judge Liu Daqun

κλίμακα των θηριωδιών που διαπράχθηκαν, τη συστηματική στοχοθέτηση των θυμάτων, λόγω της ένταξής τους σε μια συγκεκριμένη ομάδα, ή την επανάληψη καταστρεπτικών και μεροληπτικών πράξεων. Η γενοκτονιακή πρόθεση δεν χρειάζεται να υφίσταται πριν από την τέλεση των πράξεων, αλλά πρέπει να υπάρχει κατά τη στιγμή της εκτέλεσης. Αποδεικτικά στοιχεία της περιορισμένης και επιλεκτικής βοήθειας προς μερικά άτομα, δεν αποκλείει γενικά, ένα λογικό συμπέρασμα της απαιτούμενης πρόθεσης για διάπραξη γενοκτονίας, ενώ όταν πρόκειται για έμμεσες αποδείξεις, κάθε εύρημα που υποστηρίζει ότι ο κατηγορούμενος είχε πρόθεση γενοκτονίας, πρέπει να αποτελεί το μόνο λογικό συμπέρασμα από το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων.

Κατά την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι, στις περιπτώσεις που το δικαστήριο δεν πείστηκε πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας ότι ο κατηγορούμενος είναι ένοχος για το έγκλημα της γενοκτονίας, λόγω ελλείψεως του απαραίτητου αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ των πράξεων του κατηγορούμενου και τις ανθρωποκτονίες των Tutsis, λαμβάνει υπόψη του ότι οι ανωτέρω πράξεις αλλά και τα λόγια του κατηγορούμενου αποτελούν έμμεσες αποδείξεις της αρνητικής του διάθεσης εναντίον του πληθυσμού των Tutsis, πράγμα που συνέβη στη συνάντηση του σχολείου Kanyabuhombo και την, επί μίας ώρας, ομιλία του κατηγορούμενου, κατά την οποία, σύμφωνα με την παραδοχή του δικαστηρίου υποκίνησε το εθνικό μίσος κατά των Tutsis. Παρόμοια γεγονότα συνέβησαν και κατά τις ομιλίες του στα οδοφράγματα του Electrogaz και του Cyanika-Gisa, στην κοινότητα Nyamyumba, τον Φεβρουάριο του 1994, όπου ο κατηγορούμενος προέτρεψε το κοινό στη δολοφονία Tutsis και προχώρησε στην αγορά όπλων, με το ποσό των 50.000 φράγκων Ρουάντας. Παρόλα αυτά δεν απεδείχθη η ενοχή του για γενοκτονία, αφενός διότι η εισαγγελία δεν κατάφερε να συνδέσει την αγορά όπλων με συγκεκριμένες δολοφονίες και αφετέρου διότι οι ομιλίες αποτελούν έμμεσες αποδείξεις της πρόθεσής του να καταστρέψει, εν όλω ή εν μέρει την εθνική ομάδα των Tutsis⁹⁴.

Δεν συνέβη όμως το ίδιο και στην περιοχή Bruxelles καθώς και στα οδοφράγματα Gitsimbi και Cotagirwa. Εκεί ο κατηγορούμενος προμήθευσε με όπλα και παρείχε ηθική υποστήριξη και παρότρυνση στην Interahamwe να επιτεθεί και να σκοτώσει Tutsis. Το Δικαστήριο απεφάνθη ότι οι επιθέσεις εκείνης της ημέρας έγιναν με τον ειδικό σκοπό καταστροφής που απαιτείται για τη στοιχειοθέτηση γενοκτονίας, και ο Ngirabatware γνώριζε τον σκοπό αυτόν των κυρίων δραστών, με αποτέλεσμα να βρεθεί ένοχος για παρότρυνση και συνέργεια σε γενοκτονία, τόσο λόγω της διανομής όπλων όσο και των λόγων του προς τους δράστες. Σκόπιμο είναι να αναφέρουμε ότι, όσον αφορά την κατηγορία της συνέργειας⁹⁵ σε γενοκτονία, το πρωτόδικο

⁹⁴ Υπόθεση No. IT-95-5/18-T Απόφαση 24/03/2016 παρ. 551 επ.

⁹⁵ Δες επίσης: Υποθέσεις Bagaragaza, Sentencing Judgement (TC),παρ. 22-23 (citing Ntakirutimana & Ntakirutimana, Judgement(AC),παρ. 500; Kajelijeli, Judgement (TC),παρ.

δικαστήριο λαμβάνει υπόψη μορφές συνέργειας, στις οποίες διαχωρίζει με το κριτήριο του αν ο συνεργός μοιράζεται ή απλώς γνωρίζει τον ειδικό δόλο των κυρίως δραστών.

Η ρητορική μίσους και η δημόσια προτροπή σε γενοκτονία

Καθολικά αποδεκτός ορισμός του όρου "ρητορική μίσους" δεν υπάρχει, παρά τη συχνή χρήση του. Αν και τα περισσότερα κράτη μέλη έχουν θεσπίσει νομοθεσία για την απαγόρευση εκφράσεων που αφορούν τον όρο, οι ορισμοί διαφέρουν ως προς τον προσδιορισμό του τι απαγορεύουν. Μόνο η Επιτροπή των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, με τη Σύσταση 97 (20), ορίζει τα εξής: «ο όρος "ρητορική μίσους" πρέπει να θεωρηθεί ότι καλύπτει όλες τις μορφές έκφρασης που εξαπλώνουν, υποκινούν, προωθούν ή αιτιολογούν το φυλετικό μίσος, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό ή άλλες μορφές μίσους με βάση τη μισαλλοδοξία, συμπεριλαμβανομένης της μισαλλοδοξίας που εκφράζεται από επιθετικό εθνικισμό και εθνοκεντρισμό, τις διακρίσεις και την εχθρότητα κατά των μειονοτήτων και των μεταναστών. Με αυτή την έννοια, η «ρητορική μίσους» καλύπτει τα σχόλια τα οποία στρέφονται εναντίον ενός ατόμου ή μιας συγκεκριμένης ομάδας ατόμων. Ο όρος βρίσκεται επίσης στην ευρωπαϊκή νομολογία, μολονότι το ΕΔΔΑ δεν έδωσε ακριβή ορισμό της, αλλά παραπέμπει απλώς σε ορισμένες από τις αποφάσεις του σε «όλες τις μορφές έκφρασης που εξαπλώνουν, υποκινούν, προωθούν ή αιτιολογούν το μίσος βάσει της μισαλλοδοξίας (συμπεριλαμβανομένης της θρησκευτικής μισαλλοδοξίας)».

Η Σύμβαση περί γενοκτονίας θέτει κάποια όρια στην ελευθερία του λόγου με την απαγόρευση της άμεσης και δημόσιας προτροπής σε διενέργεια γενοκτονίας⁹⁶. Ενώ η ίδια Σύμβαση δεν επιβάλλει την αποτροπή φυλετικής ή θρησκευτικής προπαγάνδας, σχετική νομοθεσία κατά της προπαγάνδας μίσους και του εξευτελισμού-διασυρμού, δύναται να αποτελέσει ένα σημαντικό μέτρο συστημικής αποτροπής της γενοκτονίας. Το άρθρο III της Σύμβασης είχε στόχο τον περιορισμό της ελευθερίας του λόγου και για το λόγο αυτό δέχτηκε δριμεία κριτική. Η Σύμβαση αυτή καθεαυτή αποτέλεσε την πρώτη διεθνή προσπάθεια απαγόρευσης της γενοκτονίας και της υποκίνησής της. Μολαταύτα, εφαρμόστηκε για πρώτη φορά, μόνο αφότου τέτοιου είδους εγκλήματα είχαν ήδη διαπραχθεί, ενώ η έννοια της άμεσης και δημόσιας προτροπής σε γενοκτονία αναλύθηκε στη νομολογία του ΔΠΔΡ. Για το ΔΠΔΡ η προτροπή σε γενοκτονία ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τη ρητορική μίσους. Δεν άργησε όμως η διάκριση μεταξύ της «απλής» ρητορικής που πλαισιώνει

766; Krnojelac, Judgement (AC),παρ. 52; Semanza, Judgement(TC),παρ. 386, 393; Bagilishema, Judgement (TC),παρ. 69; Musema, Judgement (TC),παρ. 125, 177-183; Tadić, Judgement (AC),παρ. 229); Blagojević & Jokić, Judgement (AC),παρ. 119-124; Krstić, Judgement (AC),παρ. 137-144. See also Nyiramasuhuko et al., Judgement (TC),παρ. 5980.

⁹⁶ Jennifer Schweppe, Mark Austin Walters, The Globalization of Hate: Internationalizing Hate Crime?,Oxford University Press,26 Μαΐου 2016

την προτροπή για γενοκτονία και του αδικήματος της άμεσης προτροπής για διενέργεια γενοκτονίας. Ρητορική μίσους που δεν προκαλεί τη βία δεν στοιχειοθετεί νόμιμη αιτία για δίωξη και συνεπώς το ΔΠΔΡ δεν προσέφερε περαιτέρω ανάλυση. Παρόμοια παραδείγματα έχει να προσφέρει και η νομολογία του ΔΠΔΓ, κατά την οποία η ρητορική μίσους ενήργησε ως καταλύτης για τη γενοκτονία με την εθνικιστική ρητορική μίσους να είναι παρούσα πριν και κατά τη διάρκεια της Βοσνιακής γενοκτονίας.

Σε αντίθεση με τη Ρουάντα, το διεθνές έγκλημα της άμεσης και της δημόσιας υποκίνησης για διάπραξη γενοκτονίας, δεν έπαιξε σχεδόν κανένα ρόλο στη δίωξη της γενοκτονίας στο ΔΠΔΓ. Για τη δίωξη των φρικαλεοτήτων, η γενοκτονία κυριάρχησε στη διαδικασία. Οι μαζικές επικοινωνίες στην πρώην Γιουγκοσλαβία είχαν χρησιμοποιηθεί κυρίως για να διασκορπίσουν την προπαγάνδα μίσους, παρά την προτροπή για τέλεση γενοκτονίας. Πιο συγκεκριμένα, σε ένα συμβούλιο με τους πρόεδρους των δημοτικών ενοτήτων του Sarajevo, στις 14 Ιανουαρίου 1994, ο Karadžić πρότεινε να ενταθεί η προπαγάνδα ιδρύοντας ειδικό σώμα επ' αυτού.⁹⁷ Αυτού του είδους τα μηνύματα που υποδήλωναν έχθρα, μίσος και καχυποψία αντικατοπτρίζονταν και σε κοινοτικό επίπεδο, όπου ραδιοφωνικές εκπομπές αναζωπύρωναν τις εντάσεις με εκφράσεις μίσους όπως: *“the time had come for the Serbs to settle accounts with the balijas once and for all, and that the Serbs would no longer allow their ribs to be broken. They will no longer allow their children to be circumcised”*.⁹⁸

Προτού αναλύσουμε περαιτέρω το έγκλημα της άμεσης και δημόσιας προτροπής σε γενοκτονία, σημαντικό θα ήταν να το διαχωρίσουμε από τη ρητορική μίσους (hate speech) και να εντοπίσουμε τις διαφορές μεταξύ τους. Η υπόθεση «Media» της Ρουάντα, τόνισε ότι για την υποκίνηση σε διάπραξη γενοκτονίας απαιτείται μια έκκληση στο κοινό (ακροατές ή αναγνώστες), να αναλάβουν δράση κάποιου είδους. Αν δεν λαμβάνει χώρα έκκληση, τότε η εμπρηστική γλώσσα μπορεί να χαρακτηριστεί ως ρητορική μίσους, αλλά δεν αποτελεί προτροπή. Σε πολλές όμως νομολογίες, η ρητορική μίσους έχει ποινικοποιηθεί. Η απόδειξη του ότι, η ομιλία συναντά το νομικό όριο για το "άμεσο" στοιχείο της υποκίνησης, μπορεί να είναι εξαιρετικά περίπλοκη. Τέτοια αμεσότητα συχνά περιλαμβάνει μια προσεκτική ανάλυση των μεταφορών, νύξεων, και άλλων γλωσσικών αποχρώσεων: ένας τρόπος ομιλίας μπορεί να εκληφθεί ως άμεσος σε μια κουλτούρα, αλλά όχι σε κάποια άλλη. Για παράδειγμα, η απόφαση για τον Simon Bikindi⁹⁹, οποίος ήταν ένας διάσημος συνθέτης και τραγουδιστής από τη Ρουάντα, που «διακρίθηκε» το 1994 για τη γενοκτονία, χρησιμοποιώντας τη μουσική και τη φήμη του για να συγκεντρώσει υποστήριξη για την ηγεσία των Hutu, και με την υποστήριξη του στο εθνικό μίσος καθ' όλη τη διάρκεια του ολοκαυτώματος. Είχε επίσης κατηγορηθεί για υποκίνηση για τη σύνθεση και την εκτέλεση αντι-Tutsi

⁹⁷ P1484 (Ratko Mladić's notebook, 28 October 1993–15 January 1994), pp. 133, 148–149.

⁹⁸ Υπόθεση No. IT-95-5/18-T Απόφαση 24/03/2016 παρ. 2661

⁹⁹ Υπόθεση Prosecutor v. Simon Bikindi, ΔΠΔΡ, στις 2 Δεκεμβρίου, 2008

τραγουδιών, όπως ένα από αυτά, το οποίο καλούσε σε θανάτωση αυτών. Το Πρωτοβάθμιο Τμήμα του ΔΠΔΡ εν τέλει, δεν πείσθηκε ότι τα τραγούδια μίσους στοιχειοθετούν το έγκλημα της υποκίνησης σε διάπραξη γενοκτονίας. Ωστόσο, το ΔΠΔΡ καταδίκασε το Bikindi για τις δηλώσεις που έκανε, μέσω του μεγαφώνου¹⁰⁰. Η υπόθεση Bikindi δείχνει ότι μια εξελιγμένη κατανόηση του πολιτιστικού πλαισίου, ιδίως τη χρήση γλώσσας και η λεπτότητα, είναι ζωτικής σημασίας για το νομικό καθορισμό της αμεσότητας της κάθε υποτιθέμενης υποκίνησης σε γενοκτονία¹⁰¹.

Για την κατηγορία της άμεσης και δημόσιας προτροπής σε γενοκτονία, σύμφωνα με το άρθρο 2(3)(c) του ΚατΔΠΔΡ και του άρθρου III (γ) της Σύμβασης, λαμβάνεται υπόψη η δημόσια παρότρυνση (*actus reus*) από τον κατηγορούμενο στη διάπραξη γενοκτονίας με τον ταυτόχρονα απαιτούμενο γενοκτονιακό δόλο (*mens rea*)¹⁰². Η αμεσότητα της προτροπής απαιτεί η ομιλία να είναι μια άμεση επίκληση προς τη διάπραξη μιας πράξης που ρητά αναφέρεται στο άρθρο 2(2) του ΚατΔΠΔΡ. Πρέπει να είναι κάτι παραπάνω από μια ασαφή ή έμμεση πρόταση και στον κατηγορούμενο δεν γίνεται να καταλογισθεί το έγκλημα με βάση μια ρητορική μίσους (*hate speech*) η οποία δεν καλεί άμεσα για τη διάπραξη γενοκτονίας. Ωστόσο, ακόμη και όταν μια ομιλία δεν περιέχει καμία ρητή έκκληση διάπραξης γενοκτονίας, μπορεί να εξακολουθεί να συνιστά άμεση υποκίνηση σε διάπραξη γενοκτονίας σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, εφ' όσον η ομιλία δεν θεωρείται ασαφής σε αυτό το πλαίσιο. Για να προσδιοριστεί το αληθινό νόημα της ομιλίας του, μπορεί να είναι χρήσιμο να εξετάσουμε πώς γίνεται αντιληπτό από τον κοινό στο οποίο απευθύνεται. Στη Ρουάντα, η κουλτούρα και οι διάλεκτοι της γλώσσας Kinyarwanda πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον προσδιορισμό του τι συνιστά άμεση προτροπή για τέλεση γενοκτονίας. Η άμεση και δημόσια υποκίνηση για διάπραξη γενοκτονίας είναι ένα ασαφές έγκλημα και τιμωρείται ακόμα και αν δεν έχει προκύψει πράξη γενοκτονίας από την υποκίνηση. Το έγκλημα έχει τελεσθεί τη στιγμή που ολοκληρώνεται η ομιλία. Το γεγονός ότι μια ομιλία οδηγεί σε πράξεις γενοκτονίας μπορεί να είναι μια ένδειξη ότι, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, η ομιλία έγινε κατανοητή από το κοινό ως μια προτροπή για τέλεση γενοκτονίας, και ότι αυτή ήταν πράγματι η πρόθεση του ομιλητή.

Όσον αφορά το «δημόσιο» στοιχείο του εγκλήματος, πάγια νομολογία του Εφετείου αποτελεί το ότι όλες οι καταδίκες για το εν λόγω έγκλημα, συμπεριλαμβάνουν ομιλίες που έγιναν ενώπιον μεγάλης κλίμακας συγκεντρώσεων, μηνυμάτων που διαδόθηκαν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίες που έγιναν μέσω του δημόσιου συστήματος αναγγελιών (μεγάφωνα) σε μια ευρεία και δημόσια περιοχή. Λαμβάνεται δε

¹⁰⁰ Ο Bikindi ζήτησε από το κοινό του, μεταξύ άλλων, "Have you killed the Tutsi here?" και αναφέρεται στους Tutsi ως «φίδια».

¹⁰¹ <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007839>, 20/10/2016

¹⁰² The Prosecutor v. Augustin Ntirabatware, Trial Chamber II Case No. ICTR-99-54-T, παρ 1352

υπόψη ότι οι προπαρασκευαστικές εργασίες (travaux préparatoires) της Σύμβασης, επιβεβαιώνουν ότι το «δημόσιο» στοιχείο αναφέρεται στις μαζικές επικοινωνίες και άρα η «ιδιωτική» προτροπή όπως εκφράζεται με μορφές επικοινωνίας όπως συζητήσεις, ιδιωτικές συναντήσεις και μηνύματα, δεν περιλήφθηκαν στη Σύμβαση¹⁰³.

Στο περιστατικό του σχολείου Kanyabuhombo, το 1994 όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το πρωτόδικο Δικαστήριο αποδέχεται το δημόσιο χαρακτήρα της ομιλίας του Ngirabatware, τόσο ως προς την τοποθεσία όσο και ως προς το ακροατήριο, το οποίο αποτελούνταν από μερικές εκατοντάδες ανθρώπων και χαρακτηρίστηκε από μάρτυρες ως συλλαλητήριο ανοιχτό στο ευρύ κοινό. Μαρτυρίες έκαναν σαφές το ότι η ομιλία έγινε κατανοητή από το κοινό ως μια προσπάθεια τόνωσης του εθνικού μίσους. Η ομιλία στρεφόταν κατά των «Inkotanyi», οι οποίοι ορίστηκαν ως ένοπλοι που είχαν επιτεθεί στη χώρα από το εξωτερικό με σκοπό να την απελευθερώσουν, αλλά στην πραγματικότητα ήθελαν να αναλάβουν την εξουσία και θεωρούσαν τους εαυτούς τους πολίτες της Ρουάντα της διασποράς, ενώ διευκρινίστηκε ότι ανήκαν στην εθνότητα των Tutsi. Το γεγονός όμως ότι μάρτυρας που είχε δεχτεί επίθεση από την Interahamwe δύο φορές το έτος 1993, έμεινε μέχρι το τέλος της ομιλίας αυτής και συνέχισε την πορεία προς το οδόφραγμα Gisenyi, δείχνει ότι δεν ήταν επαρκές να συναχθεί επικείμενη επίθεση. Η ρητορική μίσους, παρόλο που μπορεί να προηγείται ή να συνοδεύει άμεση προτροπή για γενοκτονία, δεν είναι απαγορευμένη σύμφωνα με το άρθρο 2(3)(γ) του ΚατΔΠΔΡ. Η αναμόχλευση του μίσους κατά μιας εθνικής ομάδας είναι διαφορετική από την άμεση προτροπή για διενέργεια μιας βίαιης πράξης κατά της εθνικής ομάδας αυτής. Με το σκεπτικό αυτό, ο Ngirabatware δεν καταδικάστηκε πέραν πάσης λογικής αμφιβολίας για το αδίκημα της άμεσης και δημόσιας προτροπής προς διενέργεια γενοκτονίας, με βάση την ομιλία στο σχολείο Kanyabuhombo.

Παρόμοιο ήταν και το σκεπτικό του Δικαστηρίου για τις ομιλίες του κατηγορουμένου στο οδόφραγμα Electrogaz, όπου ο κατηγορούμενος ενώπιον 400 ανθρώπων υποστήριξε την ανάγκη δημιουργίας ενός ακόμη οδοφράγματος για την παρεμπόδιση της διέλευσης των Tutsi, και την επακόλουθη δημιουργία ενός οδοφράγματος στο Kitracu, μετά το θάνατο του προέδρου Habyarimana. Πρότερη νομολογία του Εφετείου είχε αποφανθεί ότι οι οδηγίες που δίνονται στα οδοφράγματα δεν συνιστούν δημόσια προτροπή όταν οι αποδέκτες των μηνυμάτων είναι μόνο οι άνθρωποι που τα επανδρώνουν. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, τα πράγματα διαφοροποιούνται καθώς η επίδικη ομιλία που έλαβε χώρα στο εν λόγω οδόφραγμα, έγινε σε κοινό 400 ανθρώπων που συγκεντρώθηκαν εκεί και άρα έγινε δημόσια και αντί ενός δημόσιου ακροατηρίου. Ο κατηγορούμενος όμως δεν κρίθηκε ένοχος για το συγκεκριμένο έγκλημα. Αν και η ομιλία του Ngirabatware δεν περιείχε άμεση έκκληση σε πράξη απαγορευμένη κατά το ΚατΔΠΔΡ, αυτό δεν την καθιστά ασαφή, καθώς το Δικαστήριο λαμβάνει

¹⁰³ Ibid παρ 1355

υπόψη και το γενικό πλαίσιο που περιβάλλει την ομιλία, αλλά και αποδείξεις για τον τρόπο με τον οποίο το ακροατήριο κατανόησε την ομιλία για να αποφασίσει εάν αυτή αποτελεί άμεση προτροπή για διενέργεια γενοκτονίας. Η ασάφεια του εγκλήματος δεν καθιστά απαραίτητη την απόδειξη ότι η γενοκτονία διενεργήθηκε αν και στοιχεία διάπραξης της μπορούν να βοηθήσουν στο να καθοριστεί αν ο κατηγορούμενος είχε τον απαιτούμενο ειδικό δόλο ενώ και οι πράξεις του ακροατηρίου, που ακολουθούν την ομιλία δύνανται να αποτελέσουν ενδείξεις για το πως αυτή έγινε κατανοητή. Το οδόφραγμα Kitiraco δεν στήθηκε παρά εβδομάδες μετά και δεν αποδείχθηκε ότι εκεί έλαβαν χώρα δολοφονίες.

Για το οδόφραγμα όμως Cyanika-Gisa, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο κατηγορούμενος παρακίνησε πλήθος 150-250 ατόμων, να σκοτώσει Tutsi και όπως αναφέραμε διέθεσε 50000 φράγκα Ρουάντας για την αγορά αναψυκτικών και παραδοσιακών όπλων. Το «δημόσιο» στοιχείο αποδεικνύεται επαρκώς, ενώ η ομιλία επεκτείνεται πέρα από τους ανθρώπους που επανδρώνουν το οδόφραγμα και άρα στοιχειοθετείται άμεση προτροπή προς διενέργεια γενοκτονίας. Η οδηγία του για την δολοφονία Tutsi, ξεκάθαρα καλούσε για μια πράξη βίας απαγορευμένη από το άρθρο 2(2) του ΚατΔΠΔΡ και το Δικαστήριο δεν έχει καμία αμφιβολία ότι ο κατηγορούμενος προέβη στη δήλωση αυτή με την πρόθεση γενοκτονίας¹⁰⁴.

Η στοιχειοθέτηση εγκλημάτων με βάση την εκτεταμένη μορφή της ΚΕΕ

Το Δικαστήριο, με βάση τη νομική στοιχειοθέτηση της εκτεταμένης μορφής της ΚΕΕ, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω στο Β' μέρος, έκρινε πέρα από κάθε λογική αμφιβολία ότι ο Ngirabatware συμμετείχε σε μια ΚΕΕ με τον κοινό εγκληματικό σκοπό, την καταστροφή, εν όλω ή εν μέρει, της εθνικής ομάδας Tutsi ως τέτοιας, και την εξολόθρευση του πληθυσμού αυτής της ομάδας, στην κοινότητα Nyamyumba. Όσον αφορά το αν γνώριζε ο κατηγορούμενος ότι ο βιασμός ήταν μια προβλέψιμη συνέπεια της ΚΕΕ, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι ένας σημαντικός αριθμός μαρτύρων, κατέθεσε ότι γυναίκες Tutsi βιάστηκαν από την Interahamwe, στην περιοχή της κοινότητας Nyamyumba, κατά τη διάρκεια της γενοκτονίας του 1994. Τα στοιχεία αυτά είναι πλαισιωμένα από μια σημαντική και αξιόπιστη μαρτυρία ότι στόχευαν ειδικά τους Tutsi. Αυτές οι επιθέσεις διαπράχθηκαν από την Interahamwe, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που επάνδρωναν τα οδοφράγματα. Το Δικαστήριο έκρινε ότι κατά τη διάρκεια μιας ΚΕΕ, που σκοπό είχε να καταστρέψει, εν όλω ή εν μέρει, μια εθνοτική ομάδα ως τέτοια ή να εξοντώσει ένα συγκεκριμένο πληθυσμό, μια φυσική και προβλέψιμη συνέπεια της εν λόγω ΚΕΕ θα είναι ότι μερικά μέλη αυτής της επιχείρησης, θα καταφύγουν σε βιασμούς και σεξουαλικές επιθέσεις. Επιπροσθέτως, οι ειδικές περιστάσεις

¹⁰⁴ Ibid παρ 1365-1370

της υπόθεσης δείχνουν σαφώς ότι ο Ngirabatware είχε επίγνωση ότι ο βιασμός ήταν μια πιθανή συνέπεια της ΚΕΕ. Ο κατηγορούμενος διένειμε όπλα στην Interahamwe και τους ενθάρρυνε προφορικά να σκοτώσουν τους Tutsi στις 7 Απριλίου 1994, με γενοκτονιακή πρόθεση¹⁰⁵. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι ο Ngirabatware ήξερε ότι αυτά τα όπλα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να διαπραχτούν φρικτές πράξεις βίας κατά του πληθυσμού των Tutsi της κοινότητας Nyamyumba, προκειμένου να γίνουν δολοφονίες ή σοβαρές επιθέσεις σε μέλη αυτής της ομάδας, αποδεχόμενος το ρίσκο. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι ήταν απόλυτα προβλέψιμο από τον Ngirabatware ότι η Interahamwe, ήταν πιθανό να βιάσει Tutsi, ως μέρος των βάρβαρων επιθέσεων που είχαν ενθαρρυνθεί να διαπράξουν.

Επομένως, ο Ngirabatware κρίθηκε ποινικώς υπεύθυνος εξαιτίας της εκτεταμένης μορφής της ΚΕΕ και για τους επαναλαμβανόμενους βιασμούς γυναικών Tutsi από μέλη της ΚΕΕ στην οποία ο ίδιος συμμετείχε, για βιασμό ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας.

Το Εφετείο (MICT) είχε όμως άλλη άποψη. Η καταδίκη του κατηγορούμενου για βιασμό ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, με βάση την κατηγορία 6 του κατηγορητηρίου, έγινε αφού το πρωτόδικο δικαστήριο διαπίστωσε τη συμμετοχή του κατηγορούμενου σε μια ΚΕΕ, της οποίας κοινός σκοπός ήταν μεταξύ άλλων η εξόντωση του πληθυσμού των Tutsi στην εν λόγω κοινότητα. Η αδιαμφισβήτητη συνεισφορά του στον κοινό σκοπό, μέσω της διανομής όπλων στα οδοφράγματα και της ηθικής στήριξης της Interahamwe, βασίζεται εξ ολοκλήρου στην κατηγορία 2 που αφορά τη γενοκτονία¹⁰⁶. Από την άλλη μεριά, η κατηγορία 5, η οποία αφορά αυτή καθαυτή το έγκλημα της εξόντωσης, απεσύρθη από τη Γενική Εισαγγελία με την επακόλουθη αθώωση του κατηγορουμένου. Αυτή όμως, έχει άμεση σχέση με την κατηγορία 6, με την έννοια ότι ο βιασμός θεωρείται ως φυσική και προβλέψιμη επίπτωση κατά τη διεξαγωγή του κοινού σκοπού της εξόντωσης, γεγονός που καθιστά στην ουσία τη φύση του κοινού σκοπού μεταξύ των κατηγοριών 5 και 6, πανομοιότυπη. Με μια απλή ανάγνωση, συνάγεται ότι ο κοινός σκοπός εξόντωσης της κατηγορίας 6, συνδέεται άμεσα με την κατηγορία της εξόντωσης που εμπεριέχεται στην κατηγορία 5. Επομένως, το Εφετείο θεωρεί ότι η κατηγορία 6 συγκαταλέγει τη συνεισφορά του κατηγορουμένου στο κοινό σκοπό, στη βάση της συμπεριφοράς του, όπως αυτή αξιολογήθηκε στην κατηγορία 5 του κατηγορητηρίου. Θεωρεί λοιπόν ότι το πρωτόδικο Δικαστήριο, ανεπίτρεπτα επέκτεινε την κατηγορία του βιασμού ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, ενσωματώνοντας τη συμπεριφορά του κατηγορούμενου που αναλύθηκε στην κατηγορία 2 της γενοκτονίας. Περαιτέρω το Εφετείο, παρατήρησε ότι η συνεισφορά του κατηγορούμενου στον κοινό σκοπό εξόντωσης, ήταν ουσιώδης για τη στοιχειοθέτηση της ευθύνης για εγκλήματα που διαπράχθηκαν πέραν του κοινού σκοπού, τα

¹⁰⁵ Ibid παρ 1388 επ.

¹⁰⁶ Augustin Ngirabatware v. The Prosecutor, Appeals Chamber, MICT-12-29-A 18 December 2014, παρ 245 επ.

οποία όμως αποτελούν ένα φυσικό και προβλέψιμο αποτέλεσμα. Η αθώωση του κατηγορούμενου, όμως, για την κατηγορία της εξόντωσης του πληθυσμού των Tutsi, κατά την κατηγορία 5, καθιστά αδύνατη την καταδίκη για βιασμό, όπως εισήχθη με τη μορφή της εκτεταμένης ΚΕΕ της κατηγορίας 6. Κάνοντας εν τέλει, δεκτή την έφεση για την κατηγορία αυτή, αθώνει τον Ngirabatware¹⁰⁷.

¹⁰⁷ Augustin Ngirabatware v. The Prosecutor, Appeals Chamber, MICT-12-29-A 18 December 2014, παρ 279 επ

Δ' Μέρος

Πρόληψη και ποινική καταστολή της γενοκτονίας

Παρόλο που από τον τίτλο της Συμβάσεως για την πρόληψη και την καταστολή της γενοκτονίας καθίσταται σαφές το τι πραγματεύεται, στην πραγματικότητα το βάρος πέφτει στο δεύτερο σκέλος. Η ιδέα της πρόληψης αναφέρεται από το πρώτο κιόλας άρθρο. Φυσικά οι δύο αυτές έννοιες σχετίζονται στενά, ενώ η λειτουργία των ποινικών συστημάτων υποστηρίζει ότι η άμεση και σωστή τιμωρία αποτρέπει μελλοντικές παραβιάσεις. Μερικές από τις «άλλες πράξεις» της γενοκτονίας, υπονοούν μια αποτρεπτική χροιά. Η τιμωρία της συνεννόησης, η άμεση και δημοσία προτροπή για γενοκτονία και η απόπειρα γενοκτονίας, στοχεύουν όλες σε μελλοντικές παραβιάσεις. Ωστόσο, οι συντάκτες της Σύμβασης δεν προχώρησαν στην ποινικοποίηση προπαρασκευαστικών πράξεων, όπως ρητορική μίσους και σύσταση ρατσιστικών οργανώσεων. Από την πρόληψη όμως είναι πιθανό να απορρέουν δικαιώματα και υποχρεώσεις που υφέρπουν στη Σύμβαση. Μία υποχρέωση της ανθρωπιστικής επέμβασης για την πρόληψη της γενοκτονίας αφορά στη στρατιωτική επέμβαση στην οποία έχει οδηγηθεί αρκετές φορές το ΣΑ/ΗΕ και άλλα όργανα των ΗΕ για τη γενοκτονία στη Ρουάντα, αλλά και ως πρόφαση για τις βομβιστικές επιθέσεις του ΝΑΤΟ στην πρώτη Γιουγκοσλαβία το Μάρτιο του 1999, με τη δικαιολογία ότι συντελούνταν γενοκτονία.

Η Σύμβαση αποτελεί μια αυτόνομη οντότητα, η οποία προβλέπει τη συνεισφορά των αρμοδίων οργάνων των ΗΕ στο τομέα της πρόληψης, όπως αναφέρεται ρητά στο άρθρο VIII της Συμβάσεως. Η ποινική καταστολή των εγκλημάτων που αποτελούν παραβιάσεις του ΔΑΔ δηλαδή των ΕΚΑ, των εγκλημάτων πολέμου και φυσικά της γενοκτονίας, ανήκει πρωτίστως στο κράτος, με δύο τρόπους. Αφενός, στα πλαίσια του εθνικού ποινικού συστήματος, αντιμετωπίζοντας ποινικά κολάσιμες συμπεριφορές που εμπίπτουν στην κατά τόπον αρμοδιότητα των εγχώριων δικαστικών οργάνων και αφετέρου, στα πλαίσια της υποχρέωσης του κράτους απέναντι στη διεθνή κοινότητα. Παρόλα αυτά, παρουσιάζεται το φαινόμενο αρκετές φορές το κράτος να μην λαμβάνει μέτρα καταστολής τέτοιων συμπεριφορών ή να λαμβάνει μέτρα με πλημμελή τρόπο, γεγονός που οδηγεί στην αναγκαιότητα της διεθνούς κοινότητας να οργανώσει τη διεθνή ποινική δικαιοσύνη.

Η υποχρέωση όμως ενός κράτους στην απαγόρευση της γενοκτονίας αποτελεί υποχρέωση έναντι όλων. Στην υπόθεση Βοσνίας-Ερζεγοβίνης/ΟΔ Γιουγκοσλαβίας ενώπιον του ΔΔ και τα δύο μέρη αναφέρθηκαν στην έννοια των υποχρεώσεων *erga omnes*¹⁰⁸. Το Δικαστήριο στην απόφαση του επί των προδικαστικών ενστάσεων που προέβαλε η Γιουγκοσλαβία, έκρινε ότι: «τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που απορρέουν από τα Σύμβαση συνιστούν

¹⁰⁸ Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina /Yugoslavia (Serbia and Montenegro), παρ. 31, σ. 25

δικαιώματα και υποχρεώσεις *erga omnes*. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η υποχρέωση που έχει κάθε Κράτος να προλαμβάνει και να τιμωρεί το έγκλημα της γενοκτονίας, «δεν περιορίζεται εδαφικά από τη Σύμβαση». Επιπλέον, ο Δικαστής Kreca¹⁰⁹ αναγνώρισε ότι η απαγόρευση γενοκτονίας είναι κανόνας *jus cogens* που καθιερώνει υποχρεώσεις ενός Κράτους απέναντι στη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της, αφορά επομένως το σύνολο όλων των Κρατών.

Οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, το 1^ο ΠΠ της Γενεύης του 1977, η Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών της Χάγης του 1954, καθώς και το 2^ο ΠΠ της του 1999 και με κορωνίδα όλων τη Σύμβαση περί γενοκτονίας του 1948, παρατηρούμε τη διεθνή προσπάθεια για αντιμετώπιση διεθνών εγκλημάτων.

Το ΔΔ στη Γνωμοδότηση του 1951 για τη Σύμβαση Γενοκτονίας¹¹⁰, διερεύνησε το σκοπό για τον οποίο η Γενική Συνέλευση υιοθέτησε τη Σύμβαση και κατέληξε ότι ήταν «καθαρά ανθρωπιστικού και πολιτισμικού χαρακτήρα» με στόχο την προστασία της ζωής των ανθρώπινων ομάδων, και επιβεβαίωσης «των πιο στοιχειωδών αρχών ηθικής». Συνεπώς, «τα συμβαλλόμενα Κράτη δεν έχουν ατομικά τους συμφέροντα, αλλά μόνο ένα κοινό ενδιαφέρον, ιδίως, την επίτευξη των υψηλών στόχων που είναι ο λόγος ύπαρξης της Σύμβασης». «Ο υπέρτατος λόγος πίσω από τη Σύμβαση Γενοκτονίας είναι η αποδοχή των κοινών υποχρεώσεων ... έτσι ώστε να επιτευχθεί ο υψηλός στόχος για ολόκληρη την ανθρωπότητα».

Όσον αφορά την εδαφική εφαρμογή της Σύμβασης περί γενοκτονίας και τη διαδοχή κρατών, συνάγεται ότι η διαδοχή είναι μια ξεχωριστή κατάσταση κατά την εφαρμογή συνθηκών, η οποία επιτρέπει στο νεοσύστατο κράτος να γίνει μέρος της Σύμβασης, ανεξάρτητο από τις προβλέψεις για επικύρωση και προσχώρηση. Επιπλέον, δεν έχει καταστεί σαφές αν η διαδοχή αυτή στη Σύμβαση είναι αυτόματη, ή εθελοντική για το νέο κράτος, αν και η τελευταία κερδίζει περισσότερο έδαφος. Θολό είναι το τοπίο όσον αφορά τους ακριβείς εφαρμοστέους κανόνες, στην περίπτωση που ένα κράτος διαπράττει γενοκτονία ή άλλες ρητά προβλεπόμενες από τη Σύμβαση πράξεις, επομένως τίθεται θέμα ευθύνης του κράτους, αλλά στη συνέχεια το κράτος διασπάται σε πολλά μικρότερα ή χάνει μέρος του εδάφους του με απόσχιση, συναινετική ή όχι. Ωστόσο είναι σαφές ότι η συναίνεση των νέων κρατών είναι απαραίτητη για τους σκοπούς της διεθνούς διαδικασίας, είτε έχουν διαδεχθεί την ευθύνη του διαδεχόμενου κράτους, είτε όχι.

¹⁰⁹ Ibid. Dissenting Opinion, Judge ad hoc Kreca, σ. 84-5, παρ. 101

¹¹⁰ UNGA Res. 478(V), 16 November 1950, βλ. ICJ, Reports 1951, σ. 16-7

Ο ρόλος των Ηνωμένων Εθνών στην πρόληψη και καταστολή της γενοκτονίας

Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ο John Heidenrich¹¹¹: «με την υπογραφή του Χάρτη των ΗΕ, κάθε μέλος υποχρεώνεται από μόνο του, να εφαρμόζει τους πιο βασικούς κανόνες της πολιτισμένης συμπεριφοράς, το οποίο σημαίνει ότι μόνο μέσω κατάφωρης υποκρισίας μπορεί μια κυβέρνηση να διαπράξει ένα έγκλημα τόσο σοβαρό όσο η γενοκτονία»¹¹².

Είναι προφανές ότι η δράση του ΣΑ/ΗΕ, υπό το πρίσμα του Κεφαλαίου VII του Χάρτη ΗΕ, αποτελεί το μοναδικό αποτελεσματικό τρόπο για τα ΗΕ να συνεισφέρουν στην πρόληψη και καταστολή των πράξεων της γενοκτονίας. Η δράση των πολιτικών οργάνων των ΗΕ στρέφεται προς κράτη τα οποία θεωρείται ότι δρουν στο όριο των υποχρεώσεών τους και επίσης, ατομικά σε όσους πιστεύεται ότι παρανομούν. Το άρθρο VIII της Σύμβασης δεν κάνει κάποιον διαχωρισμό στον τομέα αυτό. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η καταστολή ενός κράτους είναι πολύ πιθανόν να συμπληρώνει την τιμωρία ατομικών πράξεων.

Οι αναφορές στη γενοκτονία είναι ελάχιστες από μεριάς ΣΑ/ΗΕ, σε αντίθεση με άλλα πολιτικά όργανα των ΗΕ. Αυτό γίνεται λόγω της δυσκολίας εξασφάλισης της απαιτούμενης πλειοψηφίας και την υιοθέτηση μιας απόφασης στο ΣΑ/ΗΕ. Η πρώτη αναφορά στο έγκλημα της γενοκτονίας σε απόφαση του ΣΑ/ΗΕ ήταν έμμεση και συνδεόταν με την ίδρυση του πρώτου *ad hoc* ΔΠΔ, της πρώην Γιουγκοσλαβίας, γεγονός που επαναλήφθηκε και για το δεύτερο *ad hoc* ΔΠΔ για τη Ρουάντα. Η απόφαση 1593/2005 του ΣΑ/ΗΕ που αφορά το Darfur υποδεικνύει μία νέα κατεύθυνση του ΣΑ/ΗΕ στην καταστολή ατομικών πράξεων γενοκτονίας, αν και δεν χρησιμοποιήθηκε ρητά ο όρος. Όσον αφορά τις εξελίξεις που αφορούν την καταστολή των διεθνών εγκλημάτων, το ΣΑ/ΗΕ έχει σταδιακά αυξήσει την προσοχή του στην καταστολή ατομικών πράξεων παρά κρατών. Ωστόσο η πρακτική έχει λίγες πιθανότητες να οδηγήσει σε ικανοποιητικά αποτελέσματα, ειδικά όταν τα άτομα που φέρονται ως δράστες πράξεων γενοκτονίας αποτελούν αρχηγούς κυβερνήσεων του ενδιαφερόμενου κράτους.

Τα κράτη μέλη που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση περί γενοκτονίας, δεν απαλλάσσονται των υποχρεώσεών τους υπό τη Σύμβαση, όταν δρουν ως μέλη ενός διεθνούς οργανισμού. Έτσι, ένα κράτος μέλος της Σύμβασης θα παραβίαζε τις υποχρεώσεις του, αν δεν απέτρεπε ή κατέσπελλε μια πράξη γενοκτονίας, δρώντας ως μέλος ενός διεθνούς οργανισμού. Παρόμοιο αποτέλεσμα θα αποκομίζαμε και για υποχρεώσεις που αφορούν τη γενοκτονία και υπόκεινται στο γενικό Διεθνές Δίκαιο. Οι διεθνείς οργανισμοί, επίσης, έχουν την ίδια υποχρέωση, η οποία πηγάζει από διατάξεις του

¹¹¹ John Heidenrich: How to prevent genocide, σελ 61

¹¹² Jones Adam, Genocide: a comprehensive introduction, Routledge 2006, σελ 394

γενικού Διεθνούς Δικαίου¹¹³. Αν και αυτές οι υποχρεώσεις δεν επηρεάζουν την εξουσία του οργανισμού ή τις συνθήκες άσκησης της, οπωσδήποτε επικαλούνται τη διακριτική του ευχέρεια¹¹⁴. Αν υποθέταμε ότι ο Οργανισμός θα ήταν σε θέση να επηρεάσει αποτελεσματικά τη δράση ατόμων, τα οποία είναι πιθανό να διαπράξουν ή έχουν ήδη διαπράξει γενοκτονία, ο Οργανισμός θα έπρεπε να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να αποτρέψει τη γενοκτονία στα όρια της εξουσίας του.¹¹⁵ Αυτό υποδεικνύει ότι αφού η γενοκτονία αποτελεί απειλή κατά της ειρήνης, το ΣΑ/ΗΕ δεν θα έπρεπε να λάβει μέτρα μόνο λόγω του Κεφαλαίου VII του Χάρτη ΗΕ, αλλά επίσης για να συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις του, ως Οργάνου των ΗΕ. Έτσι μπορεί να συναχθεί ότι η καθυστέρηση στην αντιμετώπιση της γενοκτονίας στη Ρουάντα, δεν ήταν απλά αντικείμενο πολιτικής κριτικής, αλλά επιπλέον μια παραβίαση της νομικής υποχρέωσης των ΗΕ. Για να αποφευχθεί η επανάληψη μιας τέτοιας αποτυχίας, ένα πιο αποτελεσματικό σύστημα αντιμετώπισης πράξεων γενοκτονίας, θα έπρεπε να υιοθετηθεί εντός του συστήματος των ΗΕ.

Πιθανή απάντηση των ΗΕ δεν επηρεάζει απαραίτητως τις υποχρεώσεις των κρατών μελών από τη Σύμβαση. «Ακόμα κι αν τα όργανα των ΗΕ έχουν κληθεί να συνδράμουν (βάσει του άρθρου VIII της Σύμβασης) αυτό δεν σημαίνει ότι τα κράτη μέλη απαλλάσσονται να λάβουν μέτρα αποτροπής γενοκτονίας, σεβόμενα τον Χάρτη ΗΕ και οιοσδήποτε αποφάσεις έχουν παρθεί από τα αρμόδια όργανα».¹¹⁶

Έχει υποστηριχθεί η άποψη να δημιουργηθεί ένας διεθνής ειρηνευτικός στρατός, ένα όργανο σε αναμονή, για την ανταπόκριση σε ξεσπάσματα γενοκτονίας σε κάθε εποχή και μέρος της υφελίου. Μια τέτοια δύναμη θα μπορούσε να ενεργοποιείται αυτόματα κάθε φορά που επιβεβαιωμένες πληροφορίες κάνουν λόγο για μαζικές δολοφονίες ομάδων άοπλων πολιτών, όπως η εθνοκάθαρση ενός χωριού ή μιας περιοχής. Ο βασικός κανόνας του διεθνούς ειρηνευτικού στρατού θα ήταν να λαμβάνει δράση με τον ίδιο τρόπο που συνηθίζεται στις δημοκρατικές χώρες να καλείται η αστυνομία, με το πρώτο στοιχείο διάπραξης ή απόπειρας δολοφονικής επίθεσης. Ο διεθνής ειρηνευτικός στρατός θα είχε πλουραλιστική σύνθεση, στελεχωμένη από διαφορετικές εθνικότητες και κουλτούρες. Ο στρατηγός Romeo Dallaire ο οποίος, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, έδρασε στη Ρουάντα, δήλωσε για την ανάγκη ύπαρξης μιας τέτοιας δύναμης άμεσης επέμβασης ότι αν αυτή ήταν διαθέσιμη κατά το ξέσπασμα της γενοκτονίας στα μέσα Απριλίου, θα είχαν σωθεί οι ζωές εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων.

¹¹³ Gaeta Paola (ed.), *The UN Genocide Convention—a commentary*, Oxford University Press 2013, σελ 397 επ

¹¹⁴ Simma B.(ed.) *The Charter of the United Nations, "Article 53"*, Oxford University Press 2002, "Article 53"

¹¹⁵ *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina /Yugoslavia (Serbia and Montenegro)*, παρ 430

¹¹⁶ *Ibid* παρ 427

Ασκώντας δίωξη στην άρνηση της γενοκτονίας

Ένας τρόπος αντιμετώπισης των εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος είναι και η επιβολή κυρώσεων στην άρνηση των πράξεων που τις συνιστούν. Τέτοια ποινικά νομοθετήματα ανήκουν στην κατηγορία των κυβερνητικών μέτρων τα οποία επιβάλλονται εκ των υστέρων, με την παρέλευση των τραγικών γεγονότων. Τέτοιες πρωτοβουλίες δεν αντιβαίνουν στην απαγόρευση της αναδρομικότητας, διότι δεν αφορούν συμπεριφορές που έλαβαν χώρα στο παρελθόν, αλλά στοχοποιούν τρέχουσες και παρούσες συμπεριφορές που προκύπτουν από την άρνηση, η οποία με τη σειρά της αναφέρεται σε γεγονότα του ιστορικού παρελθόντος. Η αντιμετώπιση αυτή φαίνεται συχνά να επεμβαίνει στην ελευθερία της έκφρασης, της πληροφορίας και της έρευνας όπως αυτές προστατεύονται από παγκόσμια και εθνικά νομικά συστήματα. Πολλά κράτη έχουν υιοθετήσει νομοθετήματα που συνιστούν την άρνηση της γενοκτονίας ως ποινικό αδίκημα.

Εν κατακλείδι, η ποινικοποίηση της άρνησης είναι ένα ευαίσθητο ζήτημα. Τα κράτη πρέπει να βεβαιωθούν ότι με το ζήλο τους να επιδείξουν προθυμία ενάντια στο ρατσισμό, τη ξενοφοβία και τη μισαλλοδοξία, δεν προσκρούουν στις βασικές αρχές μιας δημοκρατικής κοινωνίας και στις ελευθερίες που αυτή παρέχει.

Επίλογος – Συμπεράσματα

Εν κατακλείδι, έχουμε διανύσει μεγάλη απόσταση από τον Lemkin σε ορισμένες εκφάνσεις. Το Διεθνές Δίκαιο στις μέρες μας, περιέχει νομικά μέσα για την καταστολή και απαγόρευση του εγκλήματος της γενοκτονίας, τα οποία εφαρμόζονται τόσο σε κρατικό όσο και ατομικό επίπεδο, με ολοένα συνεχώς αυξανόμενα μέσα επιβολής του νόμου. Ωστόσο, η κύρια πρόκληση παραμένει η ίδια με την εποχή του Lemkin, δηλαδή η ανάγκη για ισχυρότερη πολιτική βούληση σε διεθνές επίπεδο που θα υποκινούσε μια στιβαρή και άμεση αντίδραση στο έγκλημα της γενοκτονίας. Αυτό που αναμένουμε ακόμη να δούμε είναι, αν η αυξανόμενη «ευθύνη προστασίας», η οποία καλεί για μία πιο αποφασισμένη πολιτική και στρατιωτική δράση στις διεθνείς θηριωδίες, θα ήταν σε θέση να παρέχει τον «ελλείποντα κρίκο», καλύπτοντας το κενό μεταξύ *ex ante* και *ex post* απάντησης, στην απεχθή μάστιγα της γενοκτονίας.

Το νομικό πλαίσιο της γενοκτονίας, επομένως, εάν επρόκειτο να διευρυνθεί και αναπτυχθεί, θα αντιμετώπιζε δύο πολύ διαφορετικές επιλογές. Η πρώτη θα ήταν να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του ορισμού της γενοκτονίας, κυρίως με την προσθήκη ομάδων που επί του παρόντος δεν καλύπτονται από το άρθρο II, όπως πολιτικές ομάδες, φυλετικές ή οποιεσδήποτε άλλες πέφτουν θύματα μαζικών δολοφονιών. Η δεύτερη θα ήταν η διεύρυνση της ευθύνης των κρατικών μηχανισμών, στην κατεύθυνση του καθήκοντος για επέμβαση προκειμένου να αποτραπεί ενδεχόμενη γενοκτονία, με πιθανή την απαίτηση στρατιωτικής επεμβάσεως.

Η πλούσια νομολογία των δύο *ad hoc* Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων συνέβαλε καθοριστικά στην ερμηνεία του όρου γενοκτονία, στην εξακρίβωση των πραγματικών και νομικών στοιχείων που τη συνθέτουν, καθώς και στην περαιτέρω εξέλιξη, με τη δημιουργία περίπλοκων νομικών μορφωμάτων, τα οποία δεν προβλέπονται ρητά από τη Σύμβαση ή τα Καταστατικά, αλλά κρίνονται απαραίτητα και ουσιώδη για τη στοιχειοθέτηση της ποινικής ευθύνης σε άτομα τα οποία διαφορετικά θα ευθύνονταν σε ελάχιστο βαθμό ή καθόλου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Κοινή Εγκληματική Επιχείρηση (JCE), της οποίας η εκτεταμένη μορφή, όπως αναλύθηκε στην υπόθεση *Ngirabatware*, ανοίγει το δρόμο στην τιμωρία ατόμων τα οποία αν και δεν συμμετείχαν ως αυτουργοί ποινικά κολάσιμων πράξεων, η συμμετοχή τους και μόνο σε μία ομάδα με την οποία μοιράζονται κοινό σκοπό αποτελεί αιτία για άσκηση της ποινικής δίωξης εναντίον τους.

Η ιδέα του κοινού σκοπού στην Κοινή Εγκληματική Επιχείρηση δεσπόζει και στην πρόσφατη απόφαση κατά του Radovan Karadžić, η καταδίκη του οποίου με την ευθύνη του ανωτέρου, στηρίχθηκε στο ότι ο κατηγορούμενος μοιραζόταν την πρόθεση καταστροφής των Βοσνίων μουσουλμάνων και των Βοσνίων Κροατών της Σρεμπρένιτσα, ενώ παράλληλα δεν έλαβε όλα τα αναγκαία και λογικά μέτρα για την αποτροπή των κατά τόπους εγκλημάτων και έτσι το Δικαστήριο οδηγήθηκε στο να συμπεράνει την διάπραξη του εγκλήματος της γενοκτονίας.

Στον αντίποδα, το ΔΠΔΡ με τη σωρεία ποινικών διώξεων για γενοκτονία σχεδόν σε όλες τις μορφές, με την πρόσφατη απόφαση Nyiramasuhuko et al. επικεντρώθηκε στην άμεση και δημόσια προτροπή προς διενέργεια γενοκτονίας σε σχέση με τη ρητορική μίσους, καθορίζοντας τα όρια μεταξύ των δύο αυτών εννοιών και λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες των τοπικών διαλέκτων και τον τρόπο με τον οποίο ο ακροατής αντιλαμβάνεται το μήνυμα, καθώς και τις τοπικές εθιμοτυπίες, με τη χρήση των μεγαφώνων ως οργάνων μετάδοσης ανακοινώσεων από την κοινότητα προς τους πολίτες και κατ' επέκταση τη χρησιμοποίησή τους ως μέσων διενέργειας γενοκτονίας.

Ο βιασμός αντιμετωπίστηκε ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας και όχι ως γενοκτονία, όπως κατά κόρον είχε εκτεθεί και υποστηριχθεί από το ΔΠΔΡ στην υπόθεση Akayesu, δηλώνοντας έτσι το συστατικό χαρακτήρα των αποφάσεων ως προς την επέκταση της έννοιας της γενοκτονίας.

Ακόμα κι αν τα ad hoc Διεθνή Ποινικά Δικαστήρια πρόσφεραν πολλά στον εκσυγχρονισμό και τον εξανθρωπισμό του Διεθνούς Δικαίου, η φύση της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης δεν έχει αλλάξει. Για τα κράτη για τα οποία λειτούργησαν, αποτελούν ακόμη θεσμούς κρίσης και επιβολής ποινών, ενώ η εμμονή στην άρνηση, το μίσος, και η «αντιδικαστηριακή» προπαγάνδα στις περιοχές αυτές, σε κάθε ευκαιρία, αμφισβητούσαν την νομιμότητα της ίδρυσης και λειτουργίας τους. Τα δικαστήρια αυτά δημιουργήθηκαν για να απονείμουν δικαιοσύνη και μακροπρόθεσμα να επηρεάσουν τις συμπεριφορές δραστών και θυμάτων. Ωστόσο μια μερίδα των παρατηρητών που μελετούν τη λειτουργία των δικαστηρίων αυτών, κρίνουν με βάση τις βραχυπρόθεσμες επιδράσεις στις μαχόμενες περιοχές. Για αυτούς, η επιτυχία των δικαστηρίων έγκειται στο εάν αυτά έχουν επιδείξει άμεση επίδραση στην αναμόρφωση πληγεισών κοινωνιών. Μια τέτοια όμως αξιολόγηση εμπλέκει την περίπλοκη σχέση μεταξύ του νόμου και των πολιτικοκοινωνικών αλλαγών. Ακόμα και υπό ιδανικές συνθήκες, σε αναπτυγμένες βιομηχανικά κοινωνίες, με παράδοση στην εφαρμογή του «rule of law», τα δικαστήρια δεν είναι δυνατό να μεταβάλουν συμπεριφορές και σχέσεις. Μόνο σε μακροπρόθεσμο πλαίσιο και όχι απλώς και μόνο κατά τη λειτουργία του δικαστηρίου, θα μπορέσει ο αναλυτής να συμπεράνει αν τα διεθνή ποινικά δικαστήρια έχουν διαταράξει καλά οργανωμένα και ιστορικά παγιωμένα συστήματα αξιών, που νομιμοποιούν και «απανθρωποποιούν» την ειδεχθή μεταχείριση άλλων κοινωνικών συστημάτων.

Παραρτήματα Πρωτογενείς Πηγές

ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο (Νυρεμβέργη)

Trials of the Major War Criminals before the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, 1949

Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Πρώην Γιουγκοσλαβία

Erdemovic

Prosecutor / Erdemovic, IT-96-22-T, Sentencing Judgment, 29 November 1996

Prosecutor /Erdemovic, IT-96-22-A, Appeal Judgment II, 7 Οκτωβρίου 1997

Prosecutor /Erdemovic, IT-96-22-Tbis, Sentencing Judgment II, 5 Μαρτίου 1998

Prosecutor /Erdemovic, In the matter of a Proposal for Prosecutor for a Formal Request for Deferral to the Competence of the ICTY Addressed to the Federal Republic of Yugoslavia in the matter of Drazen Erdemovic (29 May 1996)

Jelisić

Prosecutor /Jelisić, IT-95-10-T, Judgment, 19 Οκτωβρίου 1999

Prosecutor /Jelisić, IT-95-10-A, Appeals Judgment, 5 Ιουλίου 2001

Karadžić & Mladić

Prosecutor /Karadžić, Mladić, Review of the Indictment Pursuant to Rule 61, 11 Ιουλίου 1996

Prosecutor /Karadžić, Mladić, Stanisic, In the matter of a Proposal for Prosecutor for a Formal Request for Deferral to the Competence of the ICTY Addressed to Bosnia and Herzegovina in Respect of Radovan Karadžić, Ratko Mladić and Mico Stanisic, IT-95-5-D, 16 Μαΐου 1995

Karadžić Radovan

Prosecutor v. Radovan Karadžić, Judgment Issued on 24 March 2016, Υπόθεση No. IT-95-5/18-T

Kordic & Cerkez

Prosecutor /Kordic & others, Decision on joint defence motion to dismiss for lack of jurisdiction, alledging “failure to punish liability 7(3) as providing separate or alternative basis for imputing criminal responsibility, IT-95-14/2-PT, 2 Μαρτίου 1999

Prosecutor /Kordic and Cerkez, Decision on the Joint Defence Motion to dismiss the Amended Indictment for lack of Jurisdiction based on the limited jurisdictional reach of articles 2 and 3, IT-95-14/2PT, T.Ch. III, 2 Μαρτίου 1998

Prosecutor /Dario Kordic and Mario Cerkez, IT-95-14/2-T, Judgment, 26 Φεβρουαρίου 2001

Prosecutor /Dario Kordic and Mario Cerkez, IT-95-14/2, Judgment, 17 Δεκεμβρίου 2004

Krstić

Prosecutor /Krstić, IT-98-33-T, Judgment, 2 Αυγούστου 2001

Prosecutor /Krstić, IT-98-33-A, 19 Απριλίου 2004

Kos

Prosecutor /Kvočka, Kos, Radic, Zogic, Prcac–[Kos Case],IT-98-30/1-T -2
Νοεμβρίου 2001

Prosecutor /Kvočka, Kos, Radic, Zogic, Prcac–[Kos Case],IT-98-30/1-A -28
Φεβρουαρίου 2005

Kupreskic

Prosecutor /Zoran Kupreskic, Mirjan Kupreskic, Vlatko Kupreskic, Drago
Josipovic, Dragan Papic, Vladimir Papic, IT-95-16-T, 14 Ιανουαρίου 2000

Prosecutor /Zoran Kupreskic, Mirjan Kupreskic, Vlatko Kupreskic, Drago
Josipovic, Dragan Papic, Vladimir Papic, IT-95-16-A, 23 Οκτωβρίου 2000

Milosevic

Prosecutor /Milosevic, Milutinovic, Sainovic, Ojdanic, Stoilkovic, IT-99-37-I,
Decision on review of indictment and application for consequential orders, 24
May 1999

Prosecutor /Slobodan Milosevic, Initial Indictment, (Bosnia-Herzegovina) IT-
01-51-I, 22 Νοεμβρίου 2001

Prosecutor /Slobodan Milosevic, First Amended Indictment, (Kroatia), IT-02-
54-T, 23 Οκτωβρίου 2002

Prosecutor / Prosecutor /Milosevic, Milutinovic, Sainovic, Ojdanic, Stoilkovic,
Second Amended Indictment, (Kosovo), IT-99-37-PT, 29 Ιουνίου 2001

Nikolić

Prosecutor v. Dragan Nikolić, Review of the Indictment Pursuant to Rule 61,
20 Oct. 1995

Tadić

Prosecutor /Tadić, Decision of the Trial Chamber on the Application of the
Prosecutor for a Formal Request for Deferral to the Competence of the ICTY
in the matter of Dusko Tadic (8 Nov. 1994)

Prosecutor /Tadić, Decision on the Defence motion in the Trial Chamber, IT-
94-1-T, 10 August 1995

Prosecutor /Tadić, Decision on the Defence motion for Interlocutory Appeal on
Jurisdiction, IT-94-1-AR72 (2 Oct. 1995)

Prosecutor /Tadić, IT-94-1-T Opinion and Judgment, 7 May 1997

Prosecutor / Dusan Tadić, Case No IT-94-1-T, Sentencing Judgment, 14 July
1997393

Vukovar Hospital

Prosecutor /Mskic, Miroslav Radic, Veselin Sljivancanic, Review of the
Indictment pursuant to Rule 61, Case IT-95-13-R61, 3 April 1996

Prosecutor /Mrksic, Radic, Sljivancanin, Case It-95-13-R61, (7 Nov 1995)

Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την Ρουάντα

Akayesu

Prosecutor /Akayesu, ICTR-96-4-T, Judgment, 2 Σεπτεμβρίου 1998

Prosecutor /Akayesu, Appeal Judgment, ICTR-96-4-A, 1 Ιουνίου 2001

Kambanda

Prosecutor /Kambanda, ICTR-97-23-S, 4 Σεπτεμβρίου 1998

Prosecutor/Kambanda, ICTR-97-23-T, Appeal Judgment, 19 Οκτωβρίου 2000

Kayishema & Ruzidanda

Prosecutor /Clément Kayishema and Obed Ruzidanda, ICTR-95-1-T,
Judgment, 21 Μαΐου 1999

Prosecutor /Clément Kayishema and Obed Ruzidanda, ICTR-95-1-T, Appeal
Judgment, 1 Ιουνίου 2001

Kanyabashi

Prosecutor /Kanyabashi, IT-96-15-T, Decision on the Defense Motion on Jurisdiction, 18 June 1997

Ngirabatware

The Prosecutor v. Augustin Ngirabatware, Trial Chamber II Case No. ICTR-99-54-T, παρ 1352

Pauline Nyiramasuhuko Et Al.

Prosecutor V. Pauline Nyiramasuhuko, Arsène Shalom Ntahobali, Sylvain Nsabimana, Alphonse Nteziryayo, Joseph Kanyabashi, Élie Ndayambaje, Case No. ICTR-98-42-A, the Appeals Chamber Judgement of 14 December 2015.

Ruggiu

Prosecutor /Ruggiu, ICTR-97-32-I, Judgment, 1 Ιουνίου 2000

Rutaganda

Prosecutor /Rutaganda, ICTR-96-3-T, Judgment, 6 Δεκεμβρίου 1999

Prosecutor /Rutaganda, Request for re-examination of an Order, 6 Μαρτίου 1997

Prosecutor /Rutaganda, Decision on the Preliminary Motion submitted by the Prosecutor for Protective Measures for Witnesses, TC I, 26/9/1996394

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΆΛΛΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

Νυρεμβέργη /Τόκιο

Charter of the International Military Tribunal for the Trial of the Major War Criminals, Agreement for the Prosecution and Punishment of Major War Criminals of the European Axis, 6 October 1945, 82 UNTS, 279

Charter of the International Military Tribunal for the Far East, 19 January (General Orders No1), Tokyo as amended, General Orders No 20, 26 April 1946

ICTY/ ICTR (www.un.org/icty, www.un.org/ictr)

Statute of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 1993, ICTY, Basic Documents, 1995

Rules of Evidence and Procedure, ICTY, Basic Documents, 1995

Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda, 1994, www.ictr.org

Rules of Evidence and Procedure, 1997, www.ictr.org

First Annual Report of the ICTY, 24 August 1994, A/49/342, S/1994/1007 [Πρώτη Ετήσια Έκθεση]

Second Annual Report of the ICTY, 23 August 1995, A/50/365, S/1995/728 [Δεύτερη Ετήσια Έκθεση]

Third Annual Report of the ICTY, 5 August 1996, A/51/292, S/1996/665 [Τρίτη Ετήσια Έκθεση]

Fourth Annual Report of the ICTY, 18 September 1998, A/52/375 [Τέταρτη Ετήσια Έκθεση]

Sixth Annual Report, 25 August 1999, A/54/187, [Έκτη Ετήσια Έκθεση]

Seventh Annual Report, 1 July-30 June 2002, A/57/163, S/2002/733

Eighth Annual Report, 1 July 2002-30 June 2003

Ninth Annual Report, 1 July 2003-30 June 2004

Fourth Annual Report of the ICTR, 7 September 1999, A/54/315, S/1999/943

Fifth Annual Report of the ICTR, 2 October 2000, A/55/435, S/2000/927

ICTR, Les crimes commis par le Front Patriotique Rwandais, Arusha, Janvier 2000

ΔΠΑ (www.un.org/icc)

Rome Statute of the International Criminal Court, A/CONF.189/9, 1998

Elements of Crime, Report of the Preparatory Commission for the International Criminal Court, Add.

Finalized Draft Text of the elements of crimes, UN Doc. PCNICC/2000/INF/3/Add.2, 494

Rules of Procedure and Evidence, Report of the Preparatory Commission for the International Criminal Court, Add. Finalized Draft Text of the Rules of Procedure and Evidence, UN Doc.PCNICC/2000/INF/3/add.1

Report of the ad hoc Committee for the Establishment of a Permanent International Criminal Court, August Sess. 1997, UN Doc A/AC/1997/WG.3/Cr.1/ rev. 1

Report of the ad hoc Committee for the Establishment of a Permanent International Criminal Court, UN Doc. GAOR, A/50/22, 1995

Report of the Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court, UN Doc.A/51/22, 1996

Report of the Inter-Sessional Meeting from 19 to 30 January 1998 in Zutphen, The Netherlands, UN Doc.A/AC.249/1998/L.13

Report of the Preparatory Commission on the Establishment of an International Criminal Court, Addendum, UN Doc.A/CONF/183/2/Add.1

ΠΡΑΞΕΙΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Formulation of Principles recognized in the Charter of Nuremberg Tribunal and in the Judgment of the Tribunal, UNGAOR 5th Session, Supp.No12, A/1316, 31

Συμβούλιο Ασφαλείας

Πρώην Γιουγκοσλαβία, 713/1991, 727/1992, 752/1992, 724/1991, 758/1992, 762/1992, 780/1992, 808/1993, 827/1993

ΓΣ/ΗΕ

Ψηφίσματα 56/83, 10.12.01, 2674 (XXV), 2677 (XXV), 2852 (XXVI), 2853 (XXVI), 3032 (XXVII), 3102(XXVIII), 3319 (XXIX), 3500 (XXX), 32/44, 2674 (XXV) 1970, 31/19 (1976), γύρω από τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων

Ψήφισμα 47/37 (προστασία του περιβάλλοντος στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων)

Ψήφισμα 48/30 (Δεκαετία Διεθνούς Δικαίου των Η.Ε.)

Ψηφίσματα με αναφορές στο σεβασμό ΔΑΔ

Ψήφισμα 2840 (XXVI), 1971, με ειδική αναφορά στο καθήκον των κρατών να παίρνουν μέτρα για να τερματίσουν ή να προλάβουν την διάπραξη εγκλημάτων πολέμου ή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας,

Ψήφισμα 3074(XXVIII), 1973, για τις αρχές της διεθνούς συνεργασίας στην κράτηση, σύλληψη, έκδοση και τιμωρία ατόμων υπευθύνων για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Βιβλιογραφία

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Μαρούδα Μ.-ΝΤ., Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο, Νόμοι και έθιμα πολέμου-κατοχή-αντιμετώπιση παραβιάσεων, ΕΚΕΚΔΑΑΔ, εκδόσεις Σιδέρης 2015
- Μαρούδα Μ.-ΝΤ., Η Διεθνής ευθύνη για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου τελούμενες σε ένοπλες συρράξεις. Η κρατική και η ατομική ποινική ευθύνη σε κίνηση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006.
- Μαρούδα Μ.-ΝΤ., Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώτη Γιουγκοσλαβία και η εξέλιξη του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου ιδίως όσον αφορά τα εγκλήματα πολέμου και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
- Μαρούδα Μ.-ΝΤ., Grave breaches, war crimes, crimes against humanity and genocide in the case law of the two ad hoc International Criminal Tribunals, in Perrakis St.(ed.), International Criminal Court. A new dimension in international justice. Questions and prospects for a new humanitarian order, A.N. Sakkoulas Publishers, Athens-Komotini, 2002.
- Μαρούδα Μ.-ΝΤ., The prosecution of Genocide before National Courts: Law and politics revisited, in A. YOTOPOULOS-MARANGOPOULOS, Ph. Pazartzis (eds), Le genocide revisite-Genocide revisited, Ant. Sakkoulas-Bruylant, 2010, 93-123.
- Περράκης Στέλιος- Μαρούδα Μ.-ΝΤ., Διεθνής Δικαιοσύνη: Θεσμοί, διαδικασίες, εφαρμογές Διεθνούς Δικαίου. εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2014.
- Περράκης ΣΤ., Ανιχνεύοντας την ποινική καταστολή εγκλημάτων (πολέμου, κατά της ανθρωπότητας, γενοκτονίας) διεθνούς ενδιαφέροντος του 20ου αιώνα, στο Διεθνείς Σχέσεις, Σύγχρονη Θεματολογία και προσεγγίσεις, Αφιέρωμα στον Θ. Κουλουμπή, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2008.
- Ρούκουνας Ε., Διεθνές Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015.
- Ambos K, Treatise on International Criminal Law, vol. 2: the crimes and sentencing, Oxford University Press, 2014
- Bassiouni and Manikas, The Law of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, 1996
- Bradley Campbell Source: Genocide as Social Control:: Sociological Theory, Vol. 27, No. 2 (Jun., 2009), American Sociological Association.
- Berry J.A., Berry C.P. (eds), Genocide in Rwanda: a collective memory, Washington D.C., Howard University Press, 1999
- Cassese A.- Gaeta P.-Jones J. (dir.), The Rome Statute of the International Criminal Court, 3 vol., Oxford University Press, Oxford 2002
- Cassese A., The Oxford companion to international criminal justice, Oxford University Press, 2009
- Cassese A., The Nicaragua and Tadić tests revisited in light of the ICJ judgment on genocide in Bosnia, EJIL Vol 18, no 4, 2007.
- Cohen (ed), Intervening in Africa: superpower peacemaking in a troubled continent, London, New York: MacMillan Press, 2000.
- Cryer, Friman, Robinson, Wilmschurst, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, 2010 Cambridge
- Dinstein Y. (ed.), International Law at a time of perplexity, Essays in Honour of Shabtai Rosenne, 1989.
- Encyclopedia Of Genocide And Crimes Against Humanity - Vol 1-3

- Gaeta Paola (ed), The UN Genocide Convention – a commentary, Oxford University Press 2013
- Gideon Boas, William A. Schabas, International Criminal Law developments in the case law of the ICTY, 2003 Martinus Nijhoff Publishers
- Jones Adam, Genocide: a comprehensive introduction, Routledge 2006
- Kuperman Alan J., The Limits of Humanitarian Intervention Genocide in Rwanda 2001.
- Nsereko D.D.N., Genocidal conflict in Rwanda and the ICTR, 48, NILR, 2001, 31-65, Cohen H.J., Rwanda: Could we have prevented genocide?
- LJ Van den Herik, The Contribution of the Rwanda Tribunal to the development of International Law, 2005 Martinus Nijhoff Publishers
- Novak Andrew -The International Criminal Court- An Introduction- Springer
- National Human Rights Commission, 1995-2001, Annual Reports, Kigali, ICTR, Les crimes commis par le Front Patriotique Rwandais, Arusha, Janvier 2000.
- Prunier Gerard, The Rwanda Crisis: History of a genocide, New York, Columbia University Press, 1997
- Robinson Peter, International Criminal Law, International Criminal Tribunal For The Former Yugoslavia, Defence Digest, Santa Rosa, California, 2013, Legal Representative of Karadžić
- Simma B.(ed.), The Charter of the United Nations, Oxford University Press 2002
- Schabas W.A., Genocide in International Law, The crime of crimes, Cambridge University Press, 2009
- Scull Nicholas C., Christophe D. Mbonyingabo, and Mayriam Kotb, Transforming Ordinary People Into Killers: A Psychosocial Examination of Hutu Participation in the Tutsi Genocide. Online, First Publication, July 7, 2016. <http://dx.doi.org/10.1037/pac0000158>
- Timmermann W. K., 'The Relationship between Hate Propaganda and Incitement to Genocide: A New Trend in International Law Towards Criminalization of Hate Propaganda?', (2005) 18 LJIL 257.
- The "Crime of Crimes", 1 Journal of International Justice, 2003.
- Verdirame G., The genocide definition in the jurisprudence of the ad hoc Tribunals, 49 ICLQ 2000.
- Radovan Karadžić's interview in El País, 16 July 1995
- Tieger Alan and Jarvis Michelle, Applying the Genocide Convention at the ICTY, The Influence of Paradigms Past, <http://ijcj.oxfordjournals.org/>
- Victor Peskin, International Justice in Rwanda and the Balkans Virtual Trials and the Struggle for State Cooperation Arizona State University, Cambridge University Press, 2008.
- Jennifer Schweppe, Mark Austin Walters, The Globalization of Hate: Internationalizing Hate Crime?, Oxford University Press, 26 Μαΐου 2016

Διαδικτυακές πηγές

- <http://eandith.gr/genoktonia-i-egklimata-kata-tis-anthro/>
- <https://ifestos.edu.gr>
- <http://www.genocidescholars.org/about-us>
- <http://endgenocide.org/learn/what-is-genocide/>

- http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2015/11/blog-post_99.html
- <http://unictr.unmict.org/en/news/mict-appeals-chamber-partially-affirms-convictions-against-ngirabatware>
- <http://ictrcaselaw.org/>
- <http://www.icty.org/case/karadzic/4#acdec>
- <http://www.jstor.org/>
- <https://www.youtube.com/watch?v=u3DrvrrSgHI>
- <https://www.icc-cpi.int/>
- <http://www.haguejusticeportal.net/>
- <http://www.ridi.org/>
- www.icrc.org
- www.asil.org
- www.ejil.org
- www.internationallawobserver.eu
- <http://www.coe.int/en/web/portal/home>
- www.un.org/en
- www.ekekdaad.org
- <http://www.worldcourts.com/>
- <http://www.trial-ch.org/en/home.html>
- <http://www.icj-cij.org/homepage/index.php?lang=en>
- https://europa.eu/european-union/index_el